

Kansen pakken en risico's beheersen

Over de samenhang tussen de SDG's en IMVO

Kansen pakken en risico's beheersen

Over de samenhang tussen de SDG's en IMVO

AANGEBODEN AAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING.

NR. 13 - OKTOBER 2019

Sociaal-Economische Raad

De Sociaal-Economische Raad (SER) adviseert het kabinet en het parlement over de hoofdlijnen van het te voeren sociaal en economisch beleid en over belangrijke wetgeving op sociaal-economisch terrein. Ook is de SER betrokken bij de uitvoering van enkele wetten.

De SER is in 1950 bij wet ingesteld. Zitting in de SER hebben vertegenwoordigers van ondernemers en van werknemers, en kroonleden (onafhankelijke deskundigen). De raad is een onafhankelijk orgaan dat door het gezamenlijke Nederlandse bedrijfsleven wordt gefinancierd.

De SER wordt bij de uitvoering van zijn functies bijgestaan door een aantal vaste en tijdelijke commissies. Enkele vaste commissies zijn onder bepaalde voorwaarden ook zelfstandig werkzaam.

Actuele informatie over de samenstelling en de werkzaamheden van de SER en zijn commissies, persberichten en het laatste nieuws zijn te vinden op de website van de SER. Ook alle adviezen die sinds 1950 zijn verschenen, zijn daar te vinden. Adviezen van de laatste jaren zijn ook in gedrukte vorm verkrijgbaar. Het SERmagazine brengt maandelijks nieuws en achtergrondinformatie over de SER, de overleconomie en belangrijke sociaal-economische ontwikkelingen.

Sociaal-Economische Raad
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag
T 070 3499 525
E communicatie@ser.nl
www.ser.nl

©2019, Sociaal-Economische Raad

Alle rechten voorbehouden

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Oproep jongeren	11
Samenvatting	19
1. Inleiding	31
1.1 De Sustainable Development Goals (SDG's) en IMVO	31
1.2 Nieuwe beleidsnota Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking	35
1.3 De adviesvraag	36
1.4 Totstandkoming van het advies	37
1.5 Leeswijzer	40
2. IMVO sinds 2000 en een nieuwe stap met de SDG's	43
2.1 Inleiding	43
2.2 Visie van de SER op IMVO	44
2.3 De SDG's en de aansluiting bij het bestaande IMVO-kader	48
3. Overheidsbeleid IMVO en SDG's	53
3.1 Inleiding	53
3.2 Schets van het huidige IMVO-beleid	53
3.3 Schets van het SDG-beleid en thematisch beleid	55
3.4 Beleidscoherentie	56
3.5 Conclusies	58
4. SER – integrale visie op de verhouding IMVO en de SDG's	59
4.1 Inleiding	59
4.2 Twee invalshoeken verbinden	60
4.3 Hoe IMVO en de SDG's elkaar aanvullen en versterken	61
4.4 Kansen pakken en risico's beheersen	62

5.	Kansen voor meer synergie en samenhang tussen IMVO en de SDG's in overheidsbeleid	65
5.1	Inleiding	65
5.2	Beoordeling IMVO- en SDG-beleid	65
5.3	Governance van IMVO- en SDG-beleid	68
5.4	Een handelingsperspectief voor de overheid om IMVO en SDG's meer integraal te benaderen	70
5.5	Conclusies	77
6.	Praktijkervaring en een handelingsperspectief voor bedrijven voor een integrale aanpak van IMVO en de SDG's	81
6.1	Inleiding	81
6.2	Inzicht in praktijkervaring door casussen	82
6.3	Handelingsperspectief voor bedrijven	86
6.3.1	Hoe de SER-visie bedrijven kan helpen	86
6.3.2	Stappenplan voor een integrale aanpak	88
6.3.3	Uitgangspunten en businesscases voor verschillende typen bedrijven	95
6.3.4	Samen aan de slag	98
6.3.5	Inspiratie voor een integrale aanpak van IMVO en SDG's in de praktijk	100
6.4	Conclusies	101
7.	Hoofdconclusies en aanbevelingen	103
Bijlagen		
1	Adviesaanvraag Ontwikkeling door duurzaam ondernemen, rol SDG's en IMVO	115
2	Samenstelling van de commissie IMVO	119
3	Overzicht bijeenkomsten met thema's en deelnemers	121
4	Rollen van de overheid, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, waaronder vakbonden	135
5	Voorbeelden van regelingen met een specifieke focus op IMVO-beleid en/of de SDG's	139

Voorwoord

Voorwoord

Stelt u zich voor hoe de wereld eruitziet als de Sustainable Development Goals (SDG's) over ruim tien jaar behaald zijn. Een wereld zonder extreme armoede, waarin iedereen naar school gaat, een schone leefomgeving, met gelijke kansen voor iedereen. Dat deze zeventien werelddoelen in de 2030 Agenda zijn vastgesteld door 193 landen in VN-verband is een wereldprestatie. Steeds meer organisaties zoeken naar manieren om hieraan een effectieve bijdrage te leveren. Dat is logisch, want wie wil nu niet bijdragen aan het bestrijden van armoede (SDG 1), het bevorderen van levenslang ontwikkelen (SDG 4), van duurzame economische groei met volwaardig werk voor iedereen (SDG 8) en actie ondernemen tegen klimaatverandering en de gevolgen hiervan (SDG 13)?

De urgentie is duidelijk, maar het pad naar oplossingen is geen rechte weg, zoals blijkt uit de afbeelding op de voorkant. Het gaat om complexe transitie en systeemveranderingen. En er is een urgente opschaling van de wereldwijde inzet nodig – door ieder van ons, individueel en met anderen. Tijdig actie ondernemen voorkomt hogere kosten in de toekomst. De SDG's zijn een vertaling van deze boodschap.

De SDG's sluiten nauw aan bij een breed welvaartsbegrip waarin sociale partners streven naar een sterke en duurzame economie, waarin zo veel mogelijk mensen aan het werk zijn met een redelijke inkomensverdeling. Zulke grote uitdagingen kunnen alleen gezamenlijk worden aangepakt, met alle stakeholders en in partnerschap. Partijen met elkaar verbinden is wat de SER doet en dit past goed bij de multistakeholderaanpak van de SDG's.

In het voorliggende advies *Kansen pakken en risico's beheersen: Over de samenhang tussen SDG's en IMVO* staat op welke manier de kaders IMVO en SDG's kunnen worden verbonden en hoe ze elkaar kunnen versterken. IMVO is een voortdurend proces om het ondernemen te verduurzamen in de hele productieketen; de SDG's geven wereldwijde context en richting aan het IMVO-beleid. IMVO vormt de basis voor een bijdrage van bedrijven aan de SDG's. Door duidelijkheid te verschaffen over het verband tussen IMVO en de SDG's wil de SER de overheid en private sector helpen prioriteiten te stellen en te onderbouwen, handelingsperspectief te bieden, focus aan te brengen in hun activiteiten en middelen te bundelen.

Als we over tien jaar de SDG's willen bereiken, dan is meer actie van meer partijen dringend noodzakelijk. Willen we werkelijk deze belangrijke doelen realiseren, dan is het van groot belang dat IMVO en de SDG's in onderlinge samenhang een hogere

prioriteit krijgen in het beleid en de uitvoering. Dit vraagt om veel meer bekendheid en concrete acties van iedereen. Duurzaam ondernemen en een actieve rol van het bedrijfsleven zijn hierbij uitgangspunten. De overheid kan dit faciliteren en koplopers stimuleren. Andere partners kunnen ondersteuning en advies bieden. Een goede onderlinge samenwerking en dialoog (SDG 17) is vereist om wereldwijde doelstellingen te realiseren en om schade aan mens en milieu te voorkomen. Een gouden kans om daadwerkelijk verschil te maken, voor elkaar en voor de planeet.

Tot slot. Jongeren van nu en de toekomstige generaties hebben groot belang bij een leefbare situatie in Nederland en de wereld. Zij willen meepraten en meedoen. Het is goed om jongeren te betrekken bij het vinden van oplossingen. Daarom heeft het Jongerenplatform van de SER zitting genomen in de commissie die dit advies heeft voorbereid. U leest hun oproep om te komen tot helderheid over ieders bijdrage en rol op de volgende bladzijden.

Mariëtte Hamer
Voorzitter SER

Oproep jongeren

Oproep jongeren

De Sustainable Development Goals (SDG's) vormen een blauwdruk voor een betere en meer duurzame toekomst voor de hele wereldbevolking. Ze gaan over de wereldwijde uitdagingen van vandaag. Private, publieke en maatschappelijke initiatieven gebruiken deze SDG's om hun visie op de globaliseringspuzzel te vormen. De SDG's geven richting in een tijd waarin de wereld verdeeld lijkt te zijn.

Vier jaar na het vaststellen van de SDG's zijn er nog steeds grote opgaven, zeker als we verder kijken dan onze eigen landsgrenzen.

We leven in een wereld waarin armoede samengaat met extreme rijkdom, kinderen niet naar school gaan, vrouwen en meisjes minder kansen hebben, waar mensen honger lijden terwijl voedselverspilling in westerse landen een actueel thema is. Ook in Nederland zijn er problemen, onder andere met milieuvervuiling. Het is niet gek dat jongeren spijbelen om hun eigen politici een klimaatlesje te geven. Het is duidelijk wie de slachtoffers zijn, maar wie zijn de schuldigen? Met een verwijtende vinger wordt gewezen naar wereldleiders, politici en grote multinationals. Deze partijen spelen inderdaad een rol, maar het is te makkelijk om alleen naar hen te wijzen. Want iedereen heeft een rol bij verduurzaming. De overheid, die de burgers moet helpen en stimuleren om de juiste koers te varen. Individuen, die duurzamer moeten leven. En ook bedrijven, bijvoorbeeld wanneer zij handelen in landen waar mensenrechten niet vanzelfsprekend worden gerespecteerd. Voor bedrijven is het daarom van belang dat zij internationaal duurzaam ondernemen. Maar pakken alle partijen daadwerkelijk hun rol?

Jongeren maken zich hier zorgen over. Logisch, het gaat over onze toekomst en onze leefomgeving. Daarom is het interessant en noodzakelijk dat de commissie IMVO van de SER, op verzoek van het ministerie van Buitenlandse Zaken, zich buigt over vragen als: Hoe kan Nederland ervoor zorgen dat problemen aan de andere kant van de wereld en ook in Nederland kunnen worden voorkomen, en wat is de rol van bedrijven, overheid of individuele burgers daarbij? En: Hoe verhouden IMVO en de SDG's zich tot elkaar? In dit adviestraject is gezocht naar kennis en ideeën bij bedrijven, overheden, vakbonden, ngo's en andere stakeholders, en er is nadrukkelijk gevraagd om de bijdrage van jongeren.

Aan dat verzoek is gehoor gegeven. Bij een commissievergadering, georganiseerd samen met landbouworganisatie ZLTO, waren jonge ondernemers aanwezig. Aan de dialogen met overheden en andere stakeholders hebben tal van jongeren deel-

genomen. Het SER Jongerenplatform heeft actief meegedaan aan de commissievergaderingen van dit adviestraject. Wij hebben gemerkt dat veel partijen positief zijn over verdere integratie van de SDG's en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Er bestaat echter onduidelijkheid over de bijdrage die bedrijven en andere organisaties kunnen leveren aan duurzaamheid. Duidelijkheid over die bijdrage en ieders rol is essentieel. Niet alleen voor ons in Nederland, maar voor iedereen.

Dit jaar heeft het Jongerenplatform een eigen advies uitgebracht over de ontlooiingskansen van jongeren in Nederland. Wij jongeren zullen in de toekomst het meest worden geraakt door de beslissingen van vandaag. Bovendien hebben wij jongeren vaak frisse ideeën die kunnen bijdragen aan een oplossing voor de problemen. Met de inspraak van jongeren neemt de kwaliteit van besluitvorming daarom toe. Beleidskeuzes voor de lange termijn krijgen meer draagvlak in de samenleving als jongeren worden betrokken in het proces. Overheid, maatschappelijke organisaties, sociale partners: wij dringen aan om jongeren eigenaar te maken van hun eigen toekomst, door hen op jonge leeftijd te betrekken bij de maatschappelijke thema's waarmee zij nu, en ook in de toekomst, te maken zullen hebben. Raadpleeg hen en zorg ervoor dat hun creativiteit, frisse blik en energie bijdragen aan de wereldwijde oplossingen.

Wouter Kools
Namens het SER Jongerenplatform

Lijst met afkortingen

EC – Europese Commissie

ILO – International Labour Organisation

IOB – Directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie

KPI's – Key Performance Indicators (prestatie-indicatoren)

NCP – Nationaal Contactpunt

ODA – Official Development Assistance (officiële ontwikkelingshulp)

RBC – Responsible Business Conduct

R&D – Research en development (onderzoek en ontwikkeling).

SDG's – Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelstellingen)

SER – Sociaal-Economische Raad

UNGP's – UN Guiding Principles on Business and Human Rights

UN HR – United Nations Human Rights

WBCSD – World Business Council for Sustainable Development

Lijst vertaling veelgebruikte Engelse termen

access to remedy – toegang tot herstel
affected stakeholders – belanghebbenden
cherry-picking – selectief winkelen
due diligence – gepaste zorgvuldigheid of IMVO-risicomanagement
duty to protect – plicht om te beschermen
enabling rights – voorwaardenscheppende rechten
endorsement – goedkeuring
global governance gap – mondiale kloof in bestuurskwaliteit
level playing field – gelijk speelveld
leverage – invloed
license to operate – bestaansrecht
multistakeholderaanpak – aanpak met meerdere betrokken belanghebbenden
responsibility to respect – verantwoordelijkheid om te respecteren
roadmap – routekaart
salient risks – meest ernstige risico's
trade-offs – afruilen

Samenvatting

Samenvatting

Op verzoek van het kabinet heeft de SER advies uitgebracht over de verhouding tussen de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties en internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO). Deze samenvatting bevat de hoofdlijnen van het advies.

Aanleiding

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aanvaardde in 2015 de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling. De agenda bevat zeventien doelstellingen voor wereldwijde duurzame ontwikkeling, de Sustainable Development Goals (SDG's). Die doelen gaan onder meer over het uitbannen van (extreme) armoede en honger, gezondheidszorg en onderwijs voor iedereen, inclusieve economische groei met fatsoenlijk werk voor iedereen, duurzame consumptie en productie en de aanpak van klimaatverandering.

De SDG's zijn door overheden, internationale organisaties, bedrijven en maatschappelijke organisaties omarmd als een inspirerende stip op de horizon. Tegelijk laten evaluaties zien dat het realiseren van de doelen nog zorgwekkend ver weg is. Er is daarom meer inzet nodig van alle betrokken partijen, die daarbij behoefte hebben aan concrete handvatten om aan de slag te gaan.

In 2018 publiceerde de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) de beleidsnota *Investeren in Perspectief*. De SDG's vormen het kader van dit nieuwe beleid, waarin ook de bijdrage van bedrijven via het bestaande IMVO-beleid aan duurzame mondiale ontwikkeling wordt benadrukt. De noodzaak van innovatie en kennisdeling voor het behalen van de SDG's wordt verbonden aan verdienkansen voor het Nederlandse bedrijfsleven. Synergie tussen hulp en handel wordt nagestreefd.

Bedrijven kunnen aan veel SDG's een belangrijke bijdrage leveren, bijvoorbeeld door duurzame productie te stimuleren, leefbare lonen na te streven en relevante nieuwe producten en diensten te ontwikkelen. De verantwoordelijkheid van bedrijven in het verbeteren van de situatie van mens en milieu is vastgelegd via een ander spoor: internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Basis voor IMVO vormen de Guiding Principles on Business and Human Rights van de Verenigde Naties (UNGPs) en de richtlijnen van de OESO voor multinationale ondernemingen. Deze richtlijnen zijn voor alle bedrijven van toepassing en maken duidelijk wat er van ze wordt verwacht bij het internationaal zakendoen op het gebied van maat-

schappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ze bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.

Sommige bedrijven maken uitsluitend werk van IMVO, andere alleen van de SDG's en weer andere van allebei of juist van geen van beide. Ook in het beleid van centrale en decentrale overheden spelen zowel IMVO als de SDG's een rol en is het verband en de verhouding tussen die twee niet altijd helder.

Omwille van beleidscoherentie en een effectieve nadere uitwerking en uitvoering van het nieuwe BHOS-beleid, heeft het kabinet de SER daarom advies gevraagd over dit onderwerp. De SER heeft het advies opgesteld, na gesprekken met betrokken stakeholders en het ophalen van praktijkervaringen van bedrijven.

Het huidige beleid

De Nederlandse overheid verwacht van alle bedrijven die internationaal ondernemen expliciet dat zij de UNGP's en de OESO-richtlijnen naleven. Dit is ook een voorwaarde voor het verkrijgen van financiële overheidssteuning bij internationale handels- en investeringsactiviteiten en voor het deelnemen aan handelsmissies. Kern van het IMVO-beleid is dat bedrijven *due diligence* in de hele waardeketen uitvoeren: een continu proces waarbij (potentiële) negatieve effecten van de bedrijfsvoering op mens en milieu in kaart worden gebracht en aangepakt. Het kabinetsbeleid ondersteunt op verschillende manieren het toepassen van IMVO door bedrijven en sectoren, bijvoorbeeld door de IMVO-convenanten.

Naast het IMVO-beleid is er thematisch beleid, mede gericht op het realiseren van de SDG's. Ook hiervoor vraagt de overheid inspanning van bedrijven. De overheid geeft prioriteit aan een aantal SDG's en subdoelstellingen: het uitbannen van kinderarbeid (SDG 8), de rechten en economische positie van vrouwen (SDG 5), leefbaar loon (SDG's 1 en 8), fatsoenlijk werk en een gezonde werkomgeving (SDG 8), duurzame productie (SDG 12), landrechten (SDG 1 en 8) en ontbossing (SDG 15). Bovendien legt de overheid nadruk op samenwerking (binnen en tussen sectoren en met relevante stakeholders).

IMVO-beleid en SDG-beleid en de daaraan verbonden instrumenten raken elkaar direct, maar worden nog weinig expliciet met elkaar in lijn gebracht. Er liggen kansen voor meer synergie en samenhang, die aansluiten bij het bredere kabinetsbeleid, actuele maatschappelijke transitie en de ruime ervaring in Nederland met sociale dialoog.

Visie van de SER

De SER vindt dat er veel winst te behalen is met het verbinden van IMVO- en SDG-beleid. De beide invalshoeken kunnen elkaar versterken. De SDG's bieden als breed, holistisch en internationaal kader een gemeenschappelijke taal en focus, gekoppeld aan de tijdshorizon van 2030. Ze geven daarmee een wereldwijde context en richting aan IMVO-beleid. De SDG's inspireren bedrijven om bij te dragen aan duurzame (economische) ontwikkeling. Anderzijds helpt IMVO om de inzet voor de brede en enigszins abstracte SDG's te vertalen naar de concrete bedrijfsvoering. Met andere woorden: de SDG's geven het IMVO-beleid richting; IMVO-beleid geeft de SDG's handen en voeten. Integratie kan dus zowel het IMVO-beleid als het realiseren van de SDG's een stap verder helpen.

IMVO is de basis voor een effectieve, efficiënte en coherente bijdrage van bedrijven aan de SDG's. De SER moedigt bedrijven en sectoren daarnaast aan om waar mogelijk een aanvullende bijdrage te leveren door innovatieve producten en diensten te ontwikkelen (en te toetsen op due diligence), die de realisatie van de SDG's bevorderen.

De SER stelt dat bedrijven tegelijkertijd kansen kunnen pakken en risico's kunnen beheersen met een expliciet integrale benadering van IMVO en de SDG's:

- Met een IMVO-risicoanalyse krijgen bedrijven zicht op de (mogelijke) negatieve gevolgen van hun kernactiviteiten en op de positieve bijdrage aan de SDG's indien de belangrijkste risico's effectief worden aangepakt.
- IMVO biedt bedrijven een internationaal geaccepteerd handelingskader om gestructureerd en in samenwerking met betrokken stakeholders bij te dragen aan de SDG's.
- Kansen voor nieuwe, duurzame verdienmodellen op basis van de SDG's worden inzichtelijk en versterkt door IMVO toe te passen.
- De gemeenschappelijke tijdshorizon en gedeelde taal van de SDG's geeft bedrijven de mogelijkheid om op een aansprekende manier te communiceren over hun IMVO-activiteiten.
- Bij een thematische benadering van duurzame ontwikkeling (op basis van SDG's) kan het gebeuren dat een positief effect op de ene SDG onbedoeld leidt tot een negatief effect op een andere SDG. Due diligence, als onderdeel van IMVO-beleid, kan die onbedoelde effecten in kaart brengen en de aanzet vormen om ze aan te pakken.
- Op sectorniveau kunnen de SDG's de IMVO-agenda versterken door (meer) focus te geven aan de gezamenlijke inspanningen om de waardeketens op orde te brengen.

- Due diligence kan explicieter worden ingezet voor een positief effect op de SDG's.

Een integrale aanpak kan de bijdrage van de private sector aan duurzame ontwikkeling versterken, en de toekomstbestendigheid van individuele bedrijven en sectoren vergroten.

Conclusies

IMVO en de SDG's versterken elkaar en vullen elkaar aan

De IMVO-normen geven aan welke stappen bedrijven geacht worden te nemen om negatieve effecten van hun handelen te voorkomen en waar nodig te herstellen en positieve effecten te vergroten. IMVO bestond al voor de SDG's en zal ook na 2030 blijven gelden als normenkader voor het duurzaam ondernemen van bedrijven en de betrokkenheid van de overheid en andere actoren daarbij. De daadwerkelijke implementatie van de IMVO-normen door (alle) bedrijven in Nederland vraagt nog om een grote en voortdurende inzet vanuit het bedrijfsleven en de overheid. De SDG's vormen een aansprekende mondiale duurzaamheidsagenda, die samenwerking over landsgrenzen heen bevordert.

De SDG's geven aan wat het uiteindelijke, grotere doel van IMVO is en IMVO helpt bedrijven om een concrete invulling te geven aan de SDG's door risico's en negatieve effecten te verminderen en te zorgen voor betere omstandigheden in de waardenketen. Zowel IMVO als de SDG's helpen bedrijven om risico's en kansen scherp in beeld te krijgen. *Do no harm* en *do good* liggen daarmee in elkaars verlengde.

Breed gedragen visie en samenhang in beleid steunen een integrale aanpak

De SER ziet de toegevoegde waarde van samenhang in beleid, omdat daarmee de mondiale ambities van de SDG's worden verbonden aan een meer praktische IMVO-handreiking voor het concrete handelen van bedrijven.

De SDG's en IMVO worden nog te veel gezien als de verantwoordelijkheid van het ministerie van Buitenlandse Zaken en nog te weinig kabinetsbreed uitgedragen. In beleidsinstrumenten kunnen IMVO en de SDG's beter aan elkaar gekoppeld worden.

Veel bedrijven zien nog nauwelijks de toegevoegde waarde van het integreren van IMVO- en SDG-beleid. De OESO-richtlijnen en de UNGP's, die de basis vormen voor IMVO-beleid, alsook de SDG's zijn bovendien nog te weinig bekend. Dit pleit voor een breed uitgedragen en gedeelde visie, voorlichting, kennisdeling en ruimte voor pilots. Brede samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven, maatschappelijke (jongeren)organisaties, vakbonden en ngo's is daarbij essentieel. Het stappenplan voor bedrijven (in hoofdstuk 6) geeft een eerste aanzet voor een integrale aanpak en handelingskader in lijn met de SER-visie.

Een bredere en meer consistente toepassing van IMVO door de overheid en door bedrijven heeft een positieve impact op de realisatie van de SDG's. Nederland heeft op een aantal SDG's nog veel te doen (klimaat, ecologische voetafdruk en genderongelijkheid). Meer rijksbrede en sectoroverkoepelende programma's voor transitievraagstukken en meer aandacht voor IMVO en de SDG's bij het inkoop- en aanbestedingsbeleid van overheden kunnen zorgen voor doorbraken en opschaling.

Bedrijven kunnen profiteren van een integrale aanpak

De SER ziet de kansen die een (meer) integrale benadering van IMVO en de SDG's biedt aan bedrijven. De SDG's kunnen bedrijven bijvoorbeeld helpen over hun IMVO-activiteiten en de resultaten daarvan te communiceren. Ook de noodzakelijke transformatie naar een circulaire economie vormt een logische verbinding tussen IMVO, de SDG's en handel. Daarbij is wel meer ruimte nodig voor experimenteren met (sectoroverstijgende) innovaties. Een integrale benadering kan de samenwerking bevorderen tussen sectoren die elkaar anders niet snel zouden opzoeken en daarmee bijdragen aan noodzakelijke systeemveranderingen. Brede samenwerking in en tussen sectoren maakt het bovendien beter mogelijk om de innovatiekracht en de wendbaarheid van het MKB te benutten, zoals binnen de IMVO-convenanten al gebeurt. Multistakeholdersamenwerking past bij de SDG's en bouwt voort op de unieke traditie en de ervaring van Nederland met sociale dialoog.

Maatwerk is nodig om bedrijven – zeker in het MKB – te helpen bij het ontwikkelen van een duurzame businesscase met IMVO als basis, die tegelijk bijdraagt aan de SDG's. Bedrijven kunnen bijvoorbeeld al aan het begin van een productieproces meer aandacht geven aan een mogelijke bijdrage aan IMVO en de SDG's.

De overheid kan meer dan nu bedrijven die IMVO-kaders niet naleven uitsluiten van voordelen, en anderzijds bedrijven die de OESO-richtlijnen en UNGP's onderschrijven en actief implementeren belonen via het financiële en beleidsinstrumentarium.

Het belang van partnerschappen

Toekomstbestendige handel in lijn met de SDG's en de IMVO-richtlijnen vergt een overstap naar een economie met klimaatneutrale, circulaire en inclusieve handelsketens. Multistakeholderpartnerschappen bieden mogelijkheden om kennis van meerdere partijen te benutten, capaciteiten te bundelen en oplossingen op te schalen. De SDG's spreken jongeren aan. Zij willen betrokken worden bij de ontwikkeling en uitvoering van beleid en de communicatie daarover. De Nederlandse ervaring en traditie met sociale dialoog en cross-sectorale samenwerking kan internationale partners helpen om IMVO en de SDG's met elkaar te verbinden.

Aanbevelingen

De conclusies uit dit advies monden uit in zes hoofdaanbevelingen.

1. Investeer in de versterking van IMVO

De raad adviseert dat:

- bedrijven, overheden, vakbonden, ngo's en andere partners zich gezamenlijk nog sterker inzetten op het aanpakken van misstanden in de keten en daarmee bijdragen aan de SDG's;
- overheden duidelijk uitspreken dat de maatschappij van bedrijven verwacht dat zij in lijn met het IMVO-kader ondernemen, en voor gevolgen zorgen wanneer bedrijven de OESO-richtlijnen en UNGP's niet naleven;
- het Nationaal Contactpunt (NCP) versterkt wordt om als ambassadeur aan de verdere bekendheid van de OESO-richtlijnen als basis van IMVO-beleid te kunnen werken.

2. Draag de integrale visie op IMVO en de SDG's consistent en consequent uit

De raad adviseert dat:

- de overheid zorgt voor een sterke en inspirerende bestuurlijke visie op de SDG's als wenkend perspectief en benadrukt dat de bijdrage van bedrijven begint met IMVO;
- de overheid daarbij benoemt aan welke SDG's Nederland nog moet werken en aan welke specifieke SDG's Nederland een positieve bijdrage kan leveren;
- de overheid deze visie consequent uitdraagt bij bestaand en nieuw beleid, vanuit alle relevante onderdelen van de overheid – ook decentraal;
- ook andere stakeholders zoals brancheorganisaties en maatschappelijke organisaties de integrale visie op IMVO en de SDG's actief uitdragen;
- de overheid zorgt voor de harmonisatie van financiële instrumenten die bedrijven in binnen- en buitenland ondersteunen, in lijn met IMVO- en SDG-kaders;
- overheden in hun beleid en in de eigen bedrijfsvoering due diligence toepassen en daarmee negatieve gevolgen verminderen en de kansen op positieve impact op de SDG's vergroten;
- jongerenorganisaties en -platforms betrokken worden bij beleidsvorming, om zo continuïteit te waarborgen;
- de overheid wetenschappelijk onderzoek laat uitvoeren naar de impact van IMVO-beleid in de keten, gekoppeld aan de SDG's.

3. Stel prioriteiten

De raad adviseert dat:

- de overheid periodiek IMVO-risicoanalyses van de economie uitvoert en op basis daarvan prioriteiten en beleid voor de meest risicovolle sectoren en thema's formuleert;
- de overheid de uitkomsten van deze analyses koppelt aan de SDG's en de mogelijkheden verkent om de voortgangsrapportage over IMVO-prestaties te koppelen aan de SDG-rapportage;
- overheden en bedrijven voorwaardenscheppende rechten (vrijheid van vakvereniging en van collectieve onderhandeling) als prioriteit stellen, als voorwaarde voor winst op andere IMVO- en SDG-terreinen, en vertalen in beleid en instrumenten;
- bedrijven sectoraal samenwerken, bijvoorbeeld door middel van IMVO-convenanten, om gezamenlijk een sterker effect te hebben op de meest lastige IMVO-kwesties en op het realiseren van de SDG's;

- bedrijven een routekaart opstellen om effectieve stappen voorwaarts te zetten en innovatie te bevorderen, samen met brancheorganisaties, netwerkorganisaties en maatschappelijke partners;
- IMVO en de SDG's onderdeel worden van het onderwijscurriculum, zodat jongeren gestimuleerd worden in de toekomst maatschappelijk verantwoorde beslissingen te nemen.

4. Stimuleer en ondersteun de integrale benadering in de praktijk

De raad adviseert dat:

- de overheid voortdurend in gesprek blijft met het bedrijfsleven, zeker ook het MKB, over de praktische vertaling van IMVO en de SDG's;
- de overheid experimentele ruimte en financieringsinstrumenten bevordert en met name bedrijven die ondernemen in risicovolle landen steunt;
- de overheid daarbij ook in gesprek gaat met de overheden in die landen over stappen die gezet moeten worden om de gezamenlijke, internationale SDG-ambities;
- de IMVO-SDG visie leidend wordt bij handelsmissies als onderdeel van 'duurzame economische diplomatie';
- de overheid waar nodig investeert in de versterking van het maatschappelijke middenveld in productielanden met een *governance*-tekort, ook in landen die geen ontwikkelingssamenwerkingsrelatie hebben met Nederland;
- de overheid in de eigen bedrijfsvoering de criteria voor maatschappelijk verantwoord inkopen aanscherpt en toepast, en daarmee koplopers beloont en voor een gelijk speelveld zorgt. De overheid kan als *launching customer* inzetten op experimenten met innovatieve methoden zoals werkelijke beprijzing. De overheid investeert in brede voorlichting en bewustwording met betrekking tot IMVO en de SDG's, zowel in de eigen organisatie als in de samenleving;
- verantwoordingsinstrumenten worden geharmoniseerd.

5. Neem verantwoordelijkheid met een toekomstbestendig businessmodel

De raad adviseert dat:

- alle bedrijven hun verantwoordelijkheid nemen de UNGP's en de OESO-richtlijnen na te volgen. Die verantwoordelijkheid biedt tegelijk kansen op het ontwikkelen van duurzame verdienmodellen en succesvol ondernemen;
- bedrijven hun IMVO-risicoanalyse inzetten om bij te dragen aan de SDG's, zoals op het punt van vakbondsvrijheid en het recht op collectieve onderhandeling;
- bedrijven die SDG's nastreven, er met risicoanalyses voor zorgen dat ze geen (onbedoelde) negatieve effecten hebben op andere SDG's;

- bedrijven de SER-visie gebruiken om intern en extern het gesprek over duurzaam ondernemen te voeren en te komen tot (nieuwe) acties en partnerschappen.

6. Zet in op (internationale) opschaling, partnerschap en een gelijk speelveld

De raad adviseert dat:

- overheden, brancheorganisaties, bedrijven, vakbonden, ngo's en kennisinstellingen partnerschappen vormen om kennis en ervaringen te delen en actieplannen en programma's op te stellen voor een geïntegreerde IMVO-SDG-aanpak;
- de partijen van de IMVO-convenanten verkennen of en hoe hun convenant kan bijdragen aan de SDG's en hoe de sectoroverkoepelende en multistakeholder-samenwerking internationaal opgeschaald kan worden met het oog op kruisbestuiving en systeemverandering;
- de overheid onderzoekt hoe de financiële sector en financiële (overheid)instrumenten via een integrale benadering van IMVO en de SDG's, kunnen bijdragen aan het sneller realiseren van duurzaamheidsdoelstellingen;
- overheid en SER zich bovendien inzetten om de integrale visie nationaal en internationaal uit te dragen, evenals de totstandkoming van nieuwe IMVO-convenanten;
- de overheid zich verder inzet voor een gelijk speelveld voor bedrijven op Europees niveau en daarbuiten, door opschaling en uniformiteit in regelgeving te bevorderen;
- bij internationale tenders meer wordt gestuurd op het meenemen van IMVO-criteria en dat de overheid daarbij pleit voor ruimte voor innovatie en experiment in de aanbestedingstrajecten.

Tot slot

Om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen in 2030 te halen, is een versnelling van transitie en een opschaling van inspanningen op alle fronten dringend nodig. Uiteindelijk gaat het om het bieden van kansen en perspectief voor iedereen, in Nederland en elders, zeker voor jongeren van nu en toekomstige generaties. Een sterke en integrale aanpak van IMVO en de SDG's in beleid en praktijk zal hieraan bijdragen.

Advies

1 Inleiding

1.1 De Sustainable Development Goals (SDG's) en IMVO

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft in september 2015 de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling enthousiast aanvaard als richtinggevend kader voor wereldwijde inspanningen om armoede uit te bannen, ongelijkheid tegen te gaan en klimaatverandering aan te pakken. De Agenda, ontwikkeld na een brede maatschappelijke consultatie, bevat zeventien universele doelstellingen – Sustainable Development Goals (SDG's) – en 169 bijbehorende subdoelstellingen die voor alle landen gelden.¹ Kernelementen van de Agenda zijn: mensenrechten als basis gekoppeld aan duurzame (economische) ontwikkeling, een holistische benadering van wereldproblemen en inclusiviteit. Partnerschappen spelen een essentiële rol om de SDG's in alle landen te verwezenlijken.

De duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's)*

SDG 1 - Beëindig armoede overal en in al haar vormen

SDG 2 - Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw

SDG 3 - Verzeker een goede gezondheid en promoot welzijn voor alle leeftijden

SDG 4 - Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen

SDG 5 - Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes

SDG 6 - Verzeker toegang en duurzaam beheer van water en sanitatie voor iedereen

SDG 7 - Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen

SDG 8 - Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen

SDG 9 - Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie

SDG 10 - Dring ongelijkheid in en tussen landen terug

SDG 11 - Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

¹ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>

SDG 12 - Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

SDG 13 - Neem dringend actie om klimaatverandering en haar impact te bestrijden

SDG 14 - Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en maritieme hulpbronnen

SDG 15 - Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen op het vasteland, beheer bossen en wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe

SDG 16 - Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzekert toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en toegankelijke instellingen uit

SDG 17 - Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling

* <https://www.unric.org/nl/sdg-in-nederlands>

De private sector wordt erkend als een stakeholder en onmisbare partner in de realisatie van de doelstellingen. Ook wordt de private sector nadrukkelijk opgeroepen om bij te dragen aan de financiering en implementatie van de 2030 Agenda.

Bedrijven en de SDG's

Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development – zeventien doelstellingen om onze wereld te transformeren

“Alinea 67. Privé-bedrijfsactiviteiten, investeringen en innovatie zijn belangrijke impulsen van productiviteit, inclusieve economische groei en jobcreatie. We erkennen de diversiteit van de privésector, gaande van micro-ondernemingen tot coöperatieven en multinationals. We roepen alle ondernemingen op om hun creativiteit en hun innoverend vermogen aan te spreken om de uitdagingen inzake duurzame ontwikkeling het hoofd te bieden. We moedigen een dynamische en goed werkende zakelijke sector aan, waarbij we tegelijkertijd ook de arbeidsrechten en de milieu- en gezondheidsstandaarden beschermen in overeenstemming met de relevante internationale normen en overeenkomsten en andere lopende initiatieven op dit vlak, zoals de richtlijnen met betrekking tot ondernemingen en mensenrechten en de arbeidsstandaarden van de Internationale Arbeidsorganisatie, het Verdrag inzake de Rechten van het Kind¹⁸ en belangrijke multilaterale milieu-overeenkomsten voor de partijen betrokken bij deze overeenkomsten.”

In de afgelopen jaren zijn de SDG's omarmd als aansprekende, inspirerende stip op de horizon. Vele overheden, internationale organisaties en grote bedrijven hebben hun strategieën, businessmodellen en communicatie met stakeholders gekoppeld aan de bijdrage die ze willen leveren aan de SDG's. Hierdoor is een gezamenlijke taal en wederzijdse betrokkenheid gecreëerd. Tegelijkertijd laten recente evaluaties en metingen zien dat de realisatie van de doelstellingen wereldwijd gezien zorgwekkend ver weg blijft. Grotere inspanningen zijn nodig, door alle actoren, nationaal, maar ook over grenzen en sectoren heen.² Er is ook de kritiek dat de abstracte SDG's te weinig praktische handvatten bieden en individueel worden benaderd in plaats van op een holistische en coherente manier. Daardoor ontbreken kansen op synergiën, of transparantie over *trade-offs* (afruilen) en ontstaat het risico van *cherry picking* (selectief winkelen).

Bedrijven reageren enthousiast op de SDG-agenda als het gaat om duurzaam ondernemen als katalysator voor mondiale duurzame ontwikkeling. Zij zien kansen om met ondernemerschap en innovatie bij te dragen aan de oplossing van grote maatschappelijke problemen en tegelijkertijd te werken aan een eigen, toekomstbesten-

² Sustainable Development Report (2019) *SDG Index and Dashboards Report* (Sustainable Development Solutions Network & Bertelsmann Stiftung) <https://www.sdgindex.org/>

dige businesscase en duurzame economische groei.³ Er zijn echter bij andere (maatschappelijke) actoren zorgen dat de SDG's mogelijk energie en aandacht afleiden van eerdere internationale afspraken over internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO). De SDG's worden succesvol gebruikt om bij bedrijven middelen en positieve aandacht te genereren voor ontwikkelingsdoelen. Maar het is de vraag wat dit enthousiasme betekent voor de inspanningsverplichting van bedrijven voor de nog relatief jonge UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) en de in 2011 herziene OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Samen vormen zij een leidraad voor bedrijven op het gebied van ketenbeheer, gepaste zorgvuldigheid (due diligence) en mensenrechten en daarmee de basis voor IMVO.

United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs)*

De UNGPs inzake bedrijven en mensenrechten zijn een normatief kader. Ze werden in de vorm van het rapport van John Ruggie, de Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, aangenomen in de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties in juni 2011 (A/HRC/17/31). De UNGPs bouwen voort op het *Protect, respect and remedy*-framework waarover Ruggie in 2008 publiceerde. Ze beschrijven de plicht om te beschermen (*duty to protect*) voor overheden, de verantwoordelijkheid om te respecteren (*responsibility to respect* (via due diligence)) voor bedrijven en de noodzaak tot toegang tot herstel (*access to remedy*) in relatie tot mensenrechten.

* https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

3 UN Business & Sustainable Development Commission (2017) Rapport *Better Business, Better World*, <http://report.businesscommission.org/uploads/Executive-Summary.pdf>

OECD Guidelines (on Responsible Business Conduct) for Multinational Enterprises

In mei 2011 hebben 47 overheden uit westerse landen de herziene OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen vastgesteld, inclusief alle onderliggende richtsnoeren. Die vormen een normatief kader en zijn een referentie voor betamelijk gedrag van bedrijven die internationaal ondernemen. Ze hebben zowel betrekking op directe investeringen als op effecten via de toeleveringsketen. De *responsibility to respect*-pilaar van het UNGP's Ruggie Framework is geïncorporeerd in de OESO-richtlijnen, waardoor due diligence geldt als uitgangspunt voor verantwoord ketenbeheer. De richtlijnen binden de betrokken overheden tot het bevorderen van de naleving ervan, en tot het oprichten van een Nationaal Contactpunt (NCP) voor het behandelen van kwesties rond de praktische tenuitvoerlegging van de richtlijnen.

Due diligence: Due diligence is een doorlopend proces dat bedrijven helpt risico's op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten en milieu in kaart te brengen en vervolgens te stoppen, te voorkomen of te beperken. Due diligence is een essentieel onderdeel van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) en staat centraal in de internationaal erkende OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (2011) en de United Nations Guiding Principles (UNGP's). Due diligence wordt ook wel gepaste zorgvuldigheid of ketenverantwoordelijkheid genoemd.*

* <https://www.oesorichtlijnen.nl/oeso-richtlijnen/d/due-diligence>

1.2 Nieuwe beleidsnota Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

In deze context publiceerde de minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) in mei 2018 haar nieuwe beleidsnota *Investeren in Perspectief*. De SDG's vormen het kader van dit nieuwe beleid dat onder andere samenwerking, synergie en de rol van de private sector benadrukt. De SDG's worden gepresenteerd als 'de ultieme preventieagenda' en een programma voor innovatie. De nota onderstreept ook de bijdrage van IMVO aan duurzame mondiale ontwikkeling⁴ en koppelt deze aan het behalen van SDG 8 (fatsoenlijke banen en economische groei), SDG 12 (duurzame consumptie en productie), SDG 5 (vrouwen en mannen gelijk)

4 Hoofdstuk 3.2.

en SDG 17 (partnerschappen voor de doelstellingen). De noodzaak van innovatie en kennisdeling voor het behalen van de SDG's wordt verbonden aan verdienkansen voor het Nederlandse bedrijfsleven.

De nota zet bewust in op beleidscoherentie: "We vergroten de effectiviteit van onze inspanningen door te zorgen voor samenhang in het buitenlands beleid van Nederland, en in te zetten op synergie tussen hulp, handel en investeringen."⁵ De Nederlandse keuze voor het beleggen van verantwoordelijkheid voor handel en ontwikkelingssamenwerking bij één minister, is voor zover bekend uniek in de wereld en onderstreept het streven naar coherentie in het hulp- en handelsbeleid. Desalniettemin is de relatie tussen hulp en handel complex en kunnen spanningen of onduidelijkheden optreden tussen verschillende aspecten van (de implementatie van) het beleid. Door een sterke beleidsmatige inzet op het leveren van een substantiële bijdrage aan de SDG's, kan bijvoorbeeld onduidelijkheid ontstaan over wat dit betekent voor de rol van bedrijven en overheden bij het bestaande IMVO-beleid. Dit vraagt om een integrale visie.

Omwille van een effectieve nadere uitwerking en uitvoering van het nieuwe beleid, heeft minister Kaag van BHOS de SER namens het kabinet gevraagd om zijn visie op de ontwikkeling door duurzaam ondernemen en de rol van de SDG's en IMVO daarbij. Tevens vroeg zij aandacht voor het bijbehorend beleidsinstrumentarium en de rollen van verschillende onderdelen van de overheid en niet-gouvernementele actoren.

1.3 De adviesvraag

De centrale vraag die het kabinet in september 2018 aan de SER stelde is: Wat is de visie van de SER op de verhouding tussen de SDG's, IMVO, verduurzaming van mondiale waardeketens en publiek-private samenwerking en wat betekent dit voor bedrijven en overheid?⁶

Bij de beantwoording hiervan heeft de SER besloten om het verband en de mogelijke synergiën tussen IMVO en de SDG's centraal te laten staan. Aandacht voor verduurzaming van mondiale waardeketens en publiek-private samenwerking is er in de diverse hoofdstukken van het advies. Het advies laat zien hoe de OESO-richtlijnen en UNGP's kunnen bijdragen aan de realisatie van de SDG's, maar formuleert

⁵ Nota BHOS, p. 25.

⁶ Zie bijlage 1 voor de volledige tekst van de adviesaanvraag.

geen *Theory of change*, aangezien de beide kaders verschillend van aard zijn. De rollen van specifieke actoren worden in de analyse, conclusies en aanbevelingen expliciet behandeld. Hiervoor is gekozen omdat onduidelijkheid en verschillende verwachtingen bij rollen een gezamenlijke aanpak en synergiën in de weg staan.

Naast een centrale visie op het internationale kader is de SER gevraagd in te gaan op aandachtspunten bij de implementatie van het nieuwe BHOS-beleid. Bijvoorbeeld de verhouding tussen de IMVO-risicobenadering en de focus van ontwikkelingssamenwerking (OS) op specifieke kritische thema's.⁷ Ook de mogelijkheden van het IMVO-beleid om de synergie te versterken binnen het BHOS-beleid werd benoemd met het oog op het behalen van de SDG's. De bijdragen van andere departementen en lagere overheden komen ook aan de orde. De adviesaanvraag gaat niet over de rol van eventuele nieuwe wetgeving of de optimale beleidsmix.

De SER heeft het verzoek met enthousiasme aanvaard. De raad ziet dit als een kans om een volgende stap te zetten in de ontwikkeling van een breed gedragen IMVO-beleid en -visie, ondersteund door een praktisch handelingsperspectief en op een positieve manier verbonden met de aansprekende en breed omarmde SDG's. Met dit advies wil de raad bijdragen aan een consistente, coherente boodschap vanuit overheid, bedrijfsleven én maatschappelijk middenveld over hoe IMVO en de SDG's elkaar kunnen versterken.

1.4 Totstandkoming van het advies

De SER heeft de commissie Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (commissie IMVO)⁸ gevraagd het advies voor te bereiden. Omdat dit thema sterk verbonden is met de toekomst van jongere generaties, heeft een lid van het SER Jongerenplatform meegewerkt aan het advies als adviserend lid van de commissie IMVO. Er is ook specifieke aandacht besteed aan de deelname van jongeren bij de diverse consultaties.

De commissie IMVO heeft zich gericht op vier sporen bij het opstellen van het advies:

1. verduidelijking van het kader (relevante begrippen en internationale richtlijnen) om te komen tot een SER-visie;

⁷ Kinderarbeid (SDG 8), rechten en economische positie van vrouwen (SDG 5), leefbaar loon (SDG's 1 en 8), fatsoenlijk werk/gezonde werkomgeving (SDG 8), duurzame productie (SDG 12), landrechten (SDG's 1 en 8) en ontbossing (SDG 15).

⁸ Zie bijlage 2 voor de samenstelling van de commissie IMVO.

2. inzicht in het huidige Nederlandse IMVO- en SDG-beleid en de werking daarvan in de praktijk, met het oog op aanbevelingen voor effectiviteit en synergie;
3. inzicht in de praktijkervaringen van bedrijven en hun partners, om een concreet handelingsperspectief te bieden;
4. verkennen van mogelijkheden om duurzaam ondernemen in Nederland en internationaal op te schalen vanuit een integrale visie op IMVO en de SDG's.

IMVO en de relatie met de SDG's betreft complexe en deels abstracte materie. Dit is terug te zien in het advies. Daarom is er nadrukkelijk gezocht naar de verbinding met de praktijk in zowel de ontwikkeling van een visie als in de aanbevelingen.

Inzichten uit het veld

Bij het voorbereiden van het advies heeft de commissie IMVO een grote groep stakeholders betrokken om het advies te voeden met praktijkervaringen. Zo is een viertal dialogen en consultaties georganiseerd met (inter)nationale betrokkenen, waarin de deelnemers hun visies op en ervaringen met de samenhang tussen IMVO en de SDG's hebben gedeeld met de commissie IMVO en met elkaar. Er was nadrukkelijk ruimte voor het bespreken van dilemma's en knelpunten en het ophalen van concrete voorstellen voor een handelingsperspectief en nadere samenwerking. Deelnemers waren bedrijven die maatschappelijk verantwoord (willen) ondernemen – zowel grootbedrijf als MKB – en daarnaast ngo's, financieringsinstellingen, ministeries en decentrale overheden, duurzaamheidsinitiatieven en werkgevers- en werknemersorganisaties. De verschillende stakeholders hadden veel waardering voor de mogelijkheid om input te leveren aan het adviestraject en voor de bemiddeling van een dialoog tussen partijen die elkaar niet gebruikelijk spreken. Dit traject had toegevoegde waarde op het advies zelf. Bijlage 3 bevat een globaal overzicht van de bijeenkomsten, thema's en deelnemers.

Naast de bijeenkomsten zijn er in opdracht van de commissie IMVO een aantal praktijkcasussen uitgewerkt van Nederlandse bedrijven die duurzaam ondernemen hoog in het vaandel hebben staan. Doel hiervan was om te verkennen óf, hoe en waarom zij de UNGP's en OESO-richtlijnen en/of de SDG's hierbij betrekken (zie hoofdstuk 5).

Bij de consultaties en selectie van praktijkcasussen is veel aandacht besteed aan de uitdagingen en kansen voor het MKB. Naast het ontwikkelen van een brede visie op de adviesvraag hecht de SER belang aan het bieden van een praktisch handelingsperspectief, ook voor de specifieke positie van het MKB.

De SDG's vragen ieders inspanning

“De SDG's zijn een inclusieve agenda die ieders inspanning zal vergen. Niet alleen van de overheid of overheden, maar van burgerbewegingen, maatschappelijke organisaties, wetenschappers, bedrijven en eigenlijk een heel scala aan mensen die kans zien om een rol te spelen.”

Minister Kaag, bespreking BHOS-begroting in Tweede Kamer, 2018.

Aandacht voor rollen

Voor een effectief IMVO-beleid en voor het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen zijn partnerschappen (in lijn met SDG 17) tussen allerlei maatschappelijke actoren noodzakelijk. Daarbij is duidelijkheid over respectieve rollen cruciaal. In dit advies zijn de verschillende rollen verweven in de handelingsperspectieven en aanbevelingen die in hoofdstukken 5, 6 en 7 zijn opgenomen. In bijlage 4 staat een overzicht van de rollen van de betrokken partijen.

Tabel 1.1 geeft alvast een (niet uitputtend) overzicht van de potentiële rollen van overheden, bedrijfsleven, vakbonden en ngo's bij het leggen van het verband tussen IMVO en de SDG's.

Tabel 1.1

(Potentiële) rollen bij IMVO-SDG-verband

Partij	Overheden	Bedrijven	Vakbonden	Ngo's
Rollen	- <i>Duty to Protect & Access to remedy</i> - Reguleren - Faciliteren - <i>Matchmaker</i> – stimuleren van partnerschappen - Eerste afnemer - Bevorderen van transparantie - Diplomatie	- <i>Responsibility to Respect & Access to remedy</i> - Ketenverantwoordelijkheid - Ontwikkeling private sector en werkgelegenheid (in partnerlanden) - Impact investeringen	- <i>Access to remedy</i> - Expertise delen - Opbouw vakbonden in partnerlanden	- <i>Access to remedy</i> - Expertise delen - Opbouw maatschappelijk middenveld in partner-landen

Internationale ervaring meegenomen

Het verband tussen IMVO (in het buitenland bekend als *Responsible Business Conduct*) en de SDG's, en hoe zij elkaar kunnen versterken, heeft ook de aandacht van internationale organisaties en het maatschappelijk middenveld. De OESO, Europese Commissie, UN Human Rights, UN Global Compact, Oxfam International en internationaal expertisecentrum Shift in samenwerking met het World Business

Council for Sustainable Development, hebben hierover gepubliceerd en bijeenkomsten georganiseerd. Het advies, inclusief de aanbevelingen voor opschaling, is mede geïnspireerd op de inzichten en visies van deze organisaties.

Voor zover bekend is de vraag nog niet nadrukkelijk door andere nationale overheden geadresseerd. Nationale instituten, zoals het Deense Instituut voor Mensenrechten⁹, hebben wel rapporten gepubliceerd over de relatie tussen mensenrechten en de SDG's, met daarin aandacht voor de rol van bedrijven.

Aansluiting bij adviezen anderen

In de periode van de totstandkoming van het advies en eerder zijn andere initiatieven en publicaties verschenen die raakvlakken hebben met dit SER-advies, zoals: *Daadkracht door de Dutch Diamond* (AIV, 2016), *Mensenrechten en de SDG's* (AIV, 2019) en *Mind the governance gap, map the chain*¹⁰ (IOB, 2019). Het SER-advies bouwt voort op de inzichten en aanbevelingen uit deze rapporten.

1.5 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 schetst de ontwikkeling van IMVO, vanuit het perspectief van de SER, en introduceert de SDG's als nieuw kader voor duurzame ontwikkeling. Ook worden de visies van een aantal internationale organisaties op de relatie tussen de twee kaders beknopt beschreven.

In hoofdstuk 3 wordt het huidige overheidsbeleid met betrekking tot IMVO en de SDG's beschreven.

Hoofdstuk 4 bevat de SER-visie op het verband tussen IMVO en de SDG's en geeft daarmee antwoord op de hoofdvraag van het advies.

Het IMVO- en het SDG-beleid van de overheid wordt in hoofdstuk 5 beoordeeld in relatie tot de SER-visie. Kansen voor meer coherentie en synergie tussen de twee beleidsterreinen worden verkend en conclusies getrokken.

Hoofdstuk 6 presenteert de ervaringen van bedrijven, mede op basis van een serie casussen, over hoe en of zij het verband tussen IMVO en de SDG's zien en in de praktijk toepassen. Op basis daarvan worden lessen en conclusies getrokken, die de basis

⁹ <https://www.humanrights.dk/>

¹⁰ IOB (2019) *Mind the governance gap, map the chain; Evaluation of the Dutch government's policy on international responsible business conduct* (2012-2018).

vormen voor het praktisch handelingsperspectief voor bedrijven dat de SER voorstelt. Doel hiervan is om ondernemers, en met name het MKB, te ondersteunen bij het toepassen van de SER-visie in hun eigen waardeketen.

De hoofdconclusies en aanbevelingen van het advies staan in hoofdstuk 7.

2 IMVO sinds 2000 en een nieuwe stap met de SDG's

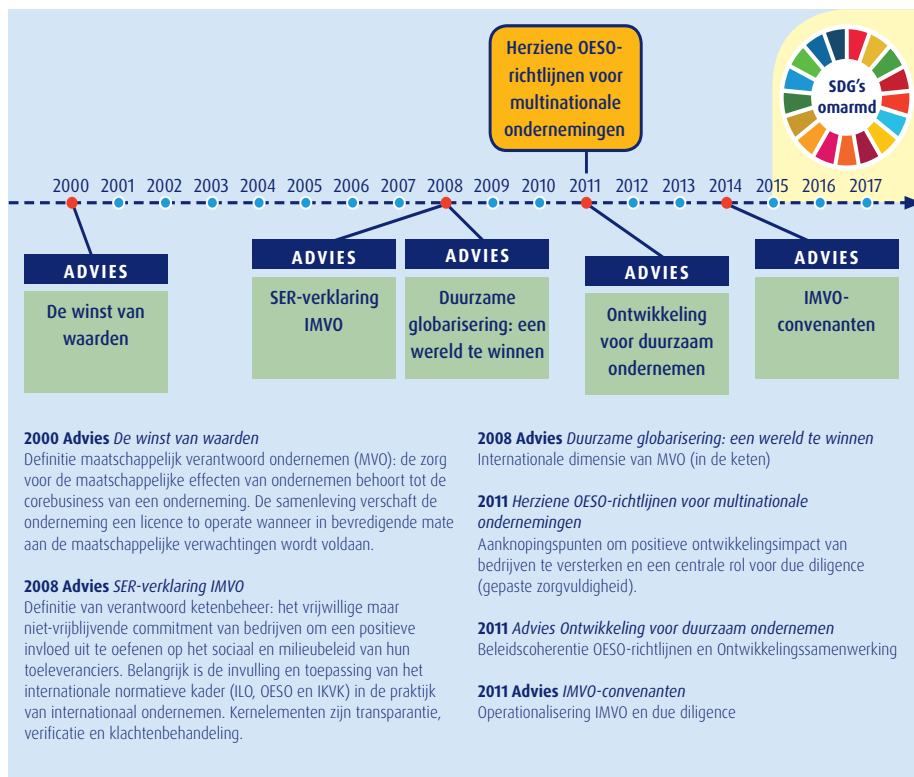
2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt eerst een schets gegeven van de belangrijkste ontwikkelingen in de tijd op IMVO-terrein vanuit SER-perspectief (2.2). Onderdeel hiervan zijn de verschillende MVO- en IMVO-adviezen die sinds 2000 zijn uitgebracht (het 'SER IMVO-acquis'). In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op de relatie tussen het bestaande IMVO-kader en de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling (de SDG's) uit 2015.

De visie van de SER op de maatschappelijke rol van bedrijven en de toegevoegde waarde van duurzaam ondernemen heeft in de afgelopen twintig jaar steeds meer vorm gekregen (zie grafiek op de volgende pagina). IMVO als kader heeft zich in een voortschrijdend en groeiend proces ontwikkeld van een normatief kader dat de verantwoordelijkheid van bedrijven definieert tot een handelingskader dat concrete handvatten biedt. De uitdaging is om resultaten te blijven boeken. Ook de synergie (met andere concepten) is daarbij van cruciaal belang.

Het huidige advies bouwt voort op de eerdere ontwikkelingen en beoogt een volgende stap te zetten met het IMVO-beleid. Door de verhouding tussen IMVO en de SDG's te duiden ontstaan kansen om IMVO breder onder de aandacht van bedrijven te brengen, alsook een slag te maken met de impactmeting voor duurzaam ondernemen. Dat kan door due diligence en IMVO te koppelen aan de zeventien concrete doelstellingen en bijbehorende subdoelstellingen van de 2030 Agenda.

Figuur 2.1 Ontwikkeling SER-visie op IMVO in de tijd

2.2 Visie van de SER op IMVO

Het volgende overzicht pretendeert niet volledig te zijn. Het plaatst dit advies in een breder perspectief.

Volgens het SER-advies *De Winst van Waarden* uit 2000, zijn de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen te zien als een passend gedragspatroon in het internationale verkeer en als een goed referentiepunt voor bedrijven bij het opzetten van een eigen gedragscode.

MVO is volgens de SER:

- Het bewust richten van de ondernemingsactiviteiten op waardecreatie in drie dimensies – People, Planet, Profit – en daarmee op de bijdrage aan de maatschappelijke welvaart op langere termijn.
- Een relatie met de verschillende belanghebbenden onderhouden op basis van doorzichtigheid en dialoog, waarbij antwoord wordt gegeven op gerechtvaardigde vragen uit de maatschappij.

De internationale dimensie van MVO kreeg in dit advies beperkt aandacht. Het bredere perspectief is uitgewerkt in het advies *Duurzame Globalisering: een wereld te winnen* uit 2008. Een van de adviesvragen had betrekking op de verantwoordelijkheid van Nederlandse bedrijven voor de maatschappelijke effecten van productie in het buitenland waarmee zij door productie- en handelsketens zijn verbonden. Deze vraag kwam mede voort uit de ruime interpretatie die het Nationaal Contactpunt (NCP)¹ gaf aan de OESO-regels door niet alleen te kijken naar investeringsrelaties in de keten maar ook naar handelsrelaties. De SER gaf steun aan deze ruime interpretatie, die in 2011 is uitgewerkt in de herziene OESO-richtlijnen. Uit het advies *Duurzame Globalisering* is het IMVO-initiatief van de SER voortgekomen.

Sociale partners bevorderen actief verantwoord ketenbeheer

In 2008 committeerden de centrale werkgevers- en werknemersorganisaties in de SER zich aan het bevorderen van IMVO middels de Verklaring Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. De SER riep het bedrijfsleven op actief invulling te geven aan de wijze waarop bedrijven met verantwoord ketenbeheer omgaan.

Ontwikkeling door duurzaam ondernemen

In het vervolgadvis *Ontwikkeling door duurzaam ondernemen* (2011) concludeerde de raad dat met de toenemende economische stromen van en naar ontwikkelingslanden ook het besef is toegenomen dat ontwikkelingssamenwerking niet de doorslaggevende factor zal zijn in de strijd tegen armoede. Betrekkingen op het gebied van handel en investeringen hebben een aanzienlijk belangrijkere impact op economische ontwikkeling. Versterking van de private sector in ontwikkelingslanden is allereerst een verantwoordelijkheid van lokale actoren. Nederlandse bedrijven, de Nederlandse overheid, Nederlandse sociale partners en maatschappelijke organisa-

¹ <https://www.oesorichtlijnen.nl/ncp>

ties kunnen lokale partijen hierbij ondersteunen, met name door IMVO toe te passen in hun handels- en investeringsrelaties met ontwikkelingslanden.

In lijn met het SER-advies is in het overheidsbeleid naleving van de herziene OESO-richtlijnen steeds meer een voorwaarde geworden voor de toekenning van subsidies aan bedrijven. Dit vanuit de gedachte dat de OESO-richtlijnen vrijwillig maar niet vrijblijvend zijn. Partijen kunnen elkaar helpen door onderling te bespreken hoe zij voortdurend werken aan stappen vooruit op het gebied van IMVO.

Ook buiten de sfeer van ontwikkelingssamenwerking wordt van bedrijven verwacht dat zij het SER-IMVO-kader respecteren. Het vrijwillige, maar niet-vrijblijvende karakter van dit kader betekent in deze bredere setting dat bedrijven hier op eigen wijze invulling aan geven, afhankelijk van de eigen mogelijkheden en die in het gastland.

Implementatie MVO-risicomanagement

De commissie IMVO heeft de implementatie van MVO-risicomanagement onder meer bevorderd door themarapportages over due diligence (2014), leefbaar loon (2015) en kansen van mondiale duurzame ontwikkeling (2015). Ook zijn tools ontwikkeld, zoals een online stappenplan IMVO-risicomanagement en een richtlijn samen met de NEN om due diligence te integreren in bestaande managementsystemen.

Nieuw instrument: IMVO-convenanten

Waar de invloed (*leverage*) van het bedrijf op het voorkómen en aanpakken van een negatieve impact groot is, heeft het bedrijf zelf mogelijkheden (*entry points*) om actie te nemen. Naarmate de problemen complexer en structureler worden en verder weg in de keten en de maatschappij liggen, is meer samenwerking met andere partijen nodig om ze aan te pakken. In het advies *IMVO-convenanten* (2014) draagt de SER het nieuwe instrument van IMVO-convenanten aan als een manier voor branches en bedrijven om deze samenwerking te organiseren. Op verzoek van partijen heeft de raad ook een taak op zich genomen in de begeleiding van de totstandkoming en uitvoering van de convenanten.²

² Inmiddels is er onder begeleiding van de SER een aantal convenanten tot stand gekomen: <https://www.imvoconvenanten.nl/>. Daarnaast is buiten de SER het convenant Duurzaam Bosbeheer afgesloten.

Voortgang zichtbaar, uitdagingen blijven

In verschillende voortgangsrapportages constateert de commissie IMVO dat in veel bedrijven en bedrijfstakken positieve inspanningen plaatsvinden ten aanzien van IMVO en nadere invulling van due diligence. De markt, met partijen als professionele en particuliere klanten, beleggers, werknemers en sollicitanten, is in een aantal gevallen als aanjager voor IMVO gaan fungeren. Bedrijven hebben steeds meer aandacht voor milieu, arbeidsomstandigheden en mensenrechten in de keten van toeleveranciers. Ook rapporteren bedrijven in toenemende mate over hun maatschappelijke effecten.

De raad constateerde destijds dat er ondanks deze positieve ontwikkelingen grote uitdagingen blijven. De bekendheid van de internationale richtlijnen is beperkt. Wereldwijd worden regelmatig arbeidsrechten en mensenrechten geschonden of vinden milieuverontreinigingen plaats, soms met fatale gevolgen. Er zijn ook situaties waarin overheden tekortschieten in hun *duty to protect*.

Fundamentele arbeidsnormen

De SER vraagt in dit advies extra aandacht voor de fundamentele arbeidsnormen voor het realiseren van fatsoenlijk werk (die onderdeel zijn van de *enabling rights* erkend door de UN Commission on Business and Human Rights). In de praktijk blijkt dat bedrijven en overheden het lastig vinden om in de waardeketen op deze onderwerpen voortgang te boeken. Op deze thema's is bij uitstek een gezamenlijke aanpak nodig. De fundamentele arbeidsnormen zijn met name de vrijheid van vereniging (ILO-verdrag 87) en collectieve onderhandelingen (ILO-verdrag 98)*. Zij zijn essentieel om fatsoenlijke arbeidsomstandigheden en -rechten op het werk te bevorderen en te realiseren middels sociale dialoog.

Sterke en onafhankelijke werknemers- en werkgeversorganisaties, en de erkenning van hun recht om deel te nemen aan collectieve onderhandelingen, vormen belangrijke instrumenten bij het reguleren van de arbeidsmarkt. Collectief onderhandelen is een manier om productieve oplossingen te realiseren in de relatie tussen werkenden en werkgevers. Het recht van werkenden en werkgevers om zich te verenigen in onafhankelijke organisaties is de basisvoorwaarde voor collectieve onderhandeling en sociale dialoog. Het is in het gezamenlijk belang van beide partijen. Sinds het uitbrengen van de *ILO-Declaration on fundamental principles and rights at work and its follow-up* uit 1998 wordt van alle lidstaten verwacht dat zij de principes naleven inzake vrijheid van vereniging en het tegengaan van dwangarbeid, kinderarbeid en discriminatie op het werk, ook al hebben ze de betreffende ILO-verdragen niet geratificeerd.

* ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its follow up, 1998.

2.3 De SDG's en de aansluiting bij het bestaande IMVO-kader

Aanknopingspunten tussen de SDG's en IMVO

De Verenigde Naties hebben in 2015 de wereldwijde ontwikkelingsagenda voor 2015–2030 vastgesteld, onder de titel *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, waarin de zeventien Sustainable Development Goals zijn vastgelegd. De doelstellingen bouwen voort op onder andere het Brundtland-rapport uit 1987, de Rio-principes uit 1992, het internationale mensenrechtenkader en de resultaten van de Millennium Development Goals (MDG's). In tegenstelling tot de MDG's gelden de SDG's zowel voor ontwikkelingslanden als voor de rest van de wereld, dus ook voor Nederland. Bovendien beslaan ze een veel breder veld: naast sociale doelstellingen zijn nu ook ecologische en economische doelstellingen vastgesteld. De 2030 Agenda is sterk verankerd in het internationale mensenrechtenbeleidskader. Daarbij worden de UNGP's en relevante ILO-verdragen expliciet aangehaald; de OESO-richtlijnen om institutionele redenen niet.

De SER herkent zich in de manier waarop de VN duurzaamheid centraal stelt in de activiteiten en de rol van het bedrijfsleven erkent als essentiële partner in verduurzaming. Dit sluit aan bij de bevordering van duurzame groei en volwaardige werkgelegenheid door middel van het stimuleren van de private sector, het vergroten van de ontwikkelingsimpact van het Nederlands bedrijfsleven en het bevorderen van sterke sociale partners en een goede sociale dialoog in ontwikkelingslanden.

Hoewel de SDG's integraal benaderd dienen te worden, sluiten er van de zeventien doelstellingen drie nauw aan bij IMVO vanuit het brede perspectief van duurzaam ondernemen:

- **SDG 8:** Inclusieve, economische groei, werkgelegenheid en fatsoenlijk werk voor iedereen, met bijvoorbeeld aandacht voor SDG 8.6: inzetbaarheid van en werkgelegenheid voor jongeren.
- **SDG 12:** Duurzame consumptie en productie, die bijvoorbeeld met SDG 12.6 bedrijven aanmoedigt om duurzame praktijken te omarmen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapportagecyclus.
- **SDG 17:** Versterken van het mondiaal partnerschap om doelstellingen te bereiken. De IMVO-focus op het onderhouden van relaties met belanghebbenden, samenwerking in de keten en een multistakeholderaanpak voor sectorale en sectoroverstijgende uitdagingen is direct met SDG 17 te verbinden.

Daarnaast kan er vanuit sectorale prioriteiten of vanuit potentiële positieve of negatieve impact van productieketens een link worden gelegd tussen IMVO en andere

specifieke SDG's. Voorbeelden hiervan zijn: SDG 2 (einde aan honger, zorgen voor voedselzekerheid en duurzame landbouw), SDG 5 (gelijke rechten voor mannen en vrouwen en *empowerment* van vrouwen en meisjes) en SDG 13 (aankpak van klimaatverandering).

In 2018 onderzocht de World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) bij 250 bedrijven in 43 landen hoe zij hun activiteiten op de SDG's afstemmen. SDG's 13, 8 en 12 hadden de hoogste prioriteit bij de ondervraagde bedrijven.³ Ook bleek dat de meeste bedrijven nog steeds in een beginstadium zijn van verbinding van hun activiteiten met de SDG's. De recente analyse van adviesbureau PwC van de *Toepassing van SDG's door Nederlandse Organisaties*⁴ bevestigt het beeld van de drie SDG's die prioriteit krijgen en het feit dat bedrijven de SDG's omarmen, maar het daarna concretiseren van hun bijdrage aan de oplossing van wereldproblemen en deze vertalen in strategieën en activiteiten nog een grote uitdaging vinden.

Visies op verbinding en mogelijke synergie tussen IMVO en de SDG's

Diverse internationale organisaties hebben de afgelopen jaren een visie ontwikkeld op de mogelijke synergie tussen IMVO en SDG's.

De Business and Human Rights Werkgroep van UN Human Rights (UNHR) heeft in juni 2017 een 10-puntendocument gepubliceerd, met aanbevelingen aan overheden en bedrijven voor het inbedden van de UNGP's principes Protect, Respect and Remedy in de implementatie van de SDG's. Voor UNHR zijn mensenrechten het enige juiste startpunt voor bedrijven die een bijdrage willen leveren aan de SDG's. Het zesde van de tien punten luidt: "For business, the most powerful contribution to sustainable development is to embed respect for human rights across their value chains. And business respect for human rights is not a choice, it is a responsibility."⁵ Overheden moeten hun verantwoordelijkheid om mensenrechten te beschermen, voorop zetten in eventuele partnerschappen met bedrijven en voor beleidscoherentie zorgen, staat in het laatste punt: "Put simply, achieving the SDGs will require that States meet their duty to protect human rights from business related human rights abuses and that businesses meet their corporate responsibility to respect human rights."

³ <https://www.wbcsd.org/Programs/People/Sustainable-Development-Goals/News/Latest-trends-and-challenges-regarding-business-integration-of-the-SDGs>

⁴ Tweede editie PwC SDG Booster (2019) www.pwc.nl/sdgs

⁵ Information note: The business and human rights dimension of sustainable development: Embedding "Protect, Respect and Remedy" in SDGs implementation, Geneva, 30 June 2017.

De **OESO** stelt dat de implementatie van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen een praktische, impactvolle manier is om aan het bereiken van de SDG's te werken. Een sectorale koppeling op het niveau van de te behalen subdoelstellingen (targets)⁶ kan veel kansen bieden voor systeemverandering door samenwerking tussen individuele bedrijven: "RBC is a horizontal enabler for the SDGs."

De **ILO** benadert de SDG's vooral vanuit haar bestaande 'fatsoenlijk werk'-agenda en wordt gezien als hoedster van SDG 8. Zij beschouwt SDG 8 (bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen) als meer dan een doel, namelijk een fundamentele drijfveer voor duurzame ontwikkeling en de integrale verwezenlijking van alle SDG's. Door aan SDG 8 te werken, wordt ook voortgang op alle andere SDG's mogelijk gemaakt. IMVO kan een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van fatsoenlijk werk.

De **Europese Commissie** ziet inhoudelijke verschillen tussen Corporate Social Responsibility, Responsible Business Conduct en Business and Human Rights⁷, maar ook veel overlap. Dit heeft geleid tot een holistische en geïntegreerde aanpak met een focus op actie in de praktijk, zoals beschreven in de publicatie *Next steps for a sustainable European future: European action for Sustainability*. De publicatie beschrijft de bijdrage van CSR en RBC aan SDG 8. In het op 30 januari 2019 verschenen reflectiestuk *Towards Sustainable Europe 2030*, dat mede basis is voor het werk van de nieuwe Europese Commissie, wordt onder andere gerapporteerd over voortgang op de SDG's, met concrete aandacht voor Corporate Social Responsibility en Responsible Business Conduct. Ook wordt hier een nieuwe term geïntroduceerd: Sustainable Business Conduct.

Internationaal expertisecentrum **Shift** heeft in samenwerking met de World Business Council for Sustainable Development (**WBCSD**) een aanpak ontwikkeld die bedrijven helpt om een holistische SDG-strategie op te stellen die rekening houdt met de UNGP's en de OESO-richtlijnen. De aanpak is bij vijftien casussen uitgewerkt.⁸ Centraal punt in de aanpak is de overtuiging dat een goede invulling van IMVO een van de belangrijkste mogelijkheden is voor bedrijven om bij te dragen aan de 2030 Agenda: "Business respect for human rights is more than a requirement to "do no harm". By proactively implementing the key tenets of the UNGPs, companies

6 How the OECD-FAO Guidance for Responsible Agricultural Supply Chains can help achieve the Sustainable Development Goals, <https://mneguidelines.oecd.org/Brochure-How-the-OECD-FAO-Guidance-can-help-achieve-the-Sustainable-Development-Goals.pdf>

7 Corporate Social Responsibility, Responsible Business Conduct, and Business and Human Rights, p. 6 (maart 2019).

8 Compendium Shift and WBCSD (2018): https://docs.wbcsd.org/2018/07/The_Human_Rights_Opportunities.pdf

have the potential to break down significant barriers to development and positively impact the lives of millions of the most vulnerable individuals in society.”⁹ Tegelijkertijd worden bedrijven aangemoedigd om nieuwe producten en diensten te ontwikkelen die kunnen bijdragen aan het realiseren van de SDG's. Deze innovaties moeten dan wel gerealiseerd worden met respect voor mens en planeet.

De WBCSD heeft ook, in opvolging op een aanbeveling van het rapport *Better Business, Better World* van de Business & Sustainable Development Commission¹⁰ een methode ontwikkeld om de samenwerking op SDG's binnen sectoren te bevorderen. De zogeheten *SDG sector roadmaps* komen in drie stappen tot stand:

1. in kaart brengen en prioritering van de SDG's waarop de sector de meeste impact heeft (zowel positief als negatief);
2. bepalen waar de grootste kansen liggen om gezamenlijk voortgang op de SDG's te beïnvloeden;
3. opstellen en uitvoeren van een actieplan. Het beginpunt voor de aanpak zijn de SDG's.

De vraag over de verhouding tussen de SDG's en IMVO is een actueel onderwerp bij internationale organisaties, een aantal nationale overheden en bij internationale brancheorganisaties, vakbonden en ngo's. Tot nu toe is het leggen van het verband grotendeels een vingeroefening geweest, met een aantal pilot-uitwerkingen. Internationaal is daarom met belangstelling uitgekeken naar de publicatie van dit SER-advies.

⁹ Preamble, *The Human Rights Opportunity, a compendium by Shift in collaboration with WBCSD*.

¹⁰ <http://report.businesscommission.org/reports>

3 Overheidsbeleid IMVO en SDG's

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat in op het bestaande IMVO- en SDG-beleid van de Nederlandse overheid. In hoofdstuk 5 wordt het beleid beoordeeld in relatie tot de SER-visie en wordt ingegaan op de kansen voor meer beleidscoherentie en synergie ten aanzien van IMVO en de SDG's.

3.2 Schets van het huidige IMVO-beleid

De Nederlandse overheid komt haar internationale afspraken beleidsmatig na door de OESO- richtlijnen en de UNGP's in Nederland toe te passen via het IMVO-beleid en te zorgen voor *access to remedy* via het NCP voor de OESO-richtlijnen en via wet- en regelgeving. Hiermee wil zij ervoor zorgen dat Nederlandse bedrijven en andere organisaties die zakendoen in het buitenland, dit maatschappelijk verantwoord kunnen doen.

In de adviesaanvraag wordt IMVO-beleid gedefinieerd als: het bedrijfsgerichte overheidsbeleid in het kader van het tegengaan van de negatieve effecten van de *global governance gap* (mondiale kloof in bestuurlijke kwaliteit).¹ Voor de overheid geldt dat zij volgens de UNGP's een *duty to protect* heeft. Bedrijven hebben in dit kader een *responsibility to respect* en zowel overheid als bedrijven dienen *access to remedy* te bieden in geval van schendingen, terwijl maatschappelijke organisaties waaronder vakbonden en ngo's specifieke kennis en expertise kunnen inzetten om misstanden te helpen voorkomen en op thema's specifieke duurzaamheidsdoelstellingen te realiseren.

Het beleid is gebaseerd op de bepalingen in de OESO-richtlijnen en het daaraan verbonden geschillenmechanisme van het NCP. Het naleven door bedrijven van de OESO-richtlijnen en UNGP's is een expliciete verwachting van de overheid. Het IMVO-beleid bevordert het uitvoeren van due diligence. Due diligence stelt bedrijven – die vaak lange en complexe (toeleverings)ketens hebben met vele duizenden betrokkenen – beter in staat een bijdrage te leveren aan duurzame ontwikkeling. Het IMVO-beleid geeft niet a priori aan op welk vlak die bijdrage moet worden

1 Deze kabinetsvisie is gebaseerd op de nota *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont* (2013).

geleverd of hoe die er uit moet zien. In tabel 3.1 staat een aantal voorbeelden van IMVO-beleid van de Nederlandse overheid.

Tabel 3.1 Voorbeelden van IMVO-beleid (niet uitputtend)

IMVO-beleid
■ Transparantie beleid (Transparantie Benchmark, EU-richtlijn inzake niet-financiële informatie) ■ Corporate Governance Code ■ Bevordering naleving OESO-richtlijnen (mede via NCP) ■ Due diligence voorwaarde voor internationaal financieel instrumentarium (bevordering internationale handel en investeringen) ■ Due diligence voorwaarde voor exportkredietverzekering ■ Transparantie voorwaarde voor deelname aan handelsmissies ■ Handels- en investeringsbeleid (verdragen, akkoorden) ■ Samenwerking met andere EU-landen ■ Lobby voor EU-actieplan bij de Europese Commissie ■ Nederlandse inzet in de OESO (OESO Working Party on RBC en OESO Investment Committee) ■ Nationaal actieplan voor de UNGP's ■ Due diligence voorwaarde in het kader van maatschappelijk verantwoord inkopen ■ Programma Omzet met Impact, inclusief MVO Risicochecker ■ IMVO-vouchers ■ IMVO-convenantenbeleid

De beleidscoherentie op IMVO die de SER al langer bepleit², is nog niet bereikt.³ Er worden stappen gezet, maar aandacht blijft nodig voor de rijksbrede invulling, implementatie en handhaving van het beleid, alsook het stroomlijnen met het beleid van decentrale overheden. Voor een bedrijf dat te maken heeft met regelingen voor internationaal ondernemen of met maatschappelijk verantwoord inkopen, zouden steeds dezelfde criteria moeten gelden, ongeacht met welke overheidsinstantie het bedrijf te maken heeft.

² SER (2011) *Advies Ontwikkeling door duurzaam ondernemen*.

³ IOB (2019) *Mind the governance gap, map the chain; Evaluation of the Dutch government's policy on international responsible business conduct (2012-2018)*.

Het bevorderen van IMVO in het Nederlands bedrijfsleven is een onderdeel van een duurzaam handels- en investeringssysteem.⁴ Het kabinet streeft ernaar dat 90 procent van de circa 700 grote bedrijven in Nederland in 2023 de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen expliciet onderschrijft als referentiekader voor hun internationale activiteiten. Uit een nulmeting bleek dat 30 procent in 2017 de OESO-richtlijnen onderschreef. In een recente brief⁵ gericht aan de grote bedrijven geeft het kabinet een toelichting op de verwachting dat bedrijven mens en milieu respecteren door naleving van de OESO-richtlijnen. De brief licht ook de wijze van monitoring toe. Voor het MKB is een dergelijke doelstelling niet geformuleerd.

3.3 Schets van het SDG-beleid en thematisch beleid

Naast het IMVO-beleid is er thematisch beleid gericht op de bijdrage van bedrijven aan duurzame ontwikkeling via specifieke thema's, het zogeheten *single issue-beleid*.

Dit is bedoeld om een specifiek resultaat op dat thema te bereiken. Het thematisch beleid en de bijbehorende fondsen en overige beleidsinstrumenten zijn een uitwerking van de prioriteiten van de overheid. Voorbeelden zijn beleid gericht op kinderarbeid, gender, mensenrechten en klimaat. Een bedrijf dat maatschappelijk verantwoord wil ondernemen zal een thematische oproep van de overheid zeer serieus nemen. De overheid dient wel de eigen afweging van bedrijven te respecteren. De keerzijde daarvan is dat van bedrijven ook verwacht mag worden dat ze kunnen motiveren waarom ze al dan niet ingaan op een specifieke oproep.⁶

Onder 'Verduurzaming van ketens' worden beleidsprogramma's verstaan die zich richten op de verduurzaming van de toeleveringsketens van specifieke grondstoffen, zoals soja, cacao of palmolie. Deze programma's zijn divers in termen van actoren (ook intersectoraal) en thema's (soms meerdere tegelijkertijd). Voor veel, maar niet per definitie alle, betrokken bedrijven behoren de thema's waarop deze programma's zich concentreren tot de belangrijkste IMVO-risico's van hun bedrijfsvoering. De focus ligt op het aanpakken van misstanden.

Het SDG-beleid is thematisch en vraagt, voor zover dat op bedrijven is gericht, aandacht van die bedrijven voor specifieke duurzaamheidstekorten. In de BHOS-beleidsnota *Investeren in perspectief* vormen de SDG's nadrukkelijk het kader voor het

⁴ Handelsagenda (2018) behorende bij de nota *Investeren in perspectief*.

⁵ Brief *Monitoring van naleving OESO-richtlijnen* (3 juli 2019).

⁶ Een voorbeeld is het maatschappelijk verslag van Marks and Spencer (Shift).

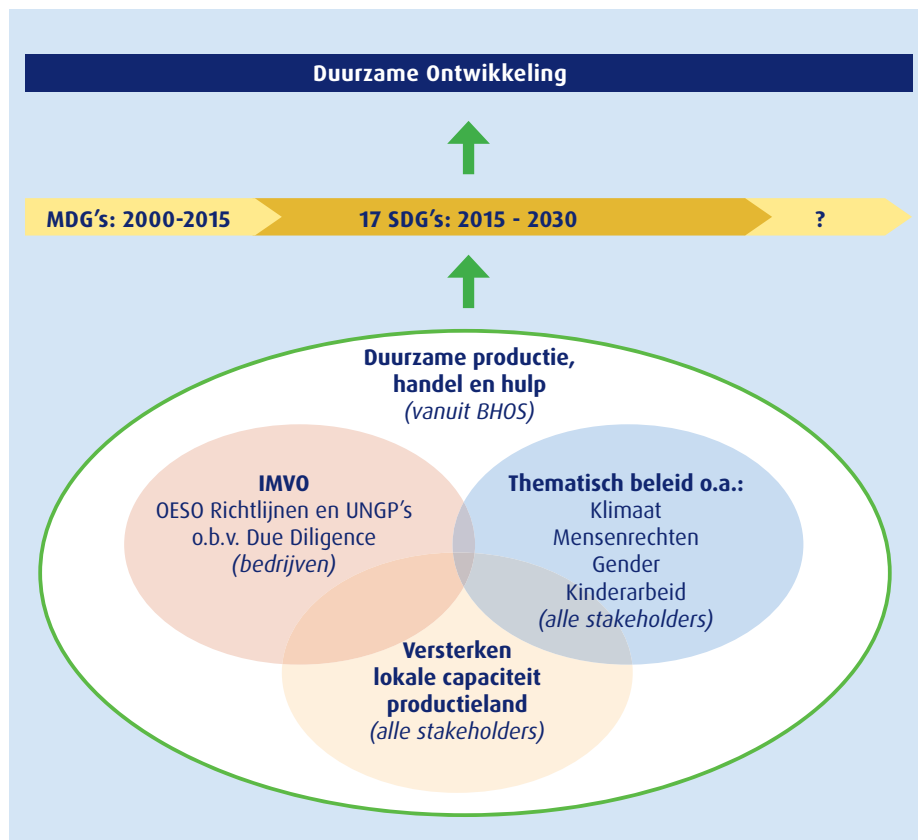
overheidsbeleid op het gebied van buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking, zoals in hoofdstuk 1 beschreven. De overheid stelt dat de SDG's voor het eerst in de geschiedenis een samenhangend kader bieden voor de internationale aanpak van de grote wereldomspannende problemen en uitdagingen en dat het werken aan de SDG's een preventieve aanpak van die problemen is. Ook biedt de agenda kansen aan het bedrijfsleven om nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen met innovatieve oplossingen voor de SDG's. Volgens de overheid zijn de gemeenschappelijke taal, het resultatenkader en de nadruk op de innovatieve werkwijze van belang voor gerichte internationale actie en samenwerking.

In de adviesaanvraag heeft het kabinet een aantal kritische thema's uit de BHOS-nota benoemd die gekoppeld zijn aan specifieke SDG's. Het kabinet benoemt expliciet de volgende SDG's: kinderarbeid (SDG 8), rechten en economische positie van vrouwen (SDG 5), leefbaar loon (SDG's 1 en 8), fatsoenlijk werk/gezonde werkomgeving (SDG 8), duurzame productie (SDG 12), landrechten (SDG's 1 en 8) en ontbossing (SDG 15). Samenwerking en vergroten van de rol van de private sector wordt hierbij benadrukt. Hiermee spreekt de overheid op deze thema's, op basis van politieke keuzes, verwachtingen uit van het bedrijfsleven en andere stakeholders.

3.4 Beleidscoherentie

IMVO-beleid en SDG-beleid raken elkaar. In figuur 1 zijn de relaties tussen het IMVO-beleid, thematisch beleid, het versterken van lokale capaciteit in productielanden en de SDG's schematisch weergegeven en in een breder perspectief geplaatst. Het IMVO-beleid en thematisch beleid maken onderdeel uit van het nationale BHOS-beleid. De SDG's vormen zowel nationale als internationale beleidsdoelen. Zij vormen het holistische kader voor wat internationaal wordt beschouwd als duurzame ontwikkeling.

Figuur 3.1 Huidig BHOS-beleid gericht op bijdrage bedrijven aan duurzame ontwikkeling

In 2016 heeft het kabinet het actieplan beleidscoherentie voor ontwikkeling voor het eerst opgesteld en expliciet gekoppeld aan de SDG's. Het actieplan is in 2018 herzien. Hierin ligt de nadruk op de thema's: belastingontwijking en -ontduiking, eerlijke handel en investeringsakkoorden, tegengaan van klimaatverandering en verduurzaming van productie en handel. Het kabinet heeft voor deze thema's gekozen omdat deze ontwikkelingslanden helpen de SDG's te realiseren en thema's zijn waarop Nederland een verschil kan maken. In het actieplan wordt IMVO (verduurzaming van productie en handel) expliciet verbonden met de realisatie van de SDG's 2, 8, 12 en 17). Beleidscoherentie speelt een centrale rol in de 2030 Agenda voor duurzame ontwikkeling, dat hier zelfs een aparte subdoelstelling aan wijdt (SDG 17.14). In de jaarrapportage beleidscoherentie voor ontwikkeling van het kabinet van 2019⁷ wordt ingegaan op zowel geboekte resultaten op het thematisch

beleid (zoals de bestrijding van kinderarbeid en samenwerking met de ILO op het gebied van leefbaar loon) als op de bevordering van IMVO binnen de Europese Unie en in bilaterale relaties.

Met het actieplan beleidscoherentie werkt de overheid bewust aan samenhang in beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking en handel en aan beleids-samenhang tussen IMVO en de SDG's. Met de adviesaanvraag aan de SER wil het kabinet aan een volgende slag maken. De SER doet hiervoor concrete voorstellen in hoofdstukken 5 en 7, op basis van de in hoofdstuk 4 gepresenteerde SER-visie op het verband tussen IMVO en de SDG's.

3.5 Conclusies

De adviesaanvraag richt zich op coherentie in visie en beleid omtrent IMVO en SDG's. De SER constateert echter dat het IMVO-beleid nog steeds niet consistent en coherent is, rijksbreed en decentraal. Met het realiseren van deze beleidscoherentie is volgens de SER veel winst te behalen.⁸

De relatie tussen IMVO en de SDG's is in het beleid van de overheid nog nauwelijks expliciet gemaakt. IMVO- en SDG-beleid dienen kabinetsbreed te worden ingevoerd. De SDG's zijn doelstellingen, maar vormen op zichzelf geen handreiking voor de manier waarop overheden en andere partijen kunnen bijdragen aan het bereiken van die doelstellingen (in eigen land en/of internationaal). Ook is een vertaalslag nodig van de doelstellingen en indicatoren naar de praktijk van bedrijven en instellingen. Het kabinet geeft met deze adviesvraag aan vervolgstappen te willen zetten in het verbinden van IMVO en de SDG's.

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ontwikkelingssamenwerking/documenten/kamerstukken/2019/07/01/kamerbrief-jaarrapportage-beleidscoherentie-voor-ontwikkeling>

⁸ "De overheid gaat na in hoeverre bestaande initiatieven die (financiële) ondersteuning van de overheid ontvangen 'OESO- en UNGP-proof' zijn en pakt eventuele hiaten aan." (SER IMVO-convenanten advies, 2014)

4 SER – integrale visie op de verhouding IMVO en de SDG's

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geeft de SER zijn visie op de verhouding tussen de IMVO-initiatieven van bedrijven en de bijdrage van bedrijven aan de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (de SDG's). Daarmee is dit hoofdstuk een belangrijke bouwsteen voor de beantwoording van de centrale adviesvraag.

De SER-visie op de verhouding tussen IMVO en SDG's ligt in het verlengde van eerdere relevante SER-adviezen, waarin bedrijven worden gestimuleerd om via IMVO bij te dragen aan duurzame ontwikkeling. Deze visie is van belang voor het handelingsperspectief van bedrijven die vaak enthousiast zijn om een bijdrage te leveren aan de SDG's en daarvoor concrete handvatten zoeken. De visie maakt ook duidelijk welke bijdrage aan de SDG's vakbonden, ngo's en de overheid van bedrijven mogen verwachten.

Deze integrale visie is bedoeld voor verschillende niveaus (bedrijfsniveau, sectoraal, nationaal en internationaal) en verschillende actoren (bedrijven, overheden, ngo's en vakbonden). Een breed gedragen integrale visie op IMVO en SDG's biedt mogelijkheden voor synergie tussen niveaus en actoren en daarmee nieuwe kansen voor mondiale duurzame ontwikkeling.

De SER vindt dat IMVO en de SDG's elkaar aanvullen en versterken. De SDG's geven aan waar IMVO op is gericht (het waarom en wat) en vergroten de urgentie door het behalen van de concrete doelstellingen te koppelen aan een jaartal. Anderzijds biedt IMVO een stapsgewijze aanpak voor bedrijven om op een relevante en systematische manier bij te dragen aan duurzame ontwikkeling en de SDG's (het hoe).

IMVO is de basis voor een effectieve, efficiënte en coherente bijdrage van bedrijven aan de SDG's. De SER moedigt bedrijven en sectoren daarnaast aan om waar mogelijk een aanvullende bijdrage te leveren door innovatieve producten en diensten te ontwikkelen (en te toetsen op due diligence), die de realisatie van de SDG's bevorderen.

4.2 Twee invalshoeken verbinden

De SDG's en IMVO zijn internationale handelingskaders van verschillende aard. Beide bieden kansen voor bedrijven om vanuit hun kernactiviteiten in actie te komen voor mondiale duurzame ontwikkeling.

De SDG's geven richting aan de inzet voor een wereldwijde duurzame ontwikkeling. Deze doelstellingen geven in feite het verschil aan tussen de huidige stand van zaken met betrekking tot mens en milieu ten opzichte van de (minimale) wenselijke situatie, zoals overeengekomen door de internationale gemeenschap. Bovendien bieden zij een groot aantal concrete subdoelstellingen waaraan alle aangesproken partijen gezamenlijk moeten werken. Nationale overheden zijn verantwoordelijk voor de implementatie, maar van andere betrokken partijen wordt nadrukkelijk een bijdrage verwacht in een multistakeholderaanpak. De SDG's zijn het resultaat van een uitgebreid internationaal consultatieproces met burgers en bedrijven. Het zijn de zeventien wereldwijde prioriteiten voor duurzame ontwikkeling tot en met 2030. De SDG's zijn met andere woorden doelstellingen met een tijdschouderhorizon in een gemeenschappelijke taal, die betrokken partijen wereldwijd inspireren.

IMVO gaat over de verantwoordelijkheid van bedrijven om de (potentiële) negatieve effecten in kaart te brengen van hun handelen in hun eigen processen, producten en diensten, inclusief de daaraan verbonden waardeketens, en zich in te zetten om die negatieve effecten te voorkomen of te verhelpen. Die verantwoordelijkheden zijn omschreven in de leidende richtlijnen voor IMVO: de OESO-richtlijnen en de VN-beginselen voor bedrijfsleven en mensenrechten (UNGP's). Deze richtlijnen zijn ook bedoeld om bedrijven handelingsperspectief te bieden. Overheid en maatschappij verwachten dat bedrijven deze richtlijnen implementeren. Met het oog daarop is het bevorderen van de toepassing van de OESO-richtlijnen en een geschillenbeslechtingsmechanisme, belegd bij het NCP. IMVO is gericht op het opsporen en aanpakken van duurzaamheidsrisico's. Dat gebeurt onder meer door een proces van identificeren, voorkomen, mitigeren en/of herstellen van negatieve impact. Tegelijkertijd beogen de OESO-richtlijnen het bedrijfsleven positief te stimuleren om bij te dragen aan duurzame ontwikkeling binnen de gehele bedrijfsvoering en de waardeketen.¹ IMVO is een doorgaande beweging. Belangrijke elementen van IMVO zijn het eigen maken van het perspectief van mens en milieu, de dialoog met benadeel-

1 Preface: 9. The common aim of the governments adhering to the Guidelines is to encourage the positive contributions that multinational enterprises can make to economic, environmental and social progress and to minimise the difficulties to which their various operations may give rise. (OESO-richtlijnen voor MNO's, 2011).

den of hun vertegenwoordigers en zorgen voor transparantie en openbare verantwoording over de genomen acties. De OESO-richtlijnen en de UNGP's vragen aan bedrijven in dat kader om communicatie, commitment en om resultaten ten aanzien van IMVO.

4.3 Hoe IMVO en de SDG's elkaar aanvullen en versterken

Veel van de potentiële effecten waar bedrijven via hun eigen activiteiten en vooral hun internationale ketens aan verbonden zijn, raken aan de onderwerpen en doelstellingen van de SDG's. Er is dan ook grote overlap tussen de onderwerpen in de OESO-richtlijnen en de rechten die in de UNGP's zijn benoemd aan de ene kant en de verschillende SDG's aan de andere kant.

IMVO, op basis van de OESO-richtlijnen en de UNGP's, biedt een coherent, internationaal geaccepteerd handelingskader voor bedrijven om vanuit hun corebusiness bij te dragen aan de SDG's – en aan duurzame ontwikkeling individueel, sectoraal of in partnerschap met andere stakeholders. IMVO vormt een analyse waaruit blijkt welke impact een bedrijf kan hebben op de SDG's en hoe deze in positieve zin maximaal kan worden gemaakt. Het verbinden van de SDG's aan IMVO zorgt voor een op beginselen gebaseerde aanpak (*principle-based*). Bovendien geldt dat wanneer het realiseren van SDG's wordt verbonden aan een IMVO-aanpak, de inspanningen die een bedrijf of sector levert om de SDG's te bereiken niet worden ondermijnd door negatieve effecten in de eigen productieketen. Denk aan een bedrijf dat zich inzet voor duurzame energie, maar daarbij (onbewust) gebruikmaakt van conflictmineralen; of aan een ondernemer die heeft besloten om in een productieland bij te dragen aan armoedebestrijding door de oprichting van scholen, maar producten inkoopt van bedrijven waar geen vrijheid van vakbondsvereniging en collectieve loononderhandelingen mogelijk zijn – belangrijke enabling rights.

Een integrale benadering van IMVO en SDG's heeft dus aan beide kanten voordelen:

- De SDG's zijn een integraal kader en positieve effecten op één SDG kunnen negatieve effecten op een ander niet wegstrepen. Daarom is van belang bij het analyseren van de (potentiële) bijdragen aan de SDG's ook te analyseren welke impact uitgaat van de eigen bedrijfsactiviteiten op mens en milieu en daarop actie te ondernemen. Inzetten op realiseren van de SDG's zonder eerst een analyse van de impact van de eigen bedrijfsactiviteiten op mens en milieu uit te voeren, is kwetsbaar.
- Bedrijven die vanuit een besef van eigen verantwoordelijkheid werken aan (of beginnen met) due diligence zullen waarschijnlijk ook openstaan voor de toepas-

sing hiervan op het kader van de SDG's. Zoals hierboven uiteengezet kunnen bedrijven middels een due diligence-proces niet alleen negatieve effecten voorkomen of anderszins adresseren, zij kunnen daarmee in veel gevallen positieve effecten op meerdere SDG's tegelijk hebben.

- De SDG's bieden een gezamenlijke horizon en een gedeelde taal. Daarmee helpen ze bedrijven om over hun due diligence en beoogde waardecreatie op een aansprekende manier te communiceren, en brengen ze ondernemers in gesprek met andere maatschappelijke actoren.

Door de SDG's en IMVO te verbinden, wordt binnen een bedrijf kennis vergaard over de werkelijke en potentiële, directe en indirecte, negatieve en positieve effecten van het eigen handelen door de gehele waardeketen. Een bedrijf kan met deze kennis een coherente bijdrage leveren aan de SDG's en aan duurzame ontwikkeling in brede zin. Die kennis maakt het namelijk mogelijk om effecten te prioriteren, stappen te nemen om negatieve effecten te voorkomen, te verminderen of te verhelpen en tegelijkertijd te investeren in het vergroten van positieve effecten. Daarnaast is het efficiënt om een integrale benadering te kiezen in plaats van een parallel systeem van acties en monitoring en evaluatie op te zetten.

Bedrijven kunnen hun impact vergroten als ze analyseren hoe ze positieve impact kunnen versterken en negatieve impact kunnen verminderen en die aanpak verwerken in hun bedrijfsstrategie. Met andere woorden: ze kunnen hun due diligence benutten. Initiatieven op SDG's zonder IMVO is zowel voor de samenleving als voor het bedrijfsleven een riskante strategie. Een in IMVO ingebodde SDG-strategie kan daarentegen op meer maatschappelijk draagvlak rekenen. Van bedrijven die zich al inspannen om bij te dragen aan een of meerdere SDG's zonder tevoren due diligence te hebben toegepast, wordt verwacht dat zij deze stap alsnog zetten.

4.4 Kansen pakken en risico's beheersen

De SER is ervan overtuigd dat IMVO-risicoanalyse bedrijven stimuleert om een bijdrage (met meer impact) te leveren aan de SDG's:

- Door IMVO-risicoanalyse krijgt een bedrijf zicht op zijn rol en verantwoordelijkheden ten aanzien van vele MVO-thema's. Daarmee krijgt een bedrijf ook inzicht in de manier waarop het via de kernactiviteiten kan bijdragen aan de SDG's. Daarnaast kan kennis over deze risico's en thema's een bedrijf stimuleren om verdere kansen op de betreffende thema's te identificeren.
- Bedrijven verminderen de negatieve effecten op mens en milieu (nu en in de toekomst) door het IMVO-kader te implementeren. Daarmee nemen ze hun ver-

antwoordelijkheid. Omdat het Nederlandse bedrijfsleven veel expertise heeft en veelal internationaal opereert, bieden de SDG's veel kansen om zowel duurzame producten en diensten te exporteren als bij te dragen aan duurzame ontwikkeling. Die kansen worden nog groter in combinatie met een zorgvuldige risico-inventarisatie. Dit geldt ook als het gaat om de ontwikkeling van nieuwe duurzame verdienmodellen gekoppeld aan het bijdragen aan de realisatie van de SDG's: een win-win.

Enkele voorbeelden van hoe bedrijven en sectoren risico's kunnen beheersen en kansen kunnen creëren door het combineren van een SDG- en IMVO-strategie:

- Bedrijven die constateren dat er in hun keten geen prijs wordt betaald aan kleine boerenfamilies waarvan zij kunnen leven en vervolgens (helpen) bewerkstelligen dat deze prijs wel wordt betaald, nemen niet alleen hun verantwoordelijkheid volgens de IMVO-kaders, maar dragen ook bij aan SDG's 1, 8 en mogelijk andere SDG's.
- Bedrijven die opereren in een land waar vrouwen per wet worden gediscrimineerd, maar het door samenwerking in de keten, partnerschap of lobby bij overheden voor elkaar krijgen vrouwen toch gelijke kansen te geven, leveren door IMVO-kaders te implementeren een bijdrage aan SDG 5.
- Bedrijven die in lijn met de IMVO-kaders vakbondsrechten respecteren en bevorderen in hun eigen bedrijfsvoering – en bijvoorbeeld bij hun leveranciers in landen waar dit recht niet volledig bestaat – dragen mogelijk bij aan SDG 1 en SDG 10. Als deze rechten (enabling rights) vervolgens door de georganiseerde werkers worden ingezet om hun veiligheid op de werkvloer, sociale voorzieningen en andere arbeidsrechten te verbeteren, dan leveren deze acties verdere bijdragen aan SDG's 8 en 12.
- Op sectorniveau kunnen de SDG's fungeren als motivator om de IMVO-agenda te versterken. De SDG's inspireren, geven energie en maken duidelijk aan welke gezamenlijke 'grote' doelen partijen werken. Dat geldt vooral als de focus ligt op het wegwerken van misstanden in de gezamenlijke ketens. Door middel van sector-gerichte acties op het gebied van due diligence kunnen negatieve effecten mogelijk op grotere schaal en met meer urgentie worden voorkomen. Daarmee worden ook de positieve effecten voor de SDG's groter.
- Naast respect voor het internationale IMVO-kader in de bestaande waardeketen, kan een bedrijf overwegen aanvullende (vrijwillige) inspanningen te leveren die bijdragen aan duurzame ontwikkeling (zoals ook aanbevolen in de OESO-richtlijnen). Dit kan bijvoorbeeld door relevante nieuwe diensten en producten te ontwikkelen. Ook daarbij hoort het bedrijf due diligence en stakeholderdialoog toe

te passen, en daarover publiekelijk te communiceren, om nieuwe potentiële risico's en negatieve impact te vermijden.

De SER beveelt bedrijven, overheden en andere stakeholders aan om zich enthousiast en effectief in te zetten voor duurzaam ondernemen en het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, uiterlijk in 2030, en de eigen waardeketens op orde te brengen.²

Figuur 4.1 SER-visie op samenhang tussen IMVO en SDG's

² Dit sluit aan bij de insteek van VNO-NCW, MKB-Nederland en Global Compact Network Netherlands, zoals aangeven in hun agenda voor 2030, *Global Challenges, Dutch Solutions*, en die van maatschappelijke organisaties in de visie van het MVO Platform, zoals aangegeven in *Bijdrage bedrijven aan de SDG's*.

5 Kansen voor meer synergie en samenhang tussen IMVO en de SDG's in overheidsbeleid

5.1 Inleiding

Na de beschrijving van de visie in het vorige hoofdstuk gaat dit hoofdstuk in op de kansen voor meer synergie en samenhang in het overheidsbeleid ten aanzien van IMVO en de SDG's. In paragraaf 5.2 wordt het huidige IMVO- en SDG-beleid beoordeeld in het licht van de SER-visie uit hoofdstuk 4. In paragraaf 5.3 komt de governance aan bod. Paragraaf 5.4 behandelt een integrale benadering van IMVO- en SDG-beleid. Paragraaf 5.5 bevat conclusies en het handelingsperspectief van overheden.

5.2 Beoordeling IMVO- en SDG-beleid

De SER omarmt, evenals het kabinet, nadrukkelijk de SDG's. Het sturen op doelstellingen met een tijdshorizon en subdoelstellingen heeft meerwaarde ten opzichte van eerder ingezet beleid voor duurzaam ondernemen.

De SER wijst op de urgentie van het uitvoeren van de SDG-agenda. Om de zeer ambitieuze doelstellingen in 2030 te hebben gerealiseerd, moeten alle partijen, nationaal en internationaal, de komende tien jaren nog enorme inspanningen leveren. Dit vraagt concrete plannen op het gebied van duurzaamheid en het verduurzamen van economische modellen, vooral in risicosectoren. Bij bedrijven en maatschappelijke partijen is er veel enthousiasme om hieraan actief bij te dragen.

De SDG's behoren naar hun aard onderdeel uit te maken van kabinetsbreed beleid. Het regeerakkoord zou dan ook een uitgelezen plek zijn om het overheidsbeleid ten aanzien van de doelstellingen te formuleren. Dit is niet gebeurd in het regeerakkoord van 2017.¹ Het opstellen van het nationaal actieplan voor de SDG's is in 2016 door het ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) gecoördineerd en gerealiseerd. Andere ministeries hebben tot nu toe in veel mindere mate een eigen SDG-beleid geformuleerd. Wel hebben acht ministeries een inventarisatie van het relevante rijksbeleid gemaakt.² Een aantal ministeries geeft aan in de praktijk zich te richten

¹ In het regeerakkoord 2017-2021 *Vertrouwen in de toekomst* ontbreekt een verwijzing naar de SDG's.

² *Nederland Ontwikkelt Duurzaam: plan van aanpak inzake implementatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (2016)*.

op de SDG's. Dit wordt, behalve in de jaarlijkse nationale SDG-rapportage, (nog) niet opvallend uitgedragen in beleidsstukken. Hierdoor kan de indruk ontstaan dat het SDG-beleid vooral de verantwoordelijkheid is van BZ. Bij meerdere ministeries wordt beleid ontwikkeld waarbij het bedrijfsleven een belangrijke partner is voor het bereiken van nationale (SDG-)doelen (bijvoorbeeld circulaire economie, topsectorenbeleid). De impact van dit nationaal beleid kan een *multiplier*-effect hebben (op het behalen van de SDG's) wanneer de ontwikkelde kennis, vaardigheden en producten van nationale thematische programma's ook internationaal worden gedeeld.

Hoewel de VN-resolutie helder is over de integraliteit van de doelstellingen, is een goed afgewogen integrale benadering in de praktijk niet eenvoudig. Het is ook mogelijk dat partijen kansen laten liggen wanneer zij de keus maken voor het bijdragen aan één of enkele SDG's zonder te analyseren waar ze hun positieve impact kunnen vergroten en waar ze hun negatieve impact kunnen verkleinen en daar vervolgens actie op ondernemen. Due diligence als onderdeel van IMVO kan hierbij helpen. De overheid dient – in navolging van professor Ruggie, auteur van de UNGP's – te benadrukken dat de positieve bijdrage aan een SDG niet kan worden weggestreept tegen een negatieve impact op andere doelstellingen. Wanneer de overheid afzonderlijke thema's via subsidieregelingen ondersteunt, dreigt verkokering in plaats van de gewenste integrale benadering, synergie en versterking.

Op sectoraal niveau kan due diligence nader worden uitgewerkt, terwijl de SDG's bedrijven kunnen helpen om hierover met elkaar in gesprek te gaan en te focussen op specifieke thema's passend bij de eigen bedrijfsvoering en mogelijke impact in de waardeketen. De SDG's kunnen daarbij een integraal perspectief bieden. Due diligence vraagt om transparantie over de gekozen prioriteiten en de wijze waarop de prioritering tot stand is gekomen. De overheid dient deze boodschap helder, consistent en consequent uit te dragen naar het bedrijfsleven en andere stakeholders, en ook op zichzelf toe te passen.

De SDG- en IMVO-doelen gaan niet alleen over internationaal handelen en beperken zich dus niet tot het terrein van BHOS. Ze gaan ook over uitdagingen en transitievraagstukken in Nederland en de rol van bedrijven daarbij. Dit vraagt om meer coördinatie op overheidsniveau, geïntegreerd beleid dat actief wordt uitgedragen door alle ministeries en door decentrale overheden. Het realiseren van de verschillende SDG's – aansluitend bij de bestaande beleidsverantwoordelijkheden – is de verantwoordelijkheid van verschillende ministers. Duidelijke coördinatie en toetsing van beleidsvoorstellen is nodig om synergie te bevorderen en te voorkomen dat voorstellen met elkaar botsen.

Ook decentrale overheden kunnen aanzienlijk meer doen om (mondiale) duurzame ontwikkeling te bevorderen. Enkele gemeenten, zoals Oss, Rheden en Utrecht, profileren zich nadrukkelijk op (een strategische benadering van) de SDG's³, en geven daaraan invulling met een multistakeholderaanpak, inclusief samenwerking met het lokale bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.⁴ Bij veel bedrijven en bij veel decentrale overheden ontbreekt echter de kennis en informatie omtrent OESO-richtlijnen en UNGP's en de integraliteit die de SDG's onderling verbindt. Eenduidige voorlichting en kennisdeling vanuit de overheid over IMVO-beleid en de SDG's moet verder gestimuleerd worden en op een integrale manier aangeboden worden. Om alle bedrijven praktische handvatten te bieden, is het belangrijk oog te houden voor de onderlinge diversiteit. Ook dienen branche- en netwerkorganisaties meer (financiële) middelen te krijgen om een faciliterende rol te vervullen in sectoren met een groot MKB-aandeel. De overheid en andere stakeholders dienen nog veel bedrijven te stimuleren en te ondersteunen bij een integrale aanpak van IMVO en de SDG's.

Partnerschappen om het SDG-financieringsgat te dichten

"The SDGs will require a step-change in the levels of both public and private investment in all countries. At current levels of investment in SDG-relevant sectors, developing countries alone face an annual gap of \$2.5 trillion. In developing countries, especially in LDCs and other vulnerable economies, public finances are central to investment in SDGs. However, they cannot meet all SDG-implied resource demands. The role of private sector investment will be indispensable."

UNCTAD World Investment Report 2014

De overheid ondersteunt ondernemers met veel specifieke financiële instrumenten voor internationale activiteiten. Die hebben allemaal verschillende voorwaarden en worden uitgevoerd door verschillende organisaties (RVO, FMO, Atradius DSB). Dit zorgt voor versnippering, die niet bevorderlijk is voor beleidscoherentie. Het instrumentarium voor onder andere MKB-bedrijven is voor de ondernemers lastig te overzien en minder toegankelijk. De beperkte middelen van de overheid, het grote financieringsgat om de SDG's te realiseren en tegelijkertijd de kansen die potentieel gebonden worden door partnerschappen, publiek-private samenwerking en een transitie naar een duurzame economie, pleiten voor harmonisatie en het

³ Mede gebaseerd op de 'gemeenten4globalgoals'-campagne van VNG.

⁴ VNG International (2018) *De Global Goals in het gemeentelijk beleid. Een handreiking voor Nederlandse gemeenten.*

bundelen van de beschikbare middelen. Invest-NL in oprichting, met de daaraan verbonden internationale tak, speelt hierop in.

Toekomstbestendige handel in lijn met de SDG's en conform de IMVO-richtlijnen vergt een overstap van de huidige lineaire economie naar een economie met klimaatneutrale, circulaire en inclusieve handelsketens. Deze transitie brengt uitdagingen met zich mee, maar vooral een scala aan kansen voor Nederlandse bedrijven en overheden. Nederland is sterk verbonden met internationale waardeketens, onder andere via de import van primaire grondstoffen en halffabricaten, en ook via de export van producten, technologie en kennis. De SDG's en IMVO vormen belangrijke kaders voor prioritering van handels- en investeringsdoelstellingen. Enerzijds voor het bepalen van IMVO-risico's, maar ook voor de identificatie van kansen voor Nederlandse ondernemers over de grens. Tegelijkertijd bestaat het risico van trade-offs: het positief bijdragen aan bepaalde SDG-doelstellingen kan potentieel leiden tot achteruitgang op andere SDG-doelstellingen.

5.3 Governance van IMVO- en SDG-beleid

De coördinatie van het IMVO-beleid is de verantwoordelijkheid van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Er is geen formeel interdepartementaal afstemmingsoverleg meer voor IMVO. De Tweede Kamer wordt twee keer per jaar geïnformeerd door de minister van BHOS over de voortgang op het IMVO-beleid.

De Rijksoverheid heeft gekozen voor een lichte coördinatie van het SDG-beleid vanuit BZ. Het is de vraag of deze lichte vorm recht doet aan de urgentie om de SDG's te behalen. Ook kan het beleid door andere partijen te veel worden gezien als de verantwoordelijkheid van BZ, terwijl onderdelen van de oplossing, zoals de bestrijding van armoede, maatschappelijk verantwoord inkopen of duurzame landbouw, belegd zijn bij andere ministeries.⁵

Vanaf 2019 is de gemeten voortgang van de implementatie van de SDG's in de Nederlandse context geïntegreerd in de Monitor Brede Welvaart van het CBS (in deel 2).⁶ De derde jaarlijkse Nederlandse SDG-rapportage beschrijft de stand van zaken in Nederland, vanuit het oogpunt van de (Rijks)overheid, decentrale overheid, bedrijfsleven, maatschappelijk middenveld, kennisinstellingen en jongeren.⁷

⁵ Concrete voorbeelden hiervan zijn het feit dat de SDG's een centrale plek hebben gekregen in de BHOS-nota, maar nog nauwelijks in beleidsnota's van andere ministeries, en het feit dat de SDG-coördinator is gelieerd aan het ministerie van BZ.

⁶ CBS (2019) *Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals*.

Deze derde rapportage beschrijft de thema's klimaat, ecologische voetafdruk en gender als de grootste uitdagingen voor Nederland. Nederland laat een voorsprong zien op het gebied van innovatie, water en partnerschappen. Nederland heeft de ambitie om alle SDG's in 2030 te bereiken. Gelet op de beperkte periode die nog resteert, vraagt dit om aanvullende inzet op de meeste SDG's en om nadere prioritering, zoals ook in het IMVO-beleid van individuele bedrijven wordt verwacht. Prioritering, bijvoorbeeld in de vorm van de kritische beleidsthema's die in de adviesaanvraag worden genoemd, dient bij voorkeur te worden gebaseerd op een risicoanalyse en op transparantie over de daarbij gemaakte afwegingen.

Het nadrukkelijk betrekken van jongeren bij het SDG-beleid is positief en belangrijk in termen van draagvlak, relevantie en effectiviteit. Dit kan nog verder worden ontwikkeld. De leden van het SER Jongerenplatform hebben bijvoorbeeld zicht op wat er speelt bij jongeren en kunnen meedenken over hoe de SDG's beter onder de aandacht kunnen worden gebracht bij relevante doelgroepen. Ook kunnen de leden van het platform opereren als pioniers om projecten op te starten met hun achterban om de doelstellingen in Nederland te behalen.

In termen van financiering geldt dat het IMVO-beleid grotendeels wordt gefinancierd met de ODA⁸-middelen van Buitenlandse Zaken. IMVO-beleid wordt onder andere hierdoor sterk geassocieerd met Buitenlandse Zaken. Ook andere ministeries, bedrijven, de SER en maatschappelijke organisaties dragen bij aan de kosten van het IMVO-beleid (zoals bij de IMVO-convenanten).

De financiële inzet voor de SDG's (in Nederland en de rest van de wereld) is niet beperkt tot een of twee ministeries, of tot de Rijksoverheid. Middelen uit diverse bronnen worden gebundeld, onder andere door de multistakeholderaanpak en het koppelen van de SDG-doelstellingen aan bestaande beleidsterreinen en initiatieven. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) biedt zowel bij IMVO als bij de SDG's coaching en ondersteuning aan bedrijven bij de implementatie van het beleid en heeft daarmee een belangrijke functie als 'spin in het web', dichtbij de praktijk van de bedrijven.

De overheid als geheel heeft nog nauwelijks integraal beleid geformuleerd om IMVO en de SDG's expliciet aan elkaar te verbinden. Over de voortgang op de beide terreinen wordt ook nog vaak apart gerapporteerd. Zo zijn de SDG's niet genoemd in de Kamerbrief *Voortgang implementatie IMVO-beleid* (2019).⁹ Omgekeerd noemt de

7 SDG Nederland (2019) *Derde Nederlandse SDG Rapportage. Nederland ontwikkelt duurzaam.*

8 Official Development Assistance.

9 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/06/11/kamerbrief-over-voortgang-imvo-beleid>

ationale SDG-rapportage het IMVO-beleid niet. Positief is dat hulp en handel in Nederland onder de verantwoordelijkheid van één minister vallen. Dit is uniek in de wereld. Dit biedt kansen voor het bevorderen van beleidscoherentie en synergie.

5.4 Een handelingsperspectief voor de overheid om IMVO en SDG's meer integraal te benaderen

Deze paragraaf behandelt de rollen van de overheid en benoemt verschillende beleids- en financiële instrumenten die kansen bieden voor meer coherentie tussen IMVO- en SDG-beleid. Daarbij wordt ingespeeld op de verschillende rollen van overheden, zoals beschreven in bijlage 4.

De volgende instrumenten, die hieronder worden uitgewerkt, bieden kansen voor meer synergie en een integrale aanpak van IMVO en de SDG's in overheidsbeleid:

- a. Integraal afwegingskader toepassen (rol overheden).
- b. Meer rijksbrede programma's voor transitievraagstukken (Rijksoverheid).
- c. IMVO en SDG's integreren in het handelsbeleid en (economische) diplomatie (Rijksoverheid).
- d. Internationale samenwerking gericht op verkleinen governance gap (Rijksoverheid).
- e. Expliciet bijdragen missiegedreven innovatiebeleid (Rijksoverheid).
- f. Beleidscoherentie maatschappelijk verantwoord inkopen (overheden).
- g. IMVO-convenanten verbinden met SDG's (gezamenlijke partijen).
- h. IMVO- en SDG-kaders in Invest-NL (Rijksoverheid).
- i. IMVO- en SDG-kaders in door RVO uitgevoerde programma's (Rijksoverheid).

Om meer synergie te bereiken, is beleidscoherentie vereist tussen het IMVO- en het SDG-beleid. Dit geldt op verschillende niveaus: op nationaal, sectoraal en op bedrijfsniveau. Dit vraagt soms om aanpassingen van bestaande beleidsinstrumenten en daarnaast om een integrale benadering bij nieuwe initiatieven en een nadere afstemming tussen departementen, en pleit voor meer rijksbrede programma's en ontkokering.

a. Integraal afwegingskader toepassen

In 2019 is het Integraal afwegingskader (IAK) aangepast. Nieuw beleid en regelgeving wordt nu vooraf getoetst op de effecten voor alle SDG's, in Nederland en wereldwijd.¹⁰ Daarnaast zijn handleidingen toegevoegd voor effecten op gender-

¹⁰ Jaarrapportage beleidscoherentie voor ontwikkeling, 1 juli 2019, Ministerie van Buitenlandse Zaken.

gelijkheid en voor effecten op ontwikkelingslanden. Het toepassen van het IAK is van groot belang voor een coherent beleid, maar vraagt voldoende aandacht van alle ministeries.

Dat het IAK nog niet (bij alle ministeries) voldoende effectief is, blijkt bijvoorbeeld uit de Kamerbrief *Ambities kinderarmoede*.¹¹

De SER heeft het kabinet in 2017 geadviseerd om op dit thema te komen tot een concrete reductiedoelstelling. In de Kamerbrief staat geen verwijzing naar de SDG's en ook geen doelstelling, terwijl de SDG's al wel een concrete reductiedoelstelling (minstens halveren van de armoede) bevatten.

b. Meer rijksbrede programma's voor transitievraagstukken

Het realiseren van de SDG's vereist grootschalige transitie, sectoroverstijgend beleid, nieuwe partnerschappen en een intensivering van investeringen die leiden tot systeemveranderingen. Bedrijven en de financiële sector hebben een sleutelrol te spelen¹², bijvoorbeeld in de energietransitie, voedselzekerheid en de transitie naar een circulaire economie. De overheid kan dit faciliteren met interdepartementale samenwerking en vanuit verschillende rollen (reguleren, faciliteren, stimuleren van partnerschappen en eerste afnemer).

Het bedrijfsleven kan zowel IMVO-risico's ondervangen als bijdragen aan het behalen van de SDG's door middel van circulaire productie, het te gelde maken van reststromen, klimaatmitigatie en -adaptatie en het optimaliseren van productieprocessen. Om circulaire ketens op te zetten, moeten sectoren verbonden worden die elkaar op het eerste oog niet veel te bieden hebben.¹³ Dit stimuleert het vormen van partnerschappen en innovatie. Hierbij is voldoende ondersteuning nodig voor (coalities van) bedrijven, zowel vanuit Nederland als door lokale partijen die de context van het land goed kennen. Het organiseren van circulaire ketens betekent werken aan oplossingen die bijdragen aan de SDG's, het in kaart brengen van de IMVO-risico's, en het gezamenlijk definiëren van handelingsperspectief. Een cruciaal element hierbij is het komen tot de werkelijke kostprijzen van een product, inclusief de sociale en milieukosten die nu nog niet worden meegerekend, zoals een leefbaar inkomen en CO₂-uitstoot.¹⁴ Dit vraagt om ruimte voor experiment met het opbouwen van circulaire ketens. Circulaire productie sluit bijvoorbeeld goed aan bij SDG's 8, 12 en 15. Het Rijksbrede Programma Circulaire Economie in 2050 is een

¹¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/04/01/kamerbrief-ambities-kinderarmoede>

¹² Rapport World Benchmarking Alliance (WBA): <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/wp-content/uploads/2019/07/WBA-sevensystemstransformations-report.pdf>

¹³ <https://www.mvonderland.nl/case/samenwerking-voor-duurzame-verpakkingen-van-rijstafval/>

¹⁴ Voor voorbeelden van het bevorderen van werkelijke kostprijzen, zie: <https://trueprice.org>

goed voorbeeld van een multistakeholderaanpak die uiteenzet hoe het kabinet de omslag naar een circulaire economie wil vormgeven.

c. IMVO en SDG's integreren in het handelsbeleid en (economische) diplomatie

Momenteel wordt gewerkt aan een update van de bestaande IMVO-richtlijnen voor de diplomatieke posten. De expliciete verwachting van ambassades is dat zij bedrijven ondersteunen bij activiteiten, mits die in lijn zijn met de OESO-richtlijnen en UNGP's. Bij deze update ligt het volgens de SER voor de hand om de integrale benadering van IMVO en de SDG's in de toolbox van de overheid op te nemen.

d. Internationale samenwerking gericht op verkleinen governance gap

SDG 16: Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en creëer op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en open instellingen.

Om SDG's 8 en 12 te realiseren en daarmee een goede invulling te geven aan duurzaam ondernemen en economische groei, is het behalen van SDG 16 onmisbaar. Zonder vrede, een goed functionerende rechtsstaat, corruptiebestrijding, het tegengeluid van het maatschappelijk middenveld en een sterke publieke sector, is een goed ondernemingsklimaat niet mogelijk. Paradoxaal genoeg zijn het juist fragiele of risicovolle staten waar potentieel de grootste vooruitgang geboekt kan worden met SDG's door middel van IMVO. Dat lukt alleen met partnerschap en een multistakeholderaanpak (SDG 17). Om het governance-tekort¹⁵ te verkleinen is samenwerking noodzakelijk tussen Nederlandse bedrijven die duurzaam ondernemen en lokale vakbonden, ngo's en betrouwbare overheidsinstellingen. Op het gebied van coherent BHOS-beleid is er veel winst te behalen als er naast ondersteuning voor bedrijven door economische diplomatie en handelsmissies, ook middelen zijn voor de versterking van het lokale maatschappelijk middenveld en publieke instellingen zoals kadaster of Belastingdienst. Deze versterking kan bijvoorbeeld plaatsvinden door de inzet van Nederlandse collega-organisaties en/of door vakbonden, ngo's en andere relevante partners te betrekken bij handelsmissies. De belangrijkste productielanden waar misstanden moeten worden aangepakt zijn vaak (midden-

¹⁵ Een governance-tekort bestaat daar waar staten de internationale mensenrechtenstandaarden (nog) niet of niet volledig onderschrijven én handhaven.

inkomen-landen, die niet (meer) tot de prioritaire OS-landen van Nederland behoren. Dit vraagt aandacht voor alternatieve (niet-OS) financieringsbronnen.

e. Expliciet missiegedreven innovatiebeleid

Hoewel dezelfde bedrijven vaak bij IMVO-convenanten en topsectorenprogramma's betrokken zijn, is er nog niet altijd aansluiting tussen het IMVO-beleid en het innovatie- en topsectorenbeleid van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Er wordt daarin samengewerkt tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen, maar in verschillende topsectoren is de verbinding met maatschappelijke organisaties en vakbonden en met IMVO nog onvoldoende gelegd.

In het topsectorenbeleid wordt geïnvesteerd in negen sectoren waarin Nederland wereldwijd toonaangevend wil zijn.¹⁶ In het missiegedreven innovatiebeleid staan de economische kansen van de maatschappelijke uitdagingen centraal, naast de ambitie om een vooraanstaande rol te spelen op een aantal sleuteltechnologieën. De vier thema's die bij de negen topsectoren horen, zijn: energietransitie en duurzaamheid; landbouw, water en voedsel; gezondheid en zorg; en veiligheid. Op deze vier thema's zijn in 2019 missies geformuleerd die bijdragen aan de realisatie van de SDG's. Die missies zijn gekoppeld aan een tijdshorizon: 2030, 2040 of 2050.¹⁷ Er zit dan ook vrij veel overlap tussen deze missies en verschillende SDG's.

Een meer expliciete link met IMVO is kansrijk, omdat het vergroten van positieve impact en het verminderen van de negatieve impact de businesscase versterkt, ook voor bedrijven die actief zijn in de topsectoren. Dit draagt bij aan succesvol ondernemen. Tegelijkertijd brengt het de realisatie van de SDG's dichterbij. Het betrekken van maatschappelijke organisaties als vakbonden en ngo's helpt daarbij om mogelijke risico's op schendingen helder te krijgen en een betere afweging te maken bij de te stellen doelen. Uit onderzoek¹⁸ blijkt verder dat er voor het Nederlandse bedrijfsleven volop kansen zijn in het realiseren van de SDG's. Thema's die belangrijk zijn voor het behalen van de SDG's, zoals landbouw, water, gezondheidszorg, duurzaam transport en energie, sluiten nauw aan bij de sterkte kanten van het Nederlandse bedrijfsleven en het topsectorenbeleid.

¹⁶ Agri&food, chemie, creatieve industrie, energie, hightech systemen & materialen, logistiek, life sciences & health, tuinbouw & uitgangsmaterialen, water & maritiem.

¹⁷ Kamerbrief *Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid* (26 april 2019).

¹⁸ EY (2018) Onderzoek Economisch Groiepotentieel van wereldwijde maatschappelijke uitdagingen.

f. Beleidscoherentie maatschappelijk verantwoord inkopen¹⁹

Maatschappelijk verantwoord inkopen betekent dat er bij de inkoop van diensten en goederen in alle fasen van het inkoopproces rekening wordt gehouden met de sociale, ecologische en economische dimensies van duurzaamheid. De overheid is met een jaarlijks inkoopvolume van meer dan 73 miljard euro²⁰ – waarvan circa 22 miljard door de centrale overheid en circa 42 miljard door decentrale overheden – een grote inkoper.

De Rijksoverheid is verplicht om de Internationale Sociale Voorwaarden (ISV) toe te passen bij aanbestedingen boven de Europese drempelwaarde in tien inkoopcategorieën. De ISV richten zich op het bevorderen van de internationale arbeidsnormen, zoals het tegengaan van dwangarbeid, slavernij, kinderarbeid en discriminatie, de vrijheid van vakvereniging en het recht op collectieve onderhandelingen. Concreet dienen toeleveranciers van de Rijksoverheid de ISV na te leven, conform de OESO-richtlijnen. Het staat decentrale overheden vrij om de ISV op dezelfde manier toe te passen als het Rijk. De overheid kan in zijn rol als launching customer (eerste afnemer) ook bekijken hoe het principe van werkelijke beprijzing²¹ publieke aanbesteders kan helpen bij het toepassen en waarborgen van de ISV.

In het Manifest MVI²² zijn ambities vastgelegd die verder gaan dan het toepassen van minimumeisen. Hoewel er in het Actieplan MVI (voortgekomen uit het manifest) wordt gerefereerd aan de OESO-richtlijnen, zijn deze niet het centrale uitgangspunt geweest voor de risicoanalyse. In het Manifest MVI bepalen overheden zelf hun inkoopdoelstellingen, op basis van hun eigen ambities en maken ze een concreet actieplan. Het ministerie van BZK is verantwoordelijk voor het inkoopstelsel van de Rijksoverheid. In het Actieplan MVI²³ zijn doelen voor generieke inkoop geformuleerd. Bij het vaststellen van de doelen zijn de SDG's nog niet meegenomen en is er ook niet naar verwezen. In opdracht van het ministerie van BZK heeft CE Delft een quickscan uitgevoerd naar de productgroepen die voor de bedrijfsvoering van het Rijk de meeste impact hebben. In het manifest en het actieplan ligt relatief veel nadruk op de klimaat- en energiedoelen.

Uit een evaluatie van de directie Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB) van het ministerie van Buitenlandse Zaken²⁴ blijkt dat de doelen, instrumenten en voorwaarden van MVI niet voortkomen uit een visie die de thema's verbindt.

19 SER (2018) *Voortgangsrappportage IMVO-convenanten. Samen op weg naar verantwoorde ketens.*

20 Significant (2016) *Het inkoopvolume van de Nederlandse overheid.*

21 Hierbij wordt de werkelijke prijs bepaald waarin de sociale- en milieukosten zijn inbegrepen.

22 Rijksoverheid (2016) *Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen 2016 -2020.*

23 Rijksoverheid (2017) *Actieplan MVI Rijksinkoopstelsel.*

den met de SDG's, maar vooral uit beleidskeuzes die op verschillende momenten zijn gemaakt. De huidige prioriteiten overschaduwen volgens het IOB de ISV. Ook signaleert het IOB versnippering in de aanpak, prioriteiten en invoering. De kans dat de verhoogde ambities worden waargemaakt, is daardoor klein. Ook een analyse van het RIVM²⁵ laat zien dat MVI niet altijd wordt toegepast en dat de mate waarin dat gebeurt, varieert. Daarnaast blijkt het meenemen van MVI in een aanbesteding geen garantie voor effect.

Het IMVO-convenant voor de natuursteensector is een voorbeeld van gezamenlijke afspraken van bedrijven, overheden, ngo's en vakbonden over MVI, met een belangrijke verantwoordelijkheid voor de overheid. Op dit moment worden in deze sector pilots uitgevoerd om te onderzoeken hoe aanbestedende diensten de ISV concreet kunnen toepassen in de verschillende fasen van de aanbesteding. Uitgangspunt is dat leveranciers due diligence uitvoeren conform OESO-richtlijnen. Waar mogelijk zal een link worden gelegd met de SDG's.

g. IMVO-convenanten verbinden met SDG's

IMVO-convenanten²⁶ vormen een instrument voor publiek-private samenwerking (PPS), bedoeld om het bedrijfsleven desgewenst sectoraal te ondersteunen in het nemen van zijn integrale IMVO-verantwoordelijkheid. In de convenanten ligt de focus op specifieke thema's die prioriteit verdienen op basis van de zogeheten sectorale risicoanalyse.²⁷ De IMVO-convenanten dragen bij door het verhelderen en nader uitwerken van de OESO-richtlijnen en UNGP's voor sectoren en deelnemende bedrijven. Op basis daarvan kunnen misstanden in de ketens worden aangepakt. Tegelijkertijd is sprake van een meerjarig partnerschap waarin kennis en expertise worden gedeeld. Uit het overzicht van de bestaande IMVO-convenanten blijkt dat de nadruk ligt op de OESO-richtlijnen en UNGP's en niet op de SDG's. Door de nadruk op partnerschappen is echter sprake van een directe koppeling met SDG 17.

Een koppeling van de sectorbrede risicoanalyse voor (bestaande en nieuwe) IMVO-convenanten aan de SDG's, biedt kansen voor sectoroverkoepelende samenwerking op specifieke doelstellingen die in meerdere convenanten zijn gesteld. Dit vergroot ook de kans op systeemverandering. Denk aan aandacht hiervoor in de financiële

24 IOB (2019) *Mind the governance gap, map the chain; Evaluation of the Dutch government's policy on international responsible business conduct (2012-2018)*.

25 RIVM (2018) *Het effect van maatschappelijk verantwoord inkopen*.

26 <https://www.imvoconvenanten.nl/>

27 De Sector Risicoanalyse vormt de opmaat naar het uitvoeren van due diligence door het Nederlandse bedrijfsleven en is een startpunt voor een dialoog tussen sectoren en stakeholders om zodoende te komen tot sectorbrede actiepunten die MVO-risico's structureel moeten wegnemen.

sector, bij het kleding- en textielconvenant, alsook het metaalconvenant voor vakbondsvrijheid (SDG 8); of bij sierteelt, voedingsmiddelen en de bankensector voor klimaat (SDG 13).

h. IMVO- en SDG-kaders in Invest-NL

Een voorbeeld van PPS waarbij nog geen link bestaat tussen IMVO en de SDG's, is de ontwikkeling- en investeringsinstelling Invest-NL (nog in opbouw in 2019). Het is de bedoeling dat Invest-NL gaat bijdragen aan maatschappelijke transitie door investeringen op gebieden als energie, verduurzaming, mobiliteit en voedsel en maatschappelijke domeinen als zorg, veiligheid en onderwijs (in Nederland en in het buitenland). Daarbij wordt gekozen voor een aparte staatsdeelneming in samenwerking met de Financierings Maatschappij voor Ontwikkelingssamenwerking (FMO). Deze samenwerking richt zich op financieringsoplossingen en ondersteuning voor Nederlandse ondernemingen die hun producten op de internationale markt brengen. De samenwerking is ook gericht op het meedingen naar internationale opdrachten voor integrale oplossingen op het gebied van duurzame energie, klimaatverandering, water en voedselvoorziening. Momenteel kunnen projecten met maatschappelijke impact moeilijk aan financiering komen vanwege onzekerheid over de verhouding tussen risico en rendement of door lange, onzekere terugverdiertijden op investeringen. Bij de oprichting van Invest-NL heeft de overheid voorts nog geen aandacht besteed aan de internationale IMVO-kaders en/of de SDG's.²⁸ Inmiddels is een Kamermotie²⁹ aangenomen over het borgen van het publieke belang in het investerings- en financieringsbeleid.³⁰ Voor een coherent beleid is het van belang het IMVO-kader bij de nadere uitwerking van dit financieringsinstrument te betrekken, waarbij er conform deze Kamermotie ruimte dient te zijn om proportionaliteit en doelmatigheid in acht te kunnen nemen.

i. IMVO- en SDG-kaders in door RVO uitgevoerde programma's

De RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) voert onder andere subsidie- en financieringsregelingen uit op het gebied van internationaal ondernemen en internationale samenwerking.

De RVO past een recentelijk herzien MVO-kader toe op de internationale (hulp- en handel-)regelingen die worden uitgevoerd en op handelsmissies met bewindspersonen. Het MVO-uitvoeringsbeleid van RVO is gebaseerd op vijf uitgangspunten:

²⁸ Kamerbrief (2017) *De oprichting van een Nederlandse financierings- en ontwikkelingsinstelling: Invest-NL*.

²⁹ Kamermotie 35123-31.

³⁰ Officieel: Verplichte kwaliteitseisen 'Effecten op ontwikkelingslanden' en 'Effecten op gender' van het Integraal afwegingskader (IAK).

1. richtlijnen en standaarden
2. minimaliseren van negatieve impact en het vergroten van positieve impact
3. werken richting 100 procent compliance via verbetertrajecten
4. gedrag van bedrijven positief beïnvloeden
5. proportionaliteit

De RVO past het MVO-kader inmiddels toe op de internationale regelingen die de RVO uitvoert. Dit is van substantieel belang voor een meer coherente toepassing van het IMVO-beleid. Het MVO-kader zou daarom ook moeten gelden voor regelingen en nationale programma's die bedrijven met een internationale waardeketen faciliteren om een bijdrage te leveren aan maatschappelijke uitdagingen in Nederland zelf. RVO onderzoekt in hoeverre internationale regelingen rekening houden met zowel IMVO- als SDG-criteria in het toetsen van bedrijven. Er is winst te behalen in een verdere integratie van de SDG's in de programma's die de RVO uitvoert.

Er wordt gewerkt aan het koppelen van de regelingen die de RVO uitvoert aan de SDG's, door een beoordeling van de positieve en negatieve impact. Deze koppeling bevindt zich echter nog in een experimenteerstadium. In dit stadium moet er vooral aandacht zijn voor de manier waarop die koppeling plaatsvindt, het concrete handelingsperspectief van bedrijven en de dialoog tussen bedrijven en stakeholders. Zo kunnen er stappen vooruit worden gezet. RVO merkt dat er veel belangstelling is bij bedrijven en anderen, om te leren van de geïntegreerde aanpak. In bijlage 5 staan een aantal voorbeelden van regelingen met een specifieke focus op IMVO en/of de SDG's.

5.5 Conclusies

Coherentie van visie en beleid

- Een bredere en consistentere toepassing van IMVO door de overheid en door bedrijven heeft een positieve impact op de realisatie van de SDG's.
- In veel landen ter wereld zijn vakbonden verboden, ook waar Nederlandse bedrijven een afzetmarkt hebben of een toeleveringsketen. Zonder sterke, onafhankelijke en representatieve vertegenwoordigers van werkenden kunnen SDG's zoals het uitbannen van kinderarbeid, gedwongen arbeid, discriminatie en het betalen van een leefbaar loon, niet duurzaam tot stand worden gebracht. IMVO kan hier aan bijdragen, maar dit vraagt om meer prioriteit voor de enabling rights (vakbondsvrijheid en collectieve onderhandelingen).
- De SDG's en IMVO worden nog steeds vooral gezien als het beleidsterrein en de verantwoordelijkheid van BZ, ondanks de opgezette interdepartementale coördi-

natie en rapportagemechanismen en de concrete initiatieven van een aantal andere onderdelen van de overheid om IMVO-beleid aan de SDG's te koppelen. Waar een ander departement wel bijdraagt aan de SDG's, wordt dat vaak niet expliciet in beleidsstukken benoemd. Dit zet een rem op het potentieel grote vliegwieleffect van de SDG's en de bijdrage van Nederland aan duurzame ontwikkeling. Daarnaast wordt de ontwikkeling van duurzame nieuwe verdienmodellen voor Nederland op deze manier ook belemmerd. Er zijn ook goede voorbeelden, zoals het Rijksbrede Programma Circulaire Economie in 2050. Bij decentrale overheden is een integrale, directie-overstijgende aanpak vaker te vinden in gemeenten die zich expliciet committeren aan de SDG's. Ook zij kunnen het verband met IMVO sterker leggen.

- Uit de nationale SDG-voortgangsrapportages blijkt dat Nederland op een aantal SDG's (klimaat, ecologische voetafdruk en genderongelijkheid) nog veel te doen heeft. Binnen de IMVO-convenanten liggen mogelijkheden om deze SDG's terug te laten komen, in overleg met de aangesloten convenantspartijen.

Aansluiting beleidsinstrumentarium bij integrale visie en praktijkervaring

- Er zijn nog weinig voorbeelden van beleidsinstrumenten die IMVO en de SDG's expliciet aan elkaar koppelen. De pilots die worden uitgevoerd zijn gekoppeld aan opdrachten van BZ. In regelingen en financiële ondersteuning in opdracht van andere ministeries wordt steeds vaker een verbinding gelegd met de SDG's, maar wordt meestal geen directe relatie gelegd met het IMVO-beleid.
- Er is sprake van een veelheid en diversiteit aan verantwoordingsinstrumenten en benchmarks. Dit leidt tot veel overlappende rapportageverplichtingen.

Kansen voor opschaling en doorontwikkeling integrale benadering IMVO en de SDG's

- De SDG's vormen een gezamenlijke agenda en kunnen bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheden en kennisinstellingen helpen om daarover effectiever met elkaar in gesprek te gaan. Ook bieden de SDG's mogelijkheden voor (niet voor de hand liggende) vormen van samenwerking tussen sectoren die kunnen bijdragen aan zowel IMVO (onder andere door due diligence) als de SDG's.
- Nederland heeft veel ervaring met en een traditie van een sociale dialoog van meerdere partijen. Met die ervaring kan Nederland bijdragen aan de succesvolle implementatie van SDG 17 (versterking van mondiaal partnerschap) en daarmee de overige zestien doelstellingen, door ervaringen te delen en internationaal anderen te ondersteunen bij de ontwikkeling van de nodige instrumenten en vaardigheden voor (sociale) dialoog.

- Zoals SDG 17 erkent, bieden partnerschappen mogelijkheden om kennis van meerdere partijen te benutten, capaciteiten te bundelen en oplossingen op te schalen. Kleinere, vaak innovatieve actoren, bijvoorbeeld uit het MKB, kunnen deelnemen aan deze partnerschappen en samen met collega's werken aan ingewikkelde, sectorbrede uitdagingen. Dit draagt bij aan systeemverandering en aan het realiseren van de SDG's. Nederland heeft met de IMVO-convenanten hiervoor een unieke aanpak ontwikkeld.
- Het verduurzamen van ketens is uitdagend. Juist in het faciliteren van nieuwe partnerschappen is het cruciaal om het SDG-perspectief én de IMVO-risico's scherp te hebben. Ondernemers hebben behoefte aan het identificeren van IMVO-risico's, aan handelingsperspectief en ondersteuning van experts (lokaal en in Nederland). Daarnaast zijn van belang: het faciliteren van nieuwe samenwerking (tussen bedrijven, experts, maatschappelijke partijen), onderzoek naar de haalbaarheid van gestelde doelen, begeleiding van pilots en communicatie en opschaling rondom nieuwe inzichten.
- Toekomstbestendige handel in lijn met de SDG's en de IMVO-richtlijnen vergt een overstap van de huidige lineaire economie naar een economie met klimaat-neutrale, circulaire en inclusieve handelsketens. Deze transitie brengt uitdagingen met zich mee, maar ook kansen voor Nederlandse bedrijven, overheden en burgers. De circulaire economie vormt bijvoorbeeld een logische verbinding tussen IMVO, de SDG's en handel. Het opzetten van circulaire ketens verbindt vaak sectoren die elkaar op het oog niet veel te bieden hebben. Dit biedt ook kansen om cross-sectoraal kennis te delen en bewustwording rond IMVO en SDG's breed te bevorderen.
- Om de transitie van de huidige lineaire economie naar een circulaire en inclusieve economie (wereldwijd) te versnellen en daarmee de SDG's sneller te realiseren, is (meer) experimenteerruimte nodig voor bedrijven die werken aan (cross-sectorale) innovaties die oplossingen bieden voor (maatschappelijke) uitdagingen.
- De SDG's spreken jongeren aan. Zij willen betrokken zijn bij de ontwikkeling en uitvoering van beleid, en daar hun bijdrage aan leveren. Dit geldt onder andere voor het SER Jongerenplatform dat actief mee wil denken met voorlichtings-campagnes en pilotprojecten voor de eigen achterban.
- Om de positie van het Nederlandse bedrijfsleven te versterken en tegelijkertijd de bijdrage van duurzaam ondernemen aan de SDG's wereldwijd op te schalen, moet er bij internationale aanbestedingen meer gestuurd worden op IMVO-criteria.³¹

31 In het natuursteensonvenant is hierover afgesproken: "De Nederlandse en Vlaamse overheid gaan op EU-niveau bevorderen dat ook in andere lidstaten due diligence conform OESO-richtlijnen proportioneel en voldoende door-slaggevend wordt meegewogen in aanbestedingen en rapporteren daar uiterlijk een jaar na ondertekening over."

6 Praktijkervaring en een handelingsperspectief voor bedrijven voor een integrale aanpak van IMVO en de SDG's

6.1 Inleiding

Nederlandse bedrijven die internationaal ondernemen worden geacht de internationale IMVO-normen na te leven. Daarop wordt gestuurd vanuit de overheid via het Nederlandse IMVO-beleid en de criteria die gelden voor subsidies, deelname aan handelsmissies en andere vormen van overheidssteun aan het bedrijfsleven. Eerdere IMVO-adviezen van de SER en eigen publicaties van de partijen van de SER volgen ook deze richting.

Desalniettemin zijn de OESO-richtlijnen en UNGP's nog te weinig bekend bij ondernemers, terwijl de risico's in de keten groot zijn. Veel bedrijven hebben moeite met de concrete invulling van IMVO (de 'hoe-vraag') en met het maken van een businesscase en een behapbaar uitvoeringsplan. De vertaling van beleid naar ondernemerspraktijk is een uitdaging, vooral voor het MKB. De Nederlandse overheid wil juist het MKB graag nog meer betrekken bij internationaal (duurzaam) ondernemen.¹

Deze uitdaging speelde al voordat de SDG's werden vastgesteld en het bedrijfsleven een belangrijke partner werd voor de realisatie van de universele doelstellingen. De komst van de SDG's is door veel bedrijven enthousiast omarmd en onderzoek² toont aan dat er aanzienlijke bedrijfsmatige kansen liggen voor bedrijven die ze integreren in hun strategie en activiteiten. Tegelijkertijd blijkt het concretiseren van hun bijdrage aan de oplossing van wereldproblemen een grote uitdaging te zijn.³

In dit hoofdstuk wordt de visie van de SER op de relatie tussen IMVO en de SDG's en kansen voor synergie tussen beide gespiegeld aan de praktijkervaring van het bedrijfsleven. Op basis van lessen die getrokken kunnen worden, worden praktische stappen (een handelingsperspectief) voorgesteld voor bedrijven die duurzaam willen ondernemen met maximale impact door IMVO en de SDG's te combineren. Hiermee wil de SER nog meer bedrijven helpen om de stap te zetten naar duurzaam

1 BHOS (2018) Beleidsnotitie *Investeren in perspectief*, p. 78.

2 EY (2018) *Onderzoek Economisch Groeipotentieel van wereldwijde maatschappelijke uitdagingen*; en <http://report.businesscommission.org/report>

3 PWC (2019) *Toepassing van SDG's door Nederlandse organisaties*.

ondernemen op een gestructureerde en effectieve manier, individueel en samen met anderen.

Minister Kaag bij bespreking BHOS-begroting in Tweede Kamer, november 2018:

“Voor Nederlandse ondernemers zijn die duurzame ontwikkelingsdoelen een kans om hun positie in het buitenland te versterken. Ze geven ook een juiste en inhoudelijke verbinding tussen de agenda van hulp en handel, twee kanten van de agenda waar ik even hard aan trek en voor werk met mijn collega's. Ook in het komend jaar kijk ik uit naar een verbreding van de werkterreinen in partnerschappen.”

6.2 Inzicht in praktijkervaring door casussen

De SER-commissie IMVO heeft negen casussen met Nederlandse bedrijven⁴ laten uitwerken. Die dienen als praktijktoetsing van de SER-visie op het verband tussen IMVO en de SDG's als elkaar versterkende kaders. De casussen geven daarnaast input voor een praktisch stappenplan. In de casussen is onderzocht óf, hoe en waarom bedrijven de UNGP's en OESO-richtlijnen implementeren en/of een bijdrage willen leveren aan één of meer SDG's en of ze daarbij een verband leggen tussen de twee kaders.

De casussen zijn tot stand gekomen op basis van gesprekken met negen bedrijven en onderzoek van publieke bronnen. Ze geven inzicht in keuzes, dilemma's, uitdagingen en oplossingsrichtingen. Ook is geprobeerd bij elke casus het perspectief van minstens één constructief-kritische organisatie mee te nemen. De casussen zijn bedoeld om te inspireren, maar ook om te verkennen hoe het verband tussen IMVO en de SDG's in de huidige praktijk wordt ingevuld en hoe dat in de toekomst zou kunnen. Daarmee geven ze een aanzet voor een concrete aanpak voor verschillende partijen (onder andere bedrijven, overheid en SER-geledingen).

In de selectie van de bedrijven is gezocht naar ondernemingen die invulling geven aan IMVO en/of de SDG's, bij voorkeur in samenwerking met maatschappelijke partners. Een expliciete link tussen de twee kaders was geen voorwaarde. Er is gestreefd naar spreiding van verschillende sectoren en omvang van bedrijven (MKB naast grootbedrijf).

4 ABN AMRO, ABP, Albert Heijn, Chocolatemakers, Delicia, Nuon, Philips, Royal Lemkes en Yongo.

Op basis van de gesprekken met de negen eerdergenoemde bedrijven is een publicatie opgesteld, waarin hun praktijkervaring met IMVO en/of de SDG's wordt gedeeld.⁵

De onderstaande inzichten en latere aanzet tot een handelingsperspectief zijn ook gebaseerd op de presentaties van drie bedrijven aan de commissie IMVO in februari 2019⁶, en op de inzichten van de brede dialoog met bedrijven en maatschappelijke organisaties van 7 maart 2019 (zie bijlage 3).

Inzichten uit de casussen en overige gesprekken met bedrijven over het verband tussen IMVO en de SDG's

Onderstaande geanonimiseerde inzichten op basis van de ervaringen van twaalf bedrijven – de negen van de casussen, aangevuld met de drie bedrijven die de commissie IMVO gehoord heeft – zijn niet representatief voor het hele Nederlandse bedrijfsleven. Zij geven een waardevol beeld van hoe een geselecteerde groep bedrijven, zowel multinationals als MKB-bedrijven, kijkt naar het verband tussen IMVO en de SDG's en welke dilemma's, uitdagingen en keuzes ze daarbij tegenkomen. De verkenning heeft, in relatie tot de SER-visie op het verband tussen IMVO en de SDG's, de volgende inzichten opgeleverd:

1. Een meerderheid van de bedrijven past expliciet (en alle impliciet) een IMVO-kader toe in hun bedrijfsvoering in lijn met de internationale richtlijnen (OECD-richtlijnen en UNGP's). Die bedrijven die bij een IMVO-convenant of ander sector- of keteninitiatief zijn aangesloten maken explicieter de link met de richtlijnen.
2. IMVO wordt door een toenemend aantal en steeds meer verschillende typen bedrijven omarmd en toegepast. Bedrijven vinden nieuwe en creatieve manieren om IMVO te implementeren. Tegelijkertijd blijven er uitdagingen en zoeken bedrijven en stakeholders naar handvatten ten aanzien van onder andere: prioritering, incorporeren van stakeholderperspectieven, onderling verband leggen tussen IMVO-onderwerpen, en herstel en genoegdoening. Het actief vormgeven aan enabling rights zoals vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling krijgt relatief weinig aandacht en blijft lastig voor bedrijven. Maar zonder deze rechten is geen duurzame oplossing mogelijk voor het uitbannen van kinder- en dwangarbeid en het betalen van een leefbaar loon in alle schakels van de keten.

⁵ www.ser.nl

⁶ Verstegen Spices & Sauces B.V., De Bijenkorf en Nationale Nederlanden.

3. Twee uitdagingen die veel terugkomen in het toepassen van IMVO zijn ten eerste het meten en laten zien, onder andere via KPI's, hoe IMVO-activiteiten leiden tot verbeteringen voor mensenrechten en milieu (waardoor ook de bijdrage aan de SDG's zichtbaar wordt); en ten tweede, met name voor het MKB, hoe *leverage* (invloed uitoefenen) breder in te zetten is om veranderingen in de keten tot stand te brengen. Sectorale samenwerking (onder meer via de IMVO-convenanten) wordt hierbij als kansrijk gezien.
4. Onder de gesproken bedrijven is er (zoals verwacht) een grote variatie in de bekendheid met en toepassing van de SDG's. Impliciet leveren alle bedrijven door middel van hun duurzaamheidsbeleid een bijdrage aan de SDG's. Men is vaak nog aan het verkennen wat deze doelstellingen expliciet betekenen voor het eigen bedrijf; een enkel bedrijf is al wat verder in dit denkproces. Bedrijven die met overgave aan de slag zijn met de SDG's merken dat ze een belangrijke impuls kunnen geven aan het duurzaamheidsbeleid.
5. Er is geen uniforme benadering om SDG's te selecteren of de bijdrage van een bedrijf daaraan in kaart te brengen. Voor bedrijven die dit al wel gedaan hebben, is de selectie van de SDG's vaak gebaseerd op de concrete bijdrage die het bedrijf al levert en wat het best past bij de bestaande strategie van het bedrijf. Waar deze strategie expliciet focust op IMVO, wordt dan ook (deels) de link gelegd. Een aantal bedrijven heeft nieuwe strategieën en producten ontwikkeld naar aanleiding van de SDG's.
6. Een groot deel van de geïnterviewde bedrijven gaf aan dat als zij met de SDG's aan de slag gaan, dit geen loze belofte is. Zij willen daarom graag concrete resultaten laten zien. Voor deze bedrijven is het belangrijk dat hun bijdrage aan de SDG's meetbaar wordt. Sommige zijn hiervoor aan het experimenteren met impactmeting, maar dit staat nog in de kinderschoenen.
7. De meeste bedrijven zetten nog niet actief in op het leggen van een verband tussen de SDG's en hun IMVO-aanpak. Echter, in de gesprekken zeggen veel bedrijven dat er wel degelijk een inhoudelijk link te maken is tussen beide. Er is dan ook behoefte aan meer concrete voorbeelden van hoe een integrale benadering vormgegeven en daarover gecommuniceerd kan worden.
8. Bij één concernbedrijf was er sprake van het toepassen van zowel de IMVO-normen als het SDG-kader, maar dan op verschillende niveaus (moeder- en dochtermaatschappij) en nog niet geïntegreerd.

9. Bij de MKB-bedrijven die aan de slag zijn met IMVO en waarmee gesproken is, blijkt dat zij vooralsnog niet helemaal inzien hoe een koppeling met de SDG's significante meerwaarde heeft. Zij willen vooral op een snelle en efficiënte manier aan de slag gaan. In hun ogen zijn de SDG's, in tegenstelling tot IMVO, hier (vooralsnog) minder geschikt voor, omdat die in hun ogen tot minder concreet handelen aanzetten. Het communiceren over hun bijdrage aan de SDG's vinden zij ook minder relevant dan het boeken van voortgang op hun eigen duurzaamheidsdoelstellingen.
10. De SDG's worden door een aantal van de grotere bedrijven gebruikt als een communicatie en engagement-tool voor hun reeds bestaande duurzaamheidsstrategie (waarin IMVO dus ook een plaats kan hebben). De werelddoelstellingen bieden hen een gemeenschappelijke taal om te communiceren met bepaalde stakeholders. Dit zijn veelal de directe stakeholders van het bedrijf zelf, zoals andere multinationals, westerse ngo's en grote samenwerkingspartners. Ze worden niet ingezet ten behoeve van communicatie met de consument, werknemers of getroffen stakeholders in de waardeketen. Ook geven ze aan dat met name bij sociale IMVO-onderwerpen, bijvoorbeeld de preventie van kinderarbeid, communiceren minder makkelijk is, omdat het voorkómen van negatieve effecten vaak een genuanceerd verhaal is, dat niet makkelijk in slogans en simpele beelden te vatten is.

Over het geheel genomen bevestigen de gesprekken met de bedrijven grotendeels het beeld dat uit eerder onderzoek komt: dat bedrijven nog erg zoeken naar hoe ze de SDG's kunnen verbinden aan hun IMVO-aanpak. Veel bedrijven leggen nog niet altijd een verband tussen hun SDG-strategie en hun bestaande aanpak voor verantwoord ketenmanagement en programma's, maar zeggen wel toe te werken naar een steeds meer integrale aanpak als stip op de horizon.

Tegelijkertijd kan op basis van de praktijk van de gesproken bedrijven worden gesteld dat IMVO en de SDG's elkaar niet bijten, maar elkaar juist kunnen versterken. Bedrijven kunnen met name in hun prioritering van SDG's nauwer het verband leggen met hun IMVO-beleid, vooral door het identificeren van hun *salient issues* (meest ernstige risico's). Sommige bedrijven hebben hierover al expliciet nagedacht; een enkel bedrijf heeft het verband al expliciet gecommuniceerd. In de gesprekken met de bedrijven werd ook vaak al een inhoudelijk verband gelegd tussen bestaande bedrijfsactiviteiten en specifieke SDG's. Dit biedt perspectief om een integrale aanpak op relatief kort termijn concrete invulling te geven in de bedrijfspraktijk.

6.3 Handelingsperspectief voor bedrijven

Gezien de toegevoegde waarde van een integrale benadering van IMVO en de SDG's, adviseert de SER alle betrokken partijen deze SER-visie actief uit te dragen en bedrijven te ondersteunen bij het toepassen daarvan in de praktijk.

Hieronder volgen praktische adviezen voor bedrijven, mede geïnspireerd door de casussen, literatuuronderzoek en de stakeholderbijeenkomsten die voor het SER-adviestraject hebben plaatsgevonden. De adviezen vloeien voort uit de visie van de SER (zoals beschreven in hoofdstuk 4).

6.3.1 Hoe de SER-visie bedrijven kan helpen

De SER vindt dat IMVO met de bijbehorende duidelijke richtlijnen bedrijven kan helpen om de praktische vertaalslag te maken van zeventien ambitieuze wereld-doelstellingen naar de eigen kernactiviteiten, bedrijfsvoering en waardeketen.

IMVO biedt een samenhangend geheel van concrete acties die de negatieve impact van de activiteiten van een bedrijf (in de hele keten) op de SDG's verminderen en positieve impact bevorderen. Een integrale aanpak, zo stelt de SER, kan de bijdrage van de private sector aan duurzame ontwikkeling versterken en de toekomstbestendigheid van individuele bedrijven en sectoren vergroten.

De SER-visie helpt bedrijven door te laten zien dat:

- IMVO en *responsibility to respect*, zoals uiteengezet in de OESO-richtlijnen en de UNGP's, de minimale verwachting is van alle internationaal opererende bedrijven;

- in lijn hiermee, door het opsporen en aanpakken van hun grootste risico's, oftewel *salient risks* (in zowel eigen activiteiten als in de keten) negatieve invloeden worden aangepakt en daarmee de positieve uitkomsten voor mens en milieu worden vergroot; wanneer effectief uitgevoerd, wordt significant bijgedragen aan de SDG's;
- een aanvullende bijdrage aan de SDG's via innovatieve producten en diensten zeer welkom is, mits ook hierop IMVO wordt toegepast;
- het toepassen van het SDG-kader een manier kan zijn om de bestaande IMVO-aanpak en -programma's te versterken. Dit komt onder andere door de nadruk op een integrale en holistische benadering van risico's en kansen en door de gemeenschappelijke en motiverende taal van de SDG's, die samenwerking en kruisbestuiving bevorderen op allerlei niveaus en met allerlei actoren;
- de SDG's bedrijven kansen bieden om zowel intern als extern beter te communiceren over wat ze aan duurzaam ondernemen doen en waarom; de doelstellingen en subdoelstellingen van de SDG's kunnen inspireren en een extra impuls geven aan de ontwikkeling van impactmeting en *key performance indicators* (KPI's) op het gebied van IMVO;
- als ze nog zoeken naar de betekenis en de positionering van de SDG's voor hun bedrijf (en mogelijk ook qua IMVO in het beginstadium verkeren), ze in de visie kunnen lezen hoe de verschillende raamwerken op elkaar aansluiten en elkaar aanvullen.
- uiteindelijk past een bedrijf in de optimale situatie IMVO toe en vult dit aan met de SDG's.

6.3.2 Stappenplan voor een integrale aanpak

Om de SER-visie te vertalen naar de praktijk, wordt hieronder een stappenplan⁷ uitgegezet dat rekening houdt met verschillende typen bedrijven en uitgangspunten wat betreft duurzaam ondernemen.

Er wordt een grof onderscheid gemaakt tussen vier typen bedrijven:

1. bedrijven die focussen op IMVO en het identificeren en verminderen van salient risks, zonder expliciet de link te leggen met de SDG's;
2. bedrijven die zich vooral richten op een bijdrage aan de SDG's met (nieuwe) producten en diensten, zonder expliciet de salient risks van het IMVO-kader vast te stellen;
3. bedrijven die beide kaders toepassen (parallel of geïntegreerd);
4. bedrijven die nog geen van beide toepassen.

Het stappenplan kan door ieder type bedrijf worden ingezet (zie 6.3.3. voor typen en bijbehorende businesscases).

Het stappenplan spreekt van een individueel bedrijf, maar is ook te gebruiken voor een sector. Het plan is gefaseerd: **aanpak A** (IMVO verbonden met de SDG's) geldt als de hoeksteen voor de additionele **aanpak A+**, waarbij de focus aanvullend ligt op innovatieve producten en diensten (R&D⁸).

De indeling van het stappenplan is geïnspireerd op de gouden cirkel van Simon Sinek.⁹ Eerst is het belangrijk voor een bedrijf om te formuleren wat het doel en de beoogde resultaten zijn van een geïntegreerde aanpak op duurzaam ondernemen, waarbij IMVO en de SDG's elkaar versterken (het **waarom**). Daarna volgt advies over de manier om die doelen te behalen (het **hoe**). Tot slot wordt ingegaan op de concrete acties en initiatieven die daarvoor nodig zijn (het **wat**).

7 Bij de ontwikkeling van dit stappenplan hebben de publicaties van Shift, WBCSD, GRI & UN Global Compact en de OESO als inspiratie gediend.

8 Research en development (R&D), oftewel onderzoek en ontwikkeling.

9 <https://simonsinek.com/commit/the-golden-circle>

Figuur 6.1 Het waarom, wat en hoe van de integrale aanpak

WAAROM?

- De eerste vraag die een bedrijf zichzelf zou moeten stellen, is: waarom willen wij duurzaam ondernemen en waarom willen we daarbij IMVO en SDG integreren? (zie SER-visie in hoofdstuk 4 en paragraaf 6.3.3.). Het is belangrijk de toegevoegde waarde van een geïntegreerde aanpak scherp in beeld te hebben: waarom geeft dit uw bedrijf nieuwe kansen en helpt het uitdagingen (samen met anderen) aan te pakken. Alleen als de kern van het waarom helder is, kan er intern en extern aansprekend over gecommuniceerd worden.
- Neem kennis van de OESO-richtlijnen en UNGP's en van de zeventien SDG's met onderliggende subdoelstellingen. Maak daarbij gebruik van de kennis en ervaring van anderen (RVO/overheid, branche- en netwerkorganisaties, internationale organisaties, stakeholders zoals vakbonden en ngo's) en het materiaal dat is ontwikkeld over de samenhang tussen de kaders (zie lijst bij 6.3.5).
- Formuleer een eigen businesscase voor een integrale aanpak, waarbij oplossingen voor SDG-gerelateerde uitdagingen samenkomen met succesvol ondernemen.¹⁰ Doe dit samen met stakeholders, andere bedrijven uit de sector of andere experts.
- Integreer de eigen visie (het waarom) en de businesscase in de strategie en het beleid van het bedrijf.

¹⁰ Harvard Business Review-artikel over *shared value*: <https://hbr.org/2019/06/business-as-usual-will-not-save-the-planet>

HOE?

De uitgangspunten en mogelijkheden van ieder bedrijf zijn anders. De SER beveelt bij een integrale benadering van IMVO en de SDG's in ieder geval aanpak A aan, en moedigt bedrijven aan om ook A+ toe te passen.

Aanpak A: IMVO verbonden met de SDG's

- Begin of ga verder met IMVO en het toepassen van due diligence. Spoor in uw keten de meest ernstige risico's (salient risks) op voor mens en milieu, in lijn met de UNGP's en OESO-richtlijnen. Doe dit samen met stakeholders die in de keten betrokken zijn, zoals werknemers, vakbonden, jongeren en maatschappelijke organisaties. Salient risks op een gestructureerde en effectieve manier opsporen en benoemen, prioriteren en succesvol aanpakken, draagt waarschijnlijk al significant bij aan de realisatie van de SDG's. Tegelijkertijd beantwoordt due diligence aan de verantwoordelijkheid om IMVO toe te passen en geeft het inzicht in kansen voor additionele positieve impact.
- Vertaal bij deze integrale aanpak het voorkomen en verminderen van de geprioriteerde risico's naar positieve impact op één of meer SDG's, zo mogelijk op targetniveau (subdoelstellingen).¹¹ Kijk daarbij niet alleen naar de meest voor de hand liggende SDG's, maar integraal naar alle zeventien. Daarmee zorgt u er enerzijds voor dat u geen belangrijke, minder evidente bijdrage mist. Anderzijds voorkomt u een onbedoelde negatieve impact op een bepaalde SDG, ontstaan door een positieve bijdrage aan een andere SDG. Inzicht in de onderlinge verbanden van de SDG's zal soms leiden tot lastige of andere keuzes om problemen aan te pakken en risico's te verminderen. Het is belangrijk om transparant te communiceren (intern en extern) over de keuzes die voortkomen uit inzicht in het effect op alle SDG's samen.

Aanpak A+: Een additionele focus op innovatieve producten en diensten (R&D)

- Als het bedrijf de ruimte, ambitie en mogelijkheden biedt, laat u dan inspireren door de SDG's en kijk of er méér mogelijk is dan een robuust IMVO-beleid gericht op het verminderen van de grootste risico's. Ga door of begin met het ontwikkelen (met behulp van R&D) van nieuwe, innovatieve producten en diensten als aanvullende bijdrage aan de SDG's en duurzame ontwikkeling. Denk aan een app die op een smartphone via medische gegevens zorg op afstand faciliteert, software die de oogsten van boeren optimaliseert, circulaire alternatieven in de kledingsector of een financieel product dat gekoppeld is aan SDG-impact.
- Zorg dat deze nieuwe producten en diensten ook weer worden getoetst via het IMVO- en due diligence-beleid op (potentiële) positieve en negatieve impact.

¹¹ Zie voorbeelden in publicaties geciteerd onder 6.3.5.

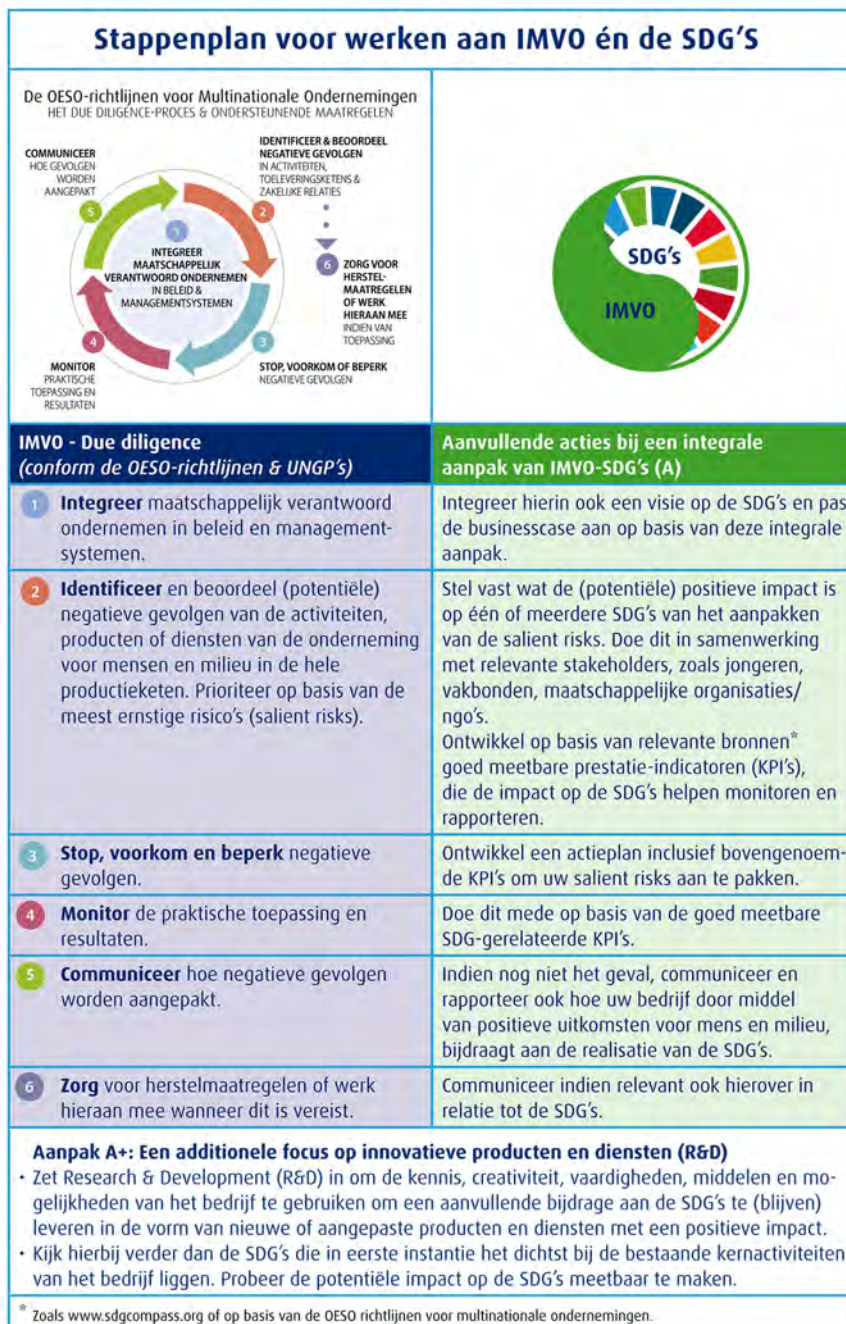
WAT?

Hoe een bedrijf stapsgewijs IMVO en SDG kan invullen, wordt hieronder beschreven.

Aanpak A: IMVO verbonden met de SDG's

- Voer due diligence uit op de hele waardeketen van het bedrijf en maak met een paar aanvullende acties de koppeling met de SDG's, zoals aangeven in onderstaande tabel. Dit creëert waarde voor het bedrijf en voor de maatschappij, zoals beschreven in H4.

Figuur 6.2 Stappenplan voor bedrijven

Aanpak A+: Een additionele focus op innovatieve producten en diensten (R&D)

- Zet research en development (R&D) in om de kennis, creativiteit, vaardigheden, middelen en mogelijkheden van het bedrijf te gebruiken om een aanvullende bijdrage aan de SDG's te (blijven) leveren in de vorm van nieuwe of aangepaste producten en diensten met een positieve impact.
- Kijk hierbij verder dan de SDG's die in eerste instantie het dichtstbij de bestaande kernactiviteiten van het bedrijf liggen. Probeer de potentiële impact op de SDG's meetbaar te maken.
- Stel prioriteiten in termen van de grootste toegevoegde waarde voor de maatschappij alsook de grootste voordelen voor uw bedrijf. Pas vanaf het begin due diligence toe op de nieuwe initiatieven of producten, om onbedoelde negatieve gevolgen voor mens of milieu te voorkomen. Betrek hierbij relevante stakeholders. Neem waar nodig actie om negatieve gevolgen te stoppen, te voorkomen en te beperken. Communiceer over uw resultaten en gebruik daarbij KPI's die gekoppeld zijn aan de SDG's, zoals bij aanpak A.

Multistakeholderaanpak en partnerschappen

- Bij zowel aanpak A als A+ adviseert de SER om in gesprek te gaan met relevante stakeholders en partners, om van elkaar te leren, verder te komen door samenwerking en tegelijkertijd de *licence to operate* van het bedrijf te borgen. Hiermee kan positieve impact gewaarborgd en waar mogelijk opgeschaald worden (zie ook 6.3.4.). Ook wordt hiermee invulling gegeven aan SDG 17.
- Centraal bij IMVO staat het perspectief van mens en milieu, die (indirecte) negatieve gevolgen kunnen ondervinden van bedrijfsactiviteiten. Door relevante stakeholders erbij te betrekken krijgt het perspectief van mens en milieu een expliciete plaats in duurzaam ondernemen.

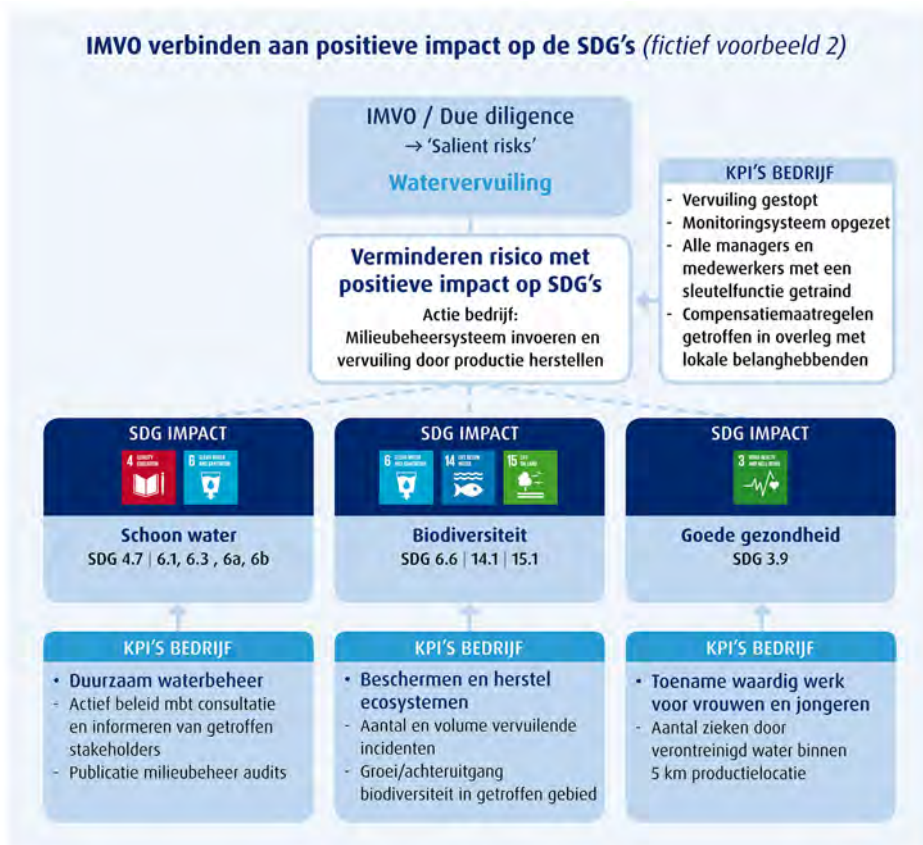
Metten van impact

Bedrijven vinden het belangrijk om de impact van hun activiteiten te meten en inzichtelijk te maken, ook op IMVO en de SDG's. Er zijn nog geen handreikingen voor KPI's voor een integrale benadering. Onderstaande fictieve voorbeelden zijn een aanzet om deze verder te ontwikkelen.

Figuur 6.3 IMVO verbinden aan positieve impact op de SDG's (fictief voorbeeld 1)

Figuur 6.4 IMVO verbinden aan positieve impact op de SDG's (fictief voorbeeld 2)

6.3.3 Uitgangspunten en businesscases voor verschillende typen bedrijven

Bedrijven verschillen in de mate waarin ze nu al werk maken van IMVO en de SDG's. Hieronder worden bedrijven ingedeeld in vier categorieën, waarbij per categorie de toegevoegde waarde van een integrale aanpak wordt aangegeven, met de concrete stappen die daarvoor genomen kunnen worden.

1. Bedrijven met focus op IMVO en aanpak salient risks, zonder expliciete link met SDG's
De toegevoegde waarde en businesscase voor een integrale aanpak van IMVO en SDG's:

- De SDG's vormen een positief kader en kunnen motiverend werken. Zij kunnen inspireren en een *sense of urgency* in het duurzaamheidsbeleid brengen.

- De SDG's kunnen helpen IMVO van de bedrijfsvoering naar het niveau van strategie en topmanagement te krijgen.
- De SDG's geven duidelijk aan op welke thema's 193 landen een oplossing zoeken, onder andere door de ontwikkeling van innovaties, nieuwe diensten en producten. Dit kan de bedrijfsstrategie versterken.
- De SDG's creëren bewustwording over de samenhang tussen allerlei uitdagingen en noodzakelijke transitie's en het belang van een integrale benadering.
- Door de koppeling van de eigen duurzaamheidsstrategie aan de SDG's worden resultaten en specifieke bijdragen aan duurzame ontwikkeling beter inzichtelijk en wordt het bedrijf zich bewuster van de eigen impact. Het meten (met KPI's) en communiceren van kwantificeerbare resultaten wordt makkelijker.
- De KPI's dragen waarschijnlijk ook bij aan de implementatie van IMVO in de organisatie.
- De SDG's kunnen helpen in de (positieve) communicatie over resultaten naar de maatschappij.
- Uw bedrijf wekt vertrouwen door te laten zien dat het wil bijdragen aan duurzame ontwikkeling.

Stappen die genomen kunnen worden:

1. Versterk de aanpak van salient risks; gebruik eventueel het momentum van de SDG's om hier extra op in te zetten.
2. Link de salient risks aan specifieke SDG's en targets (Aanpak A).
3. Overweeg daarnaast ook de ontwikkeling van nieuwe producten of diensten die bijdragen aan de SDG's (Aanpak A+).

2. Bedrijven met focus op bijdrage aan SDG's met producten en diensten, zonder expliciete aandacht voor salient risks

De toegevoegde waarde en businesscase voor een integrale aanpak van IMVO en SDG's:

- IMVO hoort bij internationaal ondernemen. Overheid, politiek en maatschappij verwachten dit van bedrijven.
- Door het identificeren en aanpakken van de salient risks kan het bedrijf een significante bijdrage leveren aan de SDG's met positieve gevolgen voor mens en milieu.
- De SDG's benadrukken het belang van de naleving van de UNGP's.¹²
- Door IMVO toe te passen volgt het bedrijf een op beginselen gebaseerde aanpak voor zijn bijdrage aan de SDG's.

¹² <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, article 67, Transforming our World.

- IMVO helpt om onderbouwde en verantwoorde keuzes te maken en vermindert de kans op *cherry picking*.
- Met IMVO en due diligence voorkomt het bedrijf dat goede inspanningen worden ondermijnd door negatieve neveneffecten.
- Het risico op reputatieschade en aansprakelijkheid voor misstanden wordt kleiner

Stappen die genomen kunnen worden:

1. Volg Aanpak A.
2. Pas due diligence ook toe op Aanpak A+ (waar dit nog niet het geval is).

3. Bedrijven die beide kaders toepassen (parallel of geïntegreerd)

De toegevoegde waarde en businesscase voor een integrale aanpak van IMVO en SDG's:

De businesscases van beide hierboven beschreven bedrijfstypen geldt. Verbinding leggen kan integratie vergroten en middelen efficiënter helpen inzetten.

Stappen die genomen kunnen worden:

Ga door (en verbind waar dit nog niet het geval is Aanpak A en Aanpak A+).

4. Bedrijven die nog geen van beide (volledig) toepassen

De toegevoegde waarde en businesscase voor een integrale aanpak van IMVO en SDG's:

De businesscases van beide hierboven beschreven bedrijfstypen geldt. Beginnen met duurzaam ondernemen in lijn met internationale kaders, is een belangrijke positieve stap en vergroot de *licence to operate* van het bedrijf.

Stappen die genomen kunnen worden:

Start met Aanpak A en overweeg Aanpak A+.

Het stappenplan en het midden- en kleinbedrijf (MKB)

In het MKB zijn interne relaties en besluitvormingsprocedures vaak minder formeel dan bij grote bedrijven. Dat heeft voordelen voor wie stappen wil zetten in verduurzaming. De negatieve impact van MKB-bedrijven op mens en milieu is niet per definitie kleiner dan die van grote bedrijven en de verantwoordelijkheid om te verduurzamen niet minder. Specifieke elementen die gelden voor MKB'ers zijn bijvoorbeeld dat het aantal leveranciers met een hoog (IMVO-)risico minder zal zijn, evenals het aantal acties die (proportioneel) ondernomen kunnen worden om risico's te voorkomen of te verminderen.

De invloed van MKB-bedrijven in de keten kan beperkt zijn. In dat geval kunnen MKB'ers net als grotere bedrijven daarom samenwerking zoeken met andere bedrijven en ketenpartners om hun invloed gezamenlijk te vergroten. Ook partijen als overheden, vakbonden, maatschappelijke organisaties kunnen daaraan meedoen, denk aan de IMVO-convenanten.

6.3.4 Samen aan de slag

Partnerschappen met meerdere belanghebbenden*

17.16 Het Globaal Partnerschap voor duurzame ontwikkeling versterken, aangevuld door partnerschappen met meerdere belanghebbenden (multi-stakeholderpartnerschappen) en kennis, expertise, technologie en financiële hulpmiddelen mobiliseren en delen met het oog op het bereiken van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in alle landen, in het bijzonder in de ontwikkelingslanden

17.17 Doeltreffende openbare, publiek-private en maatschappelijke partnerschappen aanmoedigen en bevorderen, voortbouwend op de ervaring en het netwerk van partnerschappen

* <https://unric.org/nl/sdg-17>

Zowel de IMVO normen als de SDG's benadrukken het belang van multistakeholder-samenwerking en (sociale) dialoog.¹³

Het vooropstellen van wie en waar het over gaat – de mensen en het milieu die mogelijk getroffen worden in de waardeketens – is waar de IMVO-richtlijnen om vragen. Het beschermen van mensenrechten en het milieu zijn ook de uitgangspunten van de SDG's. De dialoog met *affected stakeholders* is cruciaal. Samenwerking met vakbonden, maatschappelijke organisaties, jongeren en andere relevante partijen is hierbij voor bedrijven een onmisbare tool.

Dergelijke samenwerking heeft veel voordelen, met name bij een integrale aanpak van IMVO en de SDG's, die zich onder andere richt op het identificeren van salient

¹³ Zie checklist voor bedrijven over vrijheid van vakvereniging en sociale dialoog: <https://www.cnvinternationaal.nl/nl/mvo/checklist-voor-bedrijven-over-vakbondsvrijheid-en-sociale-dialoog>

risks, het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten gericht op de oplossing van prangende sociale en ecologische uitdagingen en op het bijdragen aan maatschappelijke transitie. Denk aan toegang tot de expertise en het netwerk van vakbonden en ngo's in productielanden, de rol van overheden bij het faciliteren van een integrale aanpak door verschillende beleidsinstrumenten (zie hoofdstuk 5) of de bijdrage van kennisinstituten en internationale organisaties die onderzoek, best practices of richtlijnen delen.

Samenwerken kan op verschillende niveaus en met verschillende actoren. Bijvoorbeeld:

- als bedrijf met directe stakeholders;
- als bedrijven binnen een sector of netwerkorganisatie (en met relevante stakeholders);
- als bedrijf of sector internationaal.

MKB-bedrijven zijn vaak innovatief en wendbaar en kunnen vanuit die positie aanjagers zijn om in Nederland en daarbuiten bij te dragen aan de SDG's. Een klein bedrijf vindt wellicht dat het niet de benodigde informatie, expertise, middelen of invloed heeft om zelfstandig de uitdagingen in de waardeketen te analyseren en aan te pakken of een businessmodel dat rekening houdt met de SDG's te maken. Een samenwerkingsverband met andere bedrijven en partijen kan daarbij helpen. Om in aanmerking te komen voor financiële en andere steun vanuit de overheid, wordt van bedrijven die internationaal ondernemen hoe dan ook verwacht dat zij werk maken van IMVO.

Steun van branches en netwerkorganisaties kan hierbij helpen. Wellicht heeft het ook meerwaarde om aan te sluiten bij een multistakeholderaanpak en/of een sectorbreed initiatief, zoals een IMVO-convenant. Een convenantdeelnemer drukt het zo uit: "Het mooie is dat er binnen het convenant kennis en gereedschappen worden ontwikkeld, waardoor ook juist MKB-bedrijven met IMVO-risicomanagement aan de slag kunnen."¹⁴ Tegelijkertijd zijn er ook MKB-bedrijven die zelfstandig of in samenwerking met enkele partners sneller stappen kunnen zetten. Voor elk bedrijf is een eigen, pragmatische weg de beste. Daarnaast kunnen in Nederland contacten op lokaal niveau worden gelegd en kunnen bottom-up initiatieven tot stand komen, bijvoorbeeld tussen bedrijven, decentrale overheden en maatschappelijke organisaties, die de relatie tussen IMVO en de SDG's vormgeven.¹⁵

¹⁴ Interview in SERmagazine met Theo Mimpfen, vicevoorzitter VNMI en directeur Uzimet, 2 juni 2019.

¹⁵ Evt. gefaciliteerd door de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en/of via het Gemeentefonds.

Ook voor grotere bedrijven biedt (pre-competitieve) sectorale samenwerking een manier om stappen vooruit te zetten, zoals bij de *SDG-roadmaps* van de WBCSD.¹⁶ Voorwaarde is wel dat due diligence een duidelijke plaats heeft in de samenwerking en dat salient risks als eerste worden aangepakt. Sectorale samenwerking, waarbij expertise en middelen worden gebundeld om de gezamenlijke invloed te vergroten, kan opschaling bevorderen, transformaties versnellen en cross-sectorale kruisbestuiving, synergie en systeemverandering mogelijk maken. Dit kan nog verder worden versterkt door internationale samenwerking en opschaling met sectorvertegenwoordigers uit andere landen.

6.3.5 Inspiratie voor een integrale aanpak van IMVO en SDG's in de praktijk

Een integrale aanpak van IMVO en de SDG's levert naar verwachting veel voordelen op voor bedrijven en maatschappij. Ieder bedrijf staat daarbij voor de uitdaging die integratie te vertalen naar de eigen bedrijfsvoering. Gelukkig hoeft niemand het wiel helemaal opnieuw uit te vinden. Onderstaande praktijkvoorbeelden en tools, die specifiek ingaan op het verband tussen IMVO en de SDG's, kunnen dienen als inspiratie:

- Vijftien casussen van Shift en WBCSD¹⁷ met een integrale benadering door bedrijven van de SDG's gekoppeld aan mensenrechten (de UNGP's en OESO-richtlijnen).
- De database van het Deense Instituut voor de Mensenrechten¹⁸ dat wereldwijde voorbeelden deelt van bedrijven die het verminderen van salient risks verbinden met impact op de SDG's.
- Het SDG-stappenplan van VNO-NCW.¹⁹
- *Bijdrage bedrijven aan de SDG's* van het MVO Platform.²⁰
- *SDG Compass*²¹ (UN Global Compact, GRI en WBCSD), met onder andere voorbeelden van relevante KPI's.
- *Integrating the SDGs into Corporate Reporting*²² (GRI en UN Global Compact) als rapportagetool.

¹⁶ <https://www.wbcsd.org/Programs/People/Sustainable-Development-Goals/SDG-Sector-Roadmaps>

¹⁷ <https://humanrights.wbcsd.org/project/the-human-rights-opportunity-15-real-life-cases-of-business-contributing-to-the-sdgs-by-putting-people-first/>

¹⁸ <http://biz.sdg.humanrights.dk>

¹⁹ https://www.vno-ncw.nl/sites/default/files/vno18317_sdg_stappenplan_spread_digitaal.pdf

²⁰ <https://www.mvoplatform.nl/wp-content/uploads/sites/5/2018/06/Visie-MVO-Platform-op-de-bijdrage-van-bedrijven-aan-de-SDGs.pdf>

²¹ https://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/development/SDGCompass.pdf

²² <https://www.globalreporting.org/information/SDGs/Pages/Reporting-on-the-SDGs.aspx>

- *UN Global Compact Netwerk Nederland: Bedrijven op weg naar 2030*²³, met voorbeelden van bedrijven die al actief bijdragen aan de implementatie van de UNGP's, hun inzet en resultaten steeds meer koppelen aan de SDG's en daarover jaarlijks communiceren.
- Handreiking van de OESO en FAO voor het werken met Responsible Business Conduct (RBC) én de SDG's in de landbouw-waardeketen.²⁴

6.4 Conclusies

Op basis van de casussen, de input van de dialoogsessies van het adviestraject en de ervaring van de SER-partijen kan een aantal algemene conclusies worden getrokken over een integrale aanpak van IMVO en de SDG's:

- De SER-visie op het verband tussen IMVO en de bijdrage van bedrijven aan de realisatie van de SDG's, zoals in hoofdstuk 4 geschetst, is (zoals verwacht) nog niet altijd de realiteit in de praktijk. De toegevoegde waarde van een integrale aanpak op het niveau van een individueel bedrijf of in een specifieke sector, wordt nog amper gezien en uitgedragen. De synergie tussen IMVO en de SDG's kan dan ook verder worden versterkt. Dit pleit voor een breed uitgedragen en gedeelde visie, voorlichting, kennisdeling en experimenten/pilots.
- De onbekendheid bij veel bedrijven van de OESO-richtlijnen en UNGP's, en het soms ervaren 'hoog-over'-karakter van deze richtlijnen kunnen een belemmering vormen voor de implementatie van een integrale visie in de praktijk.
- Samenwerken met externe stakeholders, zoals maatschappelijke organisaties, jongeren, vakbonden en ngo's, en hen betrekken bij het opstellen van de integrale aanpak voor IMVO en de SDG's is essentieel in het vormgeven van een succesvolle aanpak. Die samenwerking is ook cruciaal om due diligence gedegen te kunnen uitvoeren volgens de OESO-richtlijnen en om de SDG's te realiseren.
- Maatwerk is nodig om bedrijven te stimuleren en te helpen bij het ontwikkelen van een coherente strategie voor zowel IMVO als de SDG's. Dit kan vervolgens leiden tot een duurzame businesscase met IMVO als basis, die tegelijkertijd bijdraagt aan de SDG's. De behoefte aan bedrijfsspecifieke hulp bij de integrale aanpak geldt in het bijzonder voor het MKB. Bij het MKB ligt een enorm potentieel om het aandeel duurzame ondernemers in Nederland verder te vergroten, de economie te verduurzamen en daarmee bij te dragen aan de realisatie van de 2030 Agenda in Nederland en wereldwijd. Maatwerk vraagt om een breed palet

²³ Global Compact Netwerk Nederland (2018), SDG voortgangsrapportage *Bedrijven op weg naar 2030*.

²⁴ <https://mneguidelines.oecd.org/Brochure-How-the-OECD-FAO-Guidance-can-help-achieve-the-Sustainable-Development-Goals.pdf>

aan instrumenten: van bewustwording, netwerkbijeenkomsten, kennisuitwisseling tot individuele begeleiding, concrete innovatieprojecten, subsidies, vouchers en het faciliteren van deelname aan handelsmissies en convenanten.

- Voor het MKB geldt dat de brancheverenigingen een belangrijke rol kunnen spelen in het stimuleren van de risicoanalyses en ontwikkelen van praktische tools. Zij moeten daarin wel voldoende worden gefaciliteerd. Ook het aansluiten bij IMVO-convenanten biedt meer schaalgrootte.
- Internationale en nationale voorbeelden laten zien hoe een integrale benadering van risico's en kansen via een coherente IMVO-SDG-aanpak ook met sectorale samenwerking kan worden ondersteund.²⁵ Pre-competitieve sectorale samenwerking bevordert in deze voorbeelden innovatie en prioritering.
- De financiële sector heeft door middel van investeringskeuzes een belangrijke rol bij het versnellen van noodzakelijke economische en maatschappelijke transitities in alle sectoren in lijn met de SDG's. De sector heeft vaak op een andere manier invloed op bedrijven dan bijvoorbeeld de overheid, consumenten of maatschappelijke organisaties. Door zijn rol in de keten kan de sector het bedrijfsleven helpen en beïnvloeden, bijvoorbeeld door het gebruik van nieuwe technologieën te stimuleren of investeringscriteria te koppelen aan IMVO en de SDG's.
- Er is nog te weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de daadwerkelijke impact van IMVO en de verduurzaming van waardeketens. Dat gegeven bemoeilijkt het werken op basis van een valide businesscase voor duurzaam ondernemen, het investeren in IMVO en een actieve bijdrage van bedrijven aan de SDG's.
- Het bedrijfsleven kan op het gebied van circulaire productie en het optimaliseren van productieprocessen bijdragen aan het behalen van de SDG's. Bedrijven kunnen bijvoorbeeld al bij de ontwikkeling van de producten rekening houden met de bijdrage die ze kunnen leveren aan de SDG's met IMVO als basis. Die bijdrage zit bijvoorbeeld in de keuze van de materialen, de manier van inkoop of hergebruik en de sociale impact voor de werknemers in de hele keten.

²⁵ WBCSD sectoral SDG roadmaps.

7

Hoofdconclusies en aanbevelingen

Als bijdrage aan de uitwerking en het vormgeven van het nieuwe BHOS-beleid, is de SER gevraagd om in dit advies zijn visie te delen op de (complexe) verhouding tussen de SDG's, IMVO, verduurzaming van mondiale waardeketens en publiek-private samenwerking en wat dat betekent voor bedrijven en overheid.

Dit hoofdstuk bevat de belangrijkste conclusies van dit rapport en aanbevelingen aan overheid, bedrijven, branches, netwerkorganisaties, vakbonden, maatschappelijke organisaties en internationale organisaties.

Hoofdconclusies

- De IMVO-normen geven aan welke stappen bedrijven geacht worden te nemen om de negatieve impact van hun handelen te voorkomen en te herstellen en hun positieve impact te vergroten. Het uiteindelijke doel is duurzame mondiale ontwikkeling. IMVO bestond al voor de SDG's en zal ook na 2030 gelden als normenkader voor het duurzaam ondernemen van bedrijven en de betrokkenheid van de overheid en andere maatschappelijke actoren daarbij.
- De daadwerkelijke implementatie van de IMVO-normen door (alle) bedrijven in Nederland vraagt nog om een grote en voortdurende inzet vanuit het bedrijfsleven en de overheid.
- De SDG's zijn een aansprekende mondiale agenda, met een *sense of urgency*, die zorgt voor een gemeenschappelijke taal en opdracht voor alle betrokken partijen en die oproept tot samenwerking en innovatieve partnerschappen. De SDG's stimuleren samenwerking over de grenzen van instituties en sectoren heen en bevorderen afstemming tussen bestaande (internationale) kaders.
- De SDG's vragen zowel om nationale als internationale inspanningen van een ieder die eraan kan bijdragen. IMVO is ook relevant voor producten en diensten die in Nederland worden geleverd, omdat daar vaak een internationale waardeketen aan verbonden is.
- IMVO en de SDG's – beide integrale kaders gericht op duurzame ontwikkeling – vullen elkaar aan en versterken elkaar. De SDG's maken duidelijk wat het uiteindelijke doel is van IMVO (het waarom en wat). IMVO helpt bedrijven om concreet, stapsgewijs en op een relevante en systematische manier bij te dragen aan de SDG's (het hoe). Zowel de SDG's als IMVO helpen om risico's en kansen scherp in beeld te krijgen. Het verminderen van risico's en negatieve impact via IMVO verbetert de omstandigheden in de waardeketen, heeft positieve impact op de SDG's en geeft perspectief op duurzame verdienmodellen. De SDG's zijn mede gebaseerd op dezelfde internationale normenkaders en hebben ook als uitgangspunt

respect voor mensenrechten, het wegwerken van misstanden in de keten, en respect voor de ecologische toestand van de aarde.

- *Do no harm* en *do good* liggen daarmee in elkaars verlengde. De twee kaders worden echter nog vaak als tegenpolen voorgesteld. De SDG's worden verbonden met kansen, verdienmodellen, innovatie, nieuwe producten en diensten en positieve impact. IMVO wordt daarentegen gezien als lastenverhogend (vooral voor het MKB), risico-gedreven en gericht op gedragsverandering en het verminderen van negatieve impact.
- Er is in Nederland breed enthousiasme voor de SDG-agenda en de kansen die erin vervat liggen om bij te dragen aan wereldwijde vraagstukken. De Nederlandse historie van samenwerken, sociale dialoog en extern-gerichtheid sluit aan bij de belangrijke rol die wordt toegedicht aan partnerschappen (SDG 17) voor de realisatie van de 2030 Agenda. Nederland levert een belangrijke bijdrage aan SDG 17 – en daarmee aan de overige zestien doelstellingen – door zijn uitgebreide ervaring en unieke traditie op het gebied van een sociale dialoog met meerdere stakeholders te delen. Die opgebouwde kennis en traditie zorgen ervoor dat Nederland internationaal anderen kan ondersteunen bij de ontwikkeling van de nodige instrumenten en vaardigheden.
- De SDG's bieden focus en het kader om IMVO-acties aan maatschappelijke impact te koppelen. Met de SDG's kunnen bedrijven op een aansprekende, positieve en herkenbare manier communiceren over due diligence, verbeteracties en beoogde waardecreatie, en worden ze gestimuleerd om bij te dragen aan de universele ontwikkelingsdoelstellingen.
- De overheid heeft volgens de UNGP's een *duty to protect*. Bedrijven hebben in dit kader een *responsibility to respect*. Zowel overheid als bedrijven dienen *access to remedy* te bieden ingeval van schendingen. Maatschappelijke organisaties als vakbonden en ngo's kunnen specifieke kennis en expertise inzetten om misstanden te helpen voorkomen en op thema's specifieke duurzaamheidsdoelen te realiseren. Voor de SDG's geldt dat alle betrokken partijen worden aangesproken.

Hoofdaanbevelingen

1. Investeer in de versterking van IMVO
2. Draag de integrale visie op IMVO en de SDG's consistent en consequent uit
3. Stel prioriteiten
4. Stimuleer en ondersteun de integrale benadering in de praktijk
5. Neem verantwoordelijkheid met een duurzaam businessmodel
6. Zet in op (internationale) opschaling, partnerschap en een gelijk speelveld

Deze aanbevelingen zijn aanvullend op de conclusies en het handelingsperspectief voor de overheid (hoofdstuk 5) en voor bedrijven (hoofdstuk 6). Waar wordt gesproken van een integrale IMVO-SDG visie, wordt een visie bedoeld waarin zowel kansen als risico's en uitdagingen een centrale plek hebben.

1. Investeer in de versterking van IMVO

De raad adviseert dat:

- 1.1 bedrijven, overheden, vakbonden, ngo's en andere partners zich gezamenlijk nog sterker inzetten op IMVO en het aanpakken van misstanden in de keten en daarmee in een multistakeholderaanpak bijdragen aan de SDG's. Ze delen daarbij middelen en kennis en gaan het gesprek met elkaar aan;
- 1.2 de overheid (centraal en decentraal) haar verantwoordelijkheid neemt (*duty to protect*) en duidelijk uitspreekt dat de maatschappij van bedrijven verwacht dat zij ondernemen in lijn met het IMVO-kader. De overheid zorgt voor heldere, met elkaar afgestemde kaders en verbindt daar stimulerende en faciliterende maatregelen aan, alsook gevolgen voor het niet naleven van de OESO-richtlijnen en UNGP's, zoals bij het nieuwe kader handelsmissies. IMVO-beleid wordt verder versterkt;
- 1.3. het NCP¹ door de minister wordt versterkt en gefaciliteerd (zowel in menskracht als in middelen) teneinde adequaat te kunnen optreden als ambassadeur en behoeder van de OESO-richtlijnen en bij te dragen aan de verdere ontwikkeling van de OESO-richtlijnen en UNGP's in Nederland.

2. Draag de integrale visie op IMVO en de SDG's consistent en consequent uit

De raad adviseert dat:

- 2.1 de overheid ten eerste zorgt voor een sterke en inspirerende bestuurlijke boodschap over de SDG's als wenkend perspectief. Daarin wordt benadrukt dat de bijdrage van bedrijven aan de SDG's begint met IMVO. De overheid kan ook het belang van een integrale realisatie van de SDG's onderstrepen – voor Nederland en voor de rest van de wereld. Deze visie van de overheid is richtinggevend en maakt de bijdrage van verschillende stakeholders expliciet. In deze visie benoemt de overheid de SDG's waaraan Nederland nog moet werken, deelt zij dilemma's en potentiële trade-offs en benoemt zij de specifieke SDG's waaraan Nederland denkt een positieve impact te kunnen leveren vanuit onder andere innovatie, expertise, hulp en handel. De overheid laat zien dat

¹ Het NCP voert deze taken uit door bijvoorbeeld informatiemateriaal over de OESO-richtlijnen te ontwikkelen, evenementen (mede) te organiseren en door vragen van bedrijven, ngo's en anderen over de toepassing van de Richtlijnen te beantwoorden. De OESO-richtlijnen zijn het enige internationale kader voor maatschappelijk verantwoord ondernemen dat beschikt over een geschillenbeslechtingsysteem.

IMVO en de SDG's elkaar versterken en formuleert de boodschap positief in termen van kansen voor Nederland en voor mondiale duurzame ontwikkeling. De overheid verspreidt haar visie actief, ook op het niveau van de premier en alle bewindslieden;

- 2.2 de overheid daarnaast een integrale IMVO-SDG-visie consequent uitdraagt bij bestaand en nieuw beleid. Dit gebeurt niet alleen vanuit het ministerie van Buitenlandse Zaken, maar vanuit alle relevante onderdelen van de overheid. De bijdrage van alle departementen aan de SDG's en het verband met IMVO, worden expliciet benoemd en meegenomen in de beleidscyclus. Ook de verwachte rol, inzet en verantwoordelijkheid van verschillende stakeholders krijgen een plek. Decentrale overheden (gemeenten, provincies, waterschappen) spelen een belangrijke rol in de multistakeholder-implementatie van de integrale visie. De Rijksoverheid geeft voldoende ruimte aan en werkt samen met initiatieven op lokaal en regionaal niveau;
- 2.3 de Rijksoverheid het interdepartementaal overleg met betrekking tot IMVO én de SDG's versterkt en decentrale overheden hierbij betreft. Dit bevordert het uitdragen van een integrale overheidsvisie en -benadering, evenals beleidscoherentie, samenvoeging van financiële middelen en een gezamenlijke aanpak van geprioriteerde sectoren, IMVO en SDG's. Dit geldt zowel voor sectoren die thema's aanpakken waarin kansen liggen als voor sectoren die thema's aanpakken die uitdagingen met zich meebrengen. Een roulerend voorzitterschap kan de betrokkenheid en het draagvlak onder betrokken partijen versterken;
- 2.4 de overheid zorgt voor geharmoniseerde kaders voor financiële instrumenten ter ondersteuning van het bedrijfsleven in binnen- en buitenland en brengt beide in lijn met het IMVO-SDG-visie. Dit wordt toegepast op bestaande en nieuwe initiatieven;
- 2.5 de overheid de bijdrage van het bedrijfsleven aan IMVO en de SDG's stimuleert en versterkt, door due diligence toe te passen en daarover te communiceren in alle overheidsbeleid en in de eigen bedrijfsvoering en waardeketens. Daarbij gaat het om regels voor transparantie, duurzaam inkopen, voorwaarden voor dienstverlening of financiële overheidssteun en het sturen op de SDG-indicatoren naast IMVO-criteria;
- 2.6 overheid en sociale partners, jongeren, jongerenorganisaties en -platforms nadrukkelijker betrekken, bijvoorbeeld bij voorlichting aan en het activeren van jongeren rondom duurzame ontwikkeling. Zij kunnen hun achterban bereiken en stimuleren om mee te denken over hoe nu en in de toekomst internationaal en nationaal maatschappelijke problemen het hoofd geboden kunnen worden. Door jongerenorganisaties te betrekken bij besluitvorming kan de continuïteit worden gewaarborgd;

- 2.7 de verschillende stakeholders bij het uitdragen van de integrale visie op IMVO-beleid en de SDG's hun rol actief oppakken in beleid en activiteiten. Branche-organisaties en netwerkorganisaties van bedrijven fungeren als *linking pin* naar vele bedrijven. Het NCP zorgt voor voorlichting over de OESO-richtlijnen en legt daarbij het verband met de SDG's. Maatschappelijke organisaties als vakbonden en ngo's hebben de rol van 'kritische vriend' en partner in de multistakeholder IMVO-aanpak. Deze organisaties worden hiertoe in staat gesteld met voldoende (financiële) middelen;
- 2.8 de overheid in wetenschappelijk onderzoek investeert naar de manier waarop IMVO – door middel van de implementatie van de OESO-richtlijnen en verduurzaming van ketens – leidt tot *impact (on the ground)* en daarmee bijdraagt aan de SDG's. Dit om inzicht te krijgen in voordelen van een integrale benadering en het verband met noodzakelijke transitie, en om bedrijven te stimuleren hiermee aan de slag te gaan.

In dit kader zijn de SER en de betrokken partijen zich bewust van de verantwoordelijkheid van iedere organisatie om een bijdrage te leveren aan IMVO en de realisatie van de SDG's en van hun voorbeeldfunctie. Zij committeren zich in het kader van dit advies aan een eigen analyse van de risico's en kansen in hun waardeketen en maken een actieplan voor hun potentiële bijdrage aan de SDG's. De SER herijkt tevens het stappenplan voor IMVO-risicomanagement² in lijn met de IMVO-SDG-visie.

3. Stel prioriteiten

De raad adviseert dat:

- 3.1 de overheid periodiek een herhaling van de IMVO-risicoanalyse van de Nederlandse economische sectoren uitvoert.³ Als er aanwijzingen zijn dat de bestaande risicoanalyse niet langer toereikend is, gebeurt dat eerder dan gepland. Hierbij kunnen benchmarks gekoppeld aan de SDG's en noodzakelijke wereldwijde transitie een rol spelen.⁴ Deze analyse is van belang om voortgang te meten en ervoor te zorgen dat prioriteiten in IMVO-beleid en -middelen gericht blijven op de meest risicovolle sectoren en thema's (salient risks).⁵ Bij deze periodieke herijking van het IMVO-beleid koppelt de overheid de uitkomsten van de nieuwe analyse in termen van positieve maatschappelijke impact aan de SDG's. De overheid verkent de mogelijkheden om de voort-

² <https://www.ser.nl/nl/thema/imvo/imvo-risicomanagement/IMVO-risicomanagement-in-6-stappen>

³ KMPG MVO Sector Risico Analyse, september 2014.

⁴ Bijvoorbeeld de World Benchmarking Alliance.

⁵ In termen van sectoren, mensenrechtenschendingen en risico's voor het planeet en een duurzame economie.

gangsrapportage over de IMVO-prestaties en openstaande uitdagingen van de Nederlandse economie een plaats te geven in de jaarlijkse nationale SDG-rapportage;

- 3.2 de overheid het realiseren van de voorwaardenscheppende rechten (vrijheid van vakvereniging en van collectieve onderhandeling; enabling rights) prioriteit geeft. De vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling vormen namelijk een noodzakelijke voorwaarde voor IMVO-voortgang en het behalen van de SDG-doelstellingen op sociaal-economisch terrein. Deze prioriteit vergt een vertaling in beleid en instrumenten;
- 3.3 bedrijven van dezelfde sector pre-competitiefsamenwerken, zoals bij de IMVO-convenanten, aan een due diligence-analyse van hun sector. Daarmee brengen ze de meest lastige IMVO-kwesties en meest impactvolle bijdragen aan de SDG's in kaart, stellen ze prioriteiten die worden gekoppeld aan de SDG's/SDG-indicatoren en stellen ze een routekaart op voor het zetten van effectieve stappen voorwaarts en bevorderen van innovatie. Hierbij werken zij samen met brancheorganisaties, netwerkorganisaties en maatschappelijke partners. De verantwoordelijkheid voor deze analyse ligt bij de bedrijven; de overheid kan ondersteunen;
- 3.4 de overheid IMVO en de SDG's structureel onderdeel van het curriculum van onderwijsinstellingen maakt. Door jongeren al op vroege leeftijd kennis te laten maken met de SDG's en de maatschappelijke uitdagingen, worden zij gestimuleerd om in de toekomst belangrijke richtlijnen in acht te nemen. Immers, zij zetten toekomstige ondernemingen op en komen voor belangrijke beslissingen te staan. Als ze die maatschappelijk verantwoord nemen, kunnen ze daarmee grote impact hebben;
- 3.5 de overheid circulair ondernemen prioriteert en stimuleert in het innovatie- en handelsbeleid, in samenspraak met maatschappelijke partners: expert-organisaties, organisaties van werkgevers, werknemers en ngo's. Dit draagt ook bij aan de concrete toepassing van de IMVO-SDG-visie.

4. Stimuleer en ondersteun de integrale benadering in de praktijk

De raad adviseert dat:

- 4.1 de overheid met het bedrijfsleven in *dialog* gaat over hoe voortdurend stappen vooruit kunnen worden gezet op het gebied van IMVO, gekoppeld aan de SDG's. Daarbij wordt speciaal aandacht besteed aan de uitdagingen van het MKB en aan een concreet handelingsperspectief. De overheid kan achterlopers aanspreken op hun verantwoordelijkheid en koplopers ondersteunen en belonen die investeren en mogelijk extra risico's dragen door werk te maken van IMVO;

- 4.2 de overheid stappen voorwaarts bevordert op thema's die zo complex zijn dat ze door bedrijven, overheid of ngo niet zelfstandig zijn op te lossen, en waarbij samenwerking en partnerschap nodig is om verder te komen. Dat kan onder andere via *experimentele ruimte*, zoals via de IMVO-convenanten en/of *financieringsinstrumenten*, zoals het Fonds Verantwoord Ondernemen. In het kader van een adviserende rol kan de overheid helpen bij de ontwikkeling van duurzame businessmodellen, die laten zien dat investeren in IMVO zich terugbetaalt voor de ondernemer en tegelijkertijd bijdraagt aan de SDG's;
- 4.3 de overheid in het bijzonder bedrijven blijft ondersteunen die in *risicovolle landen* ondernemen in lijn met IMVO-kaders. In staten met een grote governance gap bestaat soms de paradox dat niet alleen de uitdagingen maar ook de mogelijke positieve impact op de SDG's het grootst zijn. Die overheidssteun kan plaatsvinden in de vorm van toegankelijke, kleinschalige financiering, advisering door de RVO en/of diplomatieke posten en het verstrekken van relevante informatie en contacten, bijvoorbeeld van maatschappelijke organisaties en andere potentiële partners ter plaatse. De overheid mag periodiek nagaan of de bedrijfsactiviteiten in risicovolle landen de governance gap daadwerkelijk beïnvloeden conform de OESO-richtlijnen en UNGP's;
- 4.4 in het kader van 'duurzame economische diplomatie' de overheid overheden elders aanspreekt op de IMVO-governance gap en dit verbindt aan de gezamenlijke ambities van de SDG-agenda. Ook kan de overheid waar nodig investeren in de versterking van publieke instituties en het maatschappelijk middenveld in belangrijke productielanden van Nederlandse bedrijven met een governance-tekort. Dit zijn niet per se de prioritaire landen van het Nederlandse Ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. Ook voor IMVO-initiatieven in deze landen zou voldoende financiering beschikbaar moeten zijn;
- 4.5 de overheid in het *handelsbeleid* en bij -missies ervoor zorgt dat de IMVO-SDG-visie leidend is in de invulling en selectie van deelnemers. Daarvoor wordt de kennis omtrent IMVO en de SDG's van diplomaten en medewerkers op de posten vergroot en aangevuld met concrete handvatten.⁶ Dit leidt tot een bredere en diepere integratie van de IMVO-SDG-visie in de duurzame economische diplomatie. Bij handelsmissies wordt ook het maatschappelijk middenveld, zoals vakbonden, betrokken in het kader van IMVO, het naleven van richtlijnen en bijdragen aan SDG's;
- 4.6 bij *maatschappelijk verantwoord inkopen (MVI)* en publieke aanbestedingen naleving van OESO-richtlijnen en UNGP's het uitgangspunt vormt. Centrale en decentrale overheden streven naar een gelijk speelveld met een zo hoog moge-

6 De partijen van de SER kunnen hieraan bijdragen door in informatie te voorzien en kennis te delen.

lijk ambitieniveau, gekoppeld aan de SDG's als kader. Daarmee worden koplopers beloond en basiscondities gegarandeerd. Als innovatieve launching customer (eerste afnemer) biedt de overheid hierbij ruimte voor experiment met innovatieve methoden zoals werkelijke beprijzing;

- 4.7 de overheid de positie van de brancheorganisaties en netwerkorganisaties versterkt en ze in staat stelt om te investeren in laagdrempelige *voorlichting, kennisdeling en experimenteerruimte* bij bedrijven met betrekking tot de OESO-richtlijnen en UNGP's (IMVO) en het verband met de SDG's. De overheid kan samen met de branches en RVO inventariseren wat ervoor nodig is om deze rol te spelen. Hierbij wordt bijzondere aandacht besteed aan het MKB en aan jonge ondernemers en wordt ingezet op het delen van praktijkvoorbeelden;
- 4.8 de overheid investeert in brede voorlichting en *bewustwording* over het IMVO-kader en de relatie met de SDG's onder de eigen ambtenaren zoals inkoopmanagers en ambassadepersoneel en onder bedrijven en consumenten;
- 4.9 de overheid zorgt voor een *harmonisatie van rapportages en verantwoordingsinstrumenten* in lijn met de integrale IMVO-SDG-benadering;
- 4.10 de Raad voor de Jaarverslaggeving wordt gevraagd om te onderzoeken of, en zo ja hoe, het beleid en de activiteiten omtrent IMVO en de SDG's door middel van *integrated reporting* in samenhang met financiële informatie kunnen worden opgenomen in de jaarverslagen van bedrijven.

5. Neem verantwoordelijkheid met een duurzaam businessmodel

De raad adviseert dat:

- 5.1 bedrijven die hun verantwoordelijkheid om de UNGP's en de OESO-richtlijnen te volgen en deze nog niet volledig hebben geïmplementeerd, alsnog hiertoe overgaan. Ook omdat het kansen biedt op het ontwikkelen van duurzame verdienmodellen en succesvol ondernemen;
- 5.2 bedrijven zich intensiever laten leiden door een IMVO-risicoanalyse in het vormgeven van hun bijdrage aan de SDG's – om geen kansen te missen en te streven naar per saldo positieve resultaten. Met name waar de positieve impact kan worden vergroot en negatieve impact verkleind, ontstaan de grootste kansen op een positieve bijdrage aan de realisatie van de SDG's;
- 5.3 bedrijven in hun IMVO-risicoanalyse bijzondere aandacht besteden aan fundamentele arbeidsrechten, zoals vrijheid van vakvereniging en collectieve onderhandeling. Waar die ontbreken, wordt het vele malen lastiger om andere arbeidsrechten – leefbaar loon, vrijwaring van dwang- en kinderarbeid, discriminatie – te laten gelden. Bedrijven kunnen hierbij gebruikmaken van instrumenten voor sociale dialoog en een multistakeholderbenadering;

- 5.4 bedrijven ervoor zorgen dat hun producten en diensten, ook wanneer die expliciet worden ontwikkeld om bij te dragen aan de SDG's, mensenrechten en milieunormen respecteren, zonder (onbedoeld) andere SDG's te ondermijnen. De IMVO-kaders, inclusief het due diligence-proces, bieden bedrijven hierin praktische handvatten;
- 5.5 bedrijven de SER-visie op IMVO en de SDG's gebruiken om binnen het bedrijf en in de sector het gesprek voort te zetten over duurzaam ondernemen en om te komen tot (nieuw) beleid en nieuwe acties. Een gesprek op bestuurs- en managementniveau, met betrokkenheid van de ondernemingsraad, zorgt voor leiderschap, draagvlak en gedeelde verantwoordelijkheid⁷;
- 5.6 bedrijven de SER-visie op IMVO en de SDG's gebruiken om het gesprek te voeren met externe partijen waarmee ze te maken hebben als zij streven naar duurzaam ondernemen en bijdragen aan de SDG's. Denk aan vakbonden, maatschappelijke organisaties en jongeren.

6. Zet in op (internationale) opschaling, partnerschap en een gelijk speelveld

De raad adviseert dat:

- 6.1 overheden, brancheorganisaties, bedrijven, vakbonden, ngo's en kennisinstellingen (in lijn met SDG 17) partnerschappen vormen. Zij delen hun kennis en ervaringen om te komen tot concrete (gezamenlijke) actieplannen, pilots en programma's, die een geïntegreerde IMVO- en SDG-inzet versterken en opschaling mogelijk maken. De overheid biedt hierbij ondersteuning aan brancheorganisaties en netwerkorganisaties om hun faciliterende rol bij de vorming van deze partnerschappen te stimuleren. Het koppelen van IMVO-prioriteiten aan specifieke SDG's vergroot de kansen voor samenwerking en synergie met anderen die dezelfde doelstellingen nastreven. Ook wordt op deze manier sectoroverstijgende samenwerking en systeemverandering bevorderd;
- 6.2 de IMVO-convenantpartijen verkennen of en hoe het convenant kan bijdragen aan één of meerdere SDG's op basis van de lopende IMVO-activiteiten, en daarover communiceren, mede om sectoroverstijgende samenwerking, kruisbestuiving en systeemverandering te bevorderen;
- 6.3 de IMVO-convenantpartijen werk maken van de internationale opschaling van deze multistakeholderaanpak door deelname te bevorderen van bedrijven en branches uit een ander land of internationale koepelorganisaties, zoals dat bij de natuursteen- en metaalsectoren al gebeurt;

⁷ Over de rol van de medezeggenschap:
<https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/kabinetsreacties/2011-medezeggenschap.pdf>

- 6.4 de overheid onderzoekt hoe de financiële sector en het financieel instrumentarium van de overheid nog meer dan nu, en via een integrale benadering van IMVO en de SDG's, kunnen bijdragen aan een versnelling van noodzakelijke transitie en het behalen van de SDG's, en daarop inzet;
- 6.5 de overheid en de SER zich inzetten om de integrale visie uit te dragen in Nederland en in EU- en internationaal verband met het doel te inspireren, praktijkervaring te delen, te leren van anderen en opschaling te bevorderen, en zij in dit kader internationaal de totstandkoming van IMVO-convenanten en de voordelen van een multistakeholderaanpak promoten;
- 6.6 de overheid zich inzet voor een gelijk (internationaal) speelveld voor bedrijven op Europees niveau en daarbuiten, in overeenstemming met de OESO-richtlijnen en UNGP's. Er is behoefte aan opschaling en uniformiteit in regelgeving voor bedrijven die internationaal opereren;
- 6.7 bij internationale tenders, zoals die van de Wereldbank, meer wordt gestuurd op het meenemen van IMVO-criteria, zoals bij EMVI en de wijze waarop Nederland de IMVO-normen naleeft. De overheid kan daarbij ruimte bepleiten voor experiment voor innovatieve manieren van aanbestedingstrajecten.

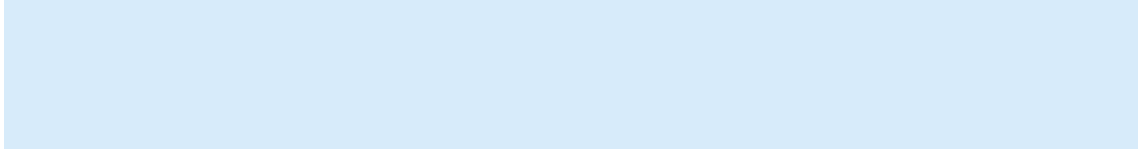
Tot slot

De adviesaanvraag gaat niet over nieuwe wetgeving. Wel is er een maatschappelijke en politieke discussie over de optimale beleidsmix met onder meer stimulerende en regulerende maatregelen om IMVO te bevorderen en de urgente SDG's tijdig te realiseren. De SER blijft graag bij deze discussie betrokken.

Om de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen in 2030 te halen, is een versnelling van transitie en een opschaling van inspanningen op alle fronten dringend nodig. Uiteindelijk gaat het om kansen en perspectief voor iedereen, in Nederland en elders, zeker voor jongeren van nu en toekomstige generaties. Een sterke en integrale aanpak van IMVO en de SDG's in beleid en praktijk kan hieraan bijdragen. Daarom verwelkomt de SER dit adviesverzoek en de mogelijkheid die het heeft geboden om partijen en sectoren aan elkaar te verbinden en alle betrokkenen een handelingsperspectief te bieden.

Bijlagen

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Voorzitter
 Sociaal-Economische Raad
 Postbus 90405
 2509 LK DEN HAAG

Rijnstraat 8
 2515 XP Den Haag
 Postbus 20061
 2500 EB Den Haag
 Nederland
 www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon

Datum **24** september 2018
 Betreft Adviesaanvraag SER 'Ontwikkeling door duurzaam ondernemen,
 rol SDGs en IMVO'

Onze referentie
 MINBUZA-2018.870542

Kopie aan

Bijlage(n)

Geachte mevrouw Hamer,

Hierbij zend ik u een adviesaanvraag inzake ontwikkeling door duurzaam ondernemen, de rol van SDGs en IMVO.

Inleiding

In de BHOS-nota 'Investeren in Perspectief' is het nieuwe beleid voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) uiteengezet. De Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDGs) vormen het kader voor dit nieuwe beleid. Samenwerking en vergroten van de rol van de private sector wordt hierbij benadrukt. Nederland wil een voortrekkersrol spelen bij duurzame economische groei in het buitenland, bijvoorbeeld door de Nederlandse ervaring op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, verduurzaming van mondiale waardeketens en de samenwerking met het bedrijfsleven. 'Maatschappelijk verantwoord ondernemen hier draagt bij aan duurzaamheid en inclusiviteit daar.'

(p. 66 van de nota). Daartoe wordt onder meer ingezet op een integrale aanpak van ketenverduurzaming en effectieve convenanten voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Deze inzet draagt bij aan SDG 8 (Fatsoenlijke banen en economische groei), SDG 12 (Duurzame consumptie en productie), SDG 5 (Vrouwen en mannen gelijk) en SDG 17 (Partnerschappen voor de doelen).

De BHOS-nota verbindt daarmee nadrukkelijk het behalen van de SDGs met IMVO, ketenverduurzaming en publiek-private samenwerking. Het belang van publiek-private samenwerking is niet nieuw. In september 2011 bracht de SER, op verzoek van het toenmalig kabinet, het advies uit 'Ontwikkeling door duurzaam ondernemen'. Het advies richtte zich op de vraag op welke wijze samenwerking tussen bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en overheid beter kan worden vormgegeven om effectiever te kunnen bijdragen aan de implementatie van het beleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking.

Sinds 2011 hebben er een groot aantal internationale en nationale beleidsontwikkelingen plaats gevonden:

- De herziene OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen vormen de leidraad voor het bedrijfsleven in OESO-landen, nadat ze,

vlak voor het SER-advies, in mei 2011 tijdens de OESO-ministeriële werden aangenomen. De richtlijnen omvatten de nieuwe thema's ketenbeheer, gepaste zorgvuldigheid en mensenrechten. Het SER-advies refereerde al wel naar de herziene richtlijnen, maar er was op dat moment nog geen ervaring met de implementatie.

Onze referentie
MINBUZA-2018.870542

- De UN Guiding Principles (UNGPs) in zake bedrijven en mensenrechten vormen de leidraad voor het wereldwijde bedrijfsleven, na te zijn onderschreven door de VN Raad voor de Mensenrechten in juni 2011, vlak voor het SER-advies. December 2013 presenteerde Nederland haar nationaal actieplan mensenrechten en bedrijfsleven.
- Vanaf 2012 valt het beleid voor buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking onder de verantwoording van één minister. De beleidsinzet is er sindsdien nadrukkelijk op gericht om synergie te bewerkstelligen tussen beide agenda's.
- In juni 2013 stuurde de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de minister van Economische Zaken de kabinetsbrief 'MVO loont' aan de Tweede Kamer, met daarin het beleid voor het verder bevorderen van MVO, inclusief verwijzing naar de UNGP en herziene OESO-richtlijnen. In deze brief werd een MVO Sector Risico Analyse aangekondigd. De overheid wilde met de Sector Risico Analyse agenderend zijn voor MVO-kwesties die in de ketens van bedrijven urgent aandacht verdienen en daarmee aansporen tot een proactieve benadering van risico's. De analyse werd door KPMG uitgevoerd in opdracht van BZ en september 2014 gepubliceerd. In april 2014 publiceerde de SER het advies 'IMVO-convenanten'. Het SER-advies en de uitkomsten van de Sector Risico Analyse vormden het startpunt voor de dialoog binnen en met sectoren, met als mogelijke uitkomst het sluiten van IMVO-convenanten. Dit resulteerde tot nu toe in 7 IMVO-convenanten en een aantal IMVO-convenanten in ontwikkeling.
- Parallel aan de IMVO-convenanten stimuleerde de overheid andere duurzame publiek-private keteninitiatieven. Nederland was in 2013 een van de aanjagers van de Bangladesh Sustainability Compact, naar aanleiding van het tragische Rana Plaza ongeval. Nederland was in 2015 de initiatiefnemer van de Amsterdam Verklaringen voor '100% duurzame palmolie in 2020'.

Op Europees niveau vonden ook ontwikkelingen plaats. De Europese Commissie bracht in oktober 2011 een mededeling uit met een vernieuwde strategie voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. De strategie liep tot en met 2014, maar werd daarna niet opnieuw vernieuwd. In 2014 werd de EU-richtlijn inzake niet-financiële informatie aangenomen. Beursgenoteerde ondernemingen werden met ingang van het boekjaar 2017 verplicht te rapporteren over niet-financiële informatie, zoals hoe de onderneming omgaat met het milieu, arbeidsrechten, mensenrechten, corruptie en diversiteit van het bestuur. In juni 2017 kwam de Europese Commissie met guidelines bij de richtlijn. In april 2017 werd ook de EU-conflictmineralen verordening aangenomen, met verplichte due diligence voor Europese importeurs van tin, tantaal, wolfram en goud. De verordening is van kracht vanaf januari 2021.

- In september 2015 werden de eerdergenoemde Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDGs) door de Verenigde Naties aangenomen, als opvolgers van de millenniumdoelen (MDGs). De 17 SDGs gelden voor alle landen en gaan niet alleen over ontwikkeling, maar ook over

duurzaamheid. In januari 2016 kwam de AIV met een advies over ondernemen in het licht van de nieuwe ontwikkelingsdoelen: *'Daadkracht door de Dutch Diamond'*. Hierbij benoemt de AIV als 'toonaangevende instrumenten' de publiek-private partnerschappen en de IMVO-convenanten.

Onze referentie
MINBUZA-2018.870542

- In december 2015 werd het *Parijs klimaatakkoord* gesloten. In 2020 treedt dit Klimaatakkoord in werking, zodra meer dan 55 landen met meer dan 55% van de mondiale uitstoot het akkoord hebben geratificeerd. Het bedrijfsleven heeft een belangrijke rol te spelen bij het behalen van de klimaatdoelstellingen.
- In mei 2018 presenteerde ik mijn beleidsnota *Investeren in Perspectief*, met de SDGs als kader en IMVO als bijdrage aan mondiale duurzame ontwikkeling.

Verkennd advies

Zoals aangegeven legt het nieuwe BHOS-beleid een expliciet verband tussen de SDGs, IMVO, verduurzaming van mondiale waardeketens en publiek-private samenwerking. Dit verband is complex en zal bij de implementatie van het beleid verder uitgewerkt en vormgegeven moeten worden. Het kabinet vraagt de SER in deze context om een verkennend advies.

De centrale vraag is:

Wat is de visie van de SER op de verhouding tussen de SDGs, IMVO, verduurzaming van mondiale waardeketens en publiek-private samenwerking en wat betekent dit voor bedrijven en overheid?

Specifieke vragen hierbij zijn:

1. *Theory of Change*

- 1.1. Hoe dragen de *UN Guiding Principles* inzake bedrijven en mensenrechten en de herziene OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen bij aan het behalen van de SDGs?
- 1.2. Wat zijn hierbij (ref 1.1) de rollen van het bedrijfsleven, overheid, vakbonden en het maatschappelijk middenveld?

2. *Implementatie van het beleid*

- 2.1. Wat zijn aandachtspunten bij de implementatie van het BHOS-beleid als het gaat om de nexus SDGs, IMVO, verduurzaming van mondiale waardeketens en publiek-private samenwerking?

Specifiek gaat het hier om de volgende kritische thema's uit de BHOS-nota: kinderarbeid (SDG 8), rechten en economische positie van vrouwen (SDG 5), leefbaar loon (SDG 1 en 8), fatsoenlijk werk/gezonde werkomgeving (SDG 8), duurzame productie (SDG 12), landrechten (SDG 1 en 8) en ontbossing (SDG 15).

- 2.2. Hoe verhoudt zich in dit kader de IMVO-risicobenadering, zoals vastgelegd in de *UN Guiding Principles* en OESO-richtlijnen, tot de OS-focus op specifieke kritische thema's?

Onze referentie
MINBUZA-2018.870542

- 2.3. Welke concrete bijdrage kan het IMVO-beleid leveren aan het versterken van de synergie tussen het beleid ten aanzien van Buitenlandse Handel en van Ontwikkelingssamenwerking, met het oog op het behalen van de SDGs?
- 2.4. Wat kan de concrete bijdrage zijn van andere departementen en lagere overheden bij de implementatie van het beleid?

Ik zie uw advies met belangstelling tegemoet.

Hoogachtend,

Sigrid A.M. Kaag
Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Samenstelling commissie Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO)

Leden

Plaatsvervangende leden

Onafhankelijke leden

drs. M.I. (Mariëtte) Hamer (voorzitter)
prof. mr. C.D.J. (Claartje) Bulten
prof. dr. S.G. (Fieke) van der Lecq
drs. E.H.Th.M. (Ed) Nijpels
prof. dr. ir. K. (Katrien) Termeer

Ondernemersleden

mr. L.A.M.C. (Linda) van Beek
(VNO-NCW/MKB-Nederland)
H. (Hendrik) Hoeksema (LTO Nederland)
mr. A.P.M.G. Schoenmaeckers
(VNO-NCW/MKB-Nederland)
M. (Marhijn) Visser
(VNO-NCW/MKB-Nederland)

drs. ing. E. (Eppy) Boschma

Werknemersleden

A. (Tuur) Elzinga (FNV)
drs. A.P.C.M. (Nic) van Holstein (VCP)
M. (Marionne) Lips (CNV)
A. (Anne) Dankert

L.M. (Lucia) van Westerlaak
A.C. (Amerik) Klapwijk MSc.

Adviserende leden

M. (Maria) van der Heijden (MVO Nederland)
W. (Wouter) Kools (SER Jongerenplatform)
drs. J. (Joris) Oldenzijl (Bangladesh Akkoord)
C. (Catelene) Passchier (NCP)
D. (David) Vermijs MPP
dr. J. (Joseph) Wilde-Ramsing (SOMO)

P. (Petra) Veeneman
S. (Semih) Eski
F. (Fred) van Haasteren

Ministeriële vertegenwoordigers

C. (Charlotte) Bernhard (SZW)
drs. S. (Saskia) van den Brink (EZK)
H. (Hannah) Tijmes (BuZa)
J. (Jeroen) Verburg (BuZa)
D.C. (Dorine) Wytéma (IenW)

C. (Conny) Olde Olthof
K. (Karel) Brasser

Secretariaat

A. (Andrea) Connell
A. (Astrid) van Kleef
P. (Pascalie) Langereis
A.I. (Alexandra) van Selm
J. (Jeroen) Visser
J. (Jan) van Wijngaarden

Overzicht van bijeenkomsten met thema's en deelnemers

8 februari 2019

Bijeenkomst voor jongeren, jonge ondernemers, *civil society* en bedrijven die duurzaam ondernemen, georganiseerd met ZLTO in Den Bosch.

Insteek was een introductie voor jonge (agrarische) ondernemers in het gedachtegoed van IMVO en SDG's, en inzicht in het hoe van duurzaam ondernemen. Leden van het SER Jongerenplatform, van wie één als adviserend lid van de CIMVO bij het adviestraject is betrokken, waren hierbij aanwezig. In de middag waren drie Nederlandse bedrijven te gast die met de commissie IMVO hebben gesproken over hoe zij in de praktijk invulling geven aan de relatie tussen IMVO en de SDG's.

7 maart 2019

Brede dialoogbijeenkomst bij de SER in Den Haag van de CIMVO met circa 90 stakeholders waaronder bedrijven, vakbonden, ngo's, kennisinstituten, beleidsmakers, uitvoeringsinstellingen en jongeren. Doel hiervan was om een brede groep stakeholders te betrekken bij en informeren over de adviesaanvraag, input te krijgen over de visie van stakeholders op de samenhang tussen IMVO en SDG's en de deelnemers met elkaar in gesprek te brengen.

9 april 2019

Dialoogsessie in Den Haag met vertegenwoordigers van diverse overheden. Doel hiervan was om informatie op te halen over de werking van het huidige beleid en de rollen van de overheid bij IMVO en de SDG's. Deze overheidsrollen – *endorsement* (goedkeuring), reguleren, faciliteren, stimuleren van partnerschappen en *launching customer* – werden in een dialoogsessie besproken.

Vervolgens kwamen de beleidsinstrumenten aan de orde. De meest genoemde werden uitgewerkt: rapportage, inspiratie en communicatie, convenanten, PPP's/partnerschappen, regulering en financiering/subsidies.

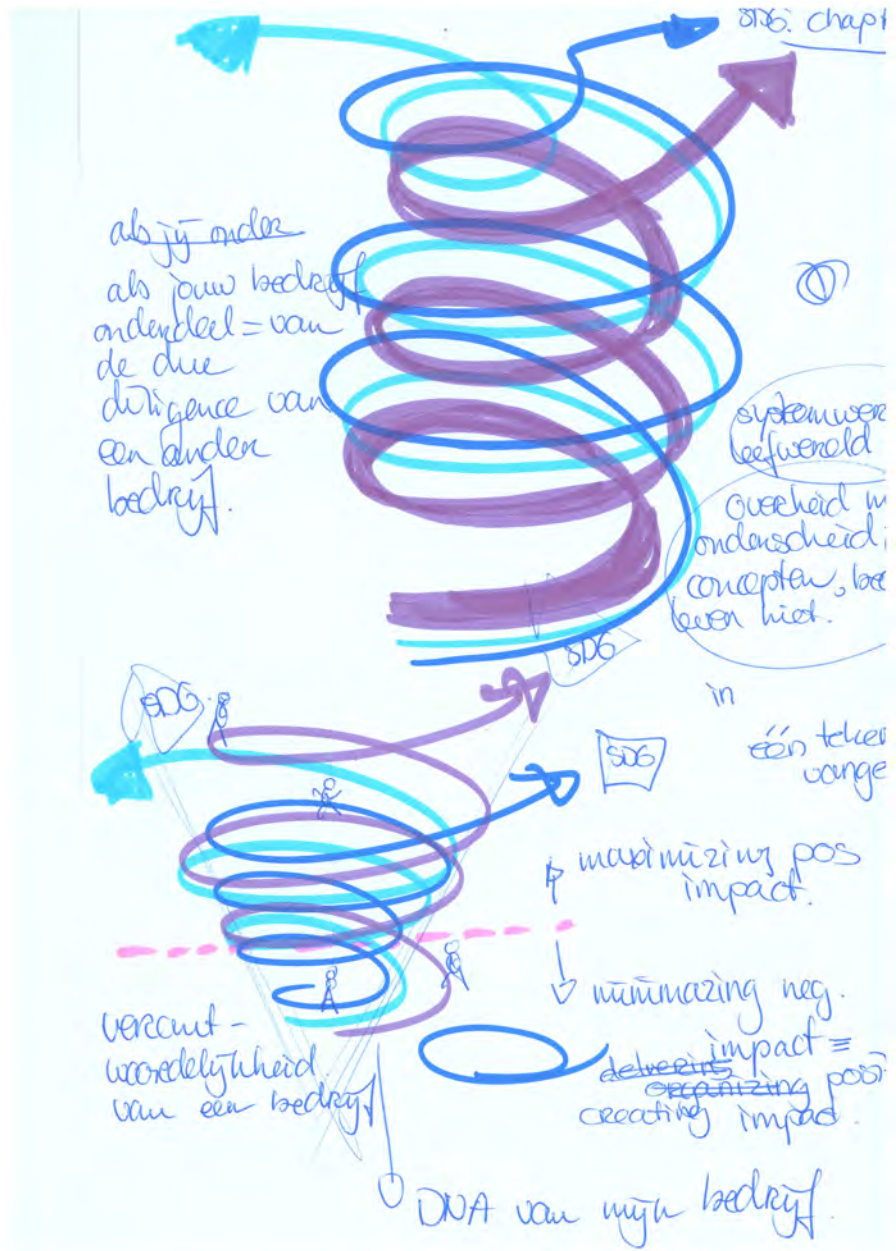
21 mei 2019

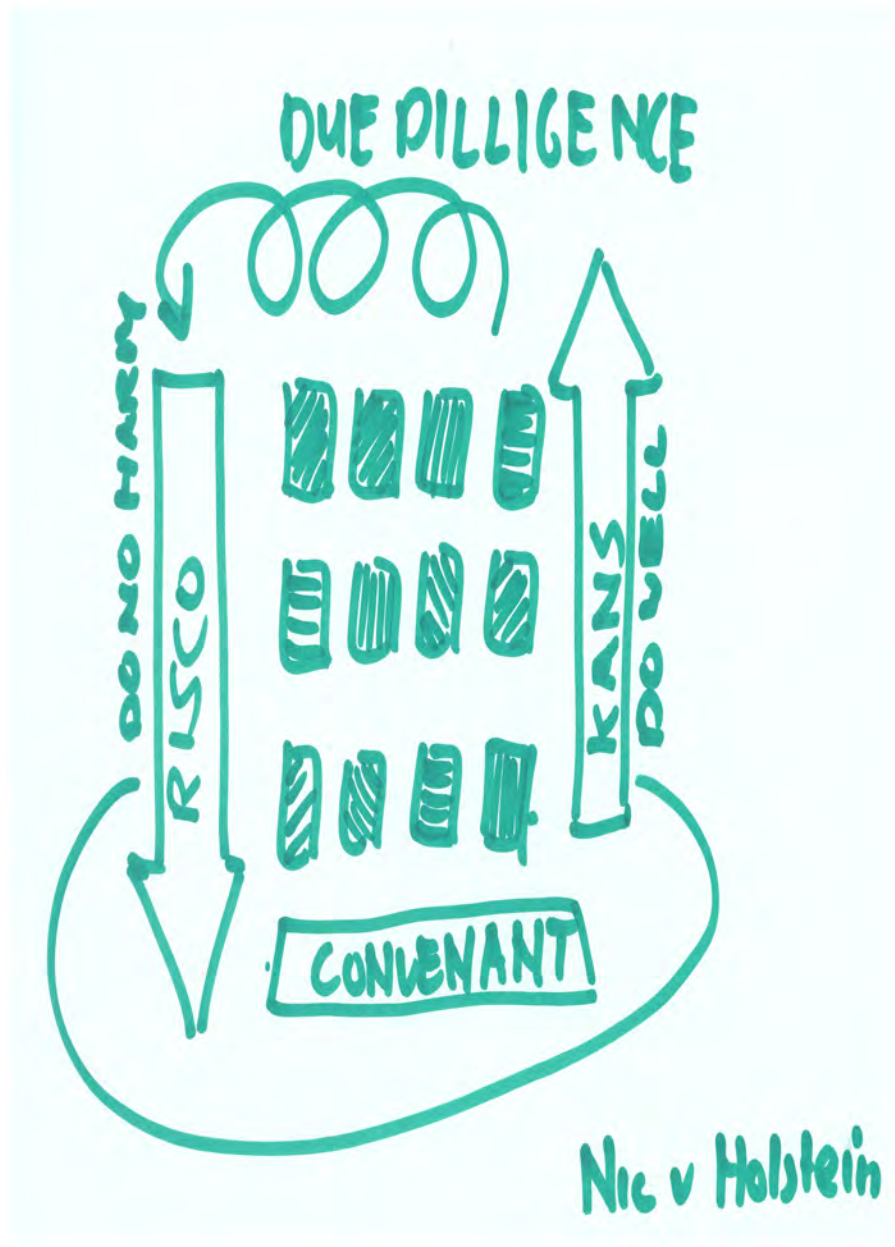
Videoconferentie met vertegenwoordigers van UN Human Rights, de ILO, de OESO, de Europese Commissie en de World Business Council for Sustainable Development. Tijdens de conferentie werd gesproken over de samenhang tussen SDG's en IMVO in internationaal perspectief en mogelijkheden om de twee kaders met elkaar te verbinden en daarmee duurzaam ondernemerschap te stimuleren en op te schalen als belangrijke bijdrage aan duurzame ontwikkeling.

Momenten uit de werkbijeenkomsten van de commissie

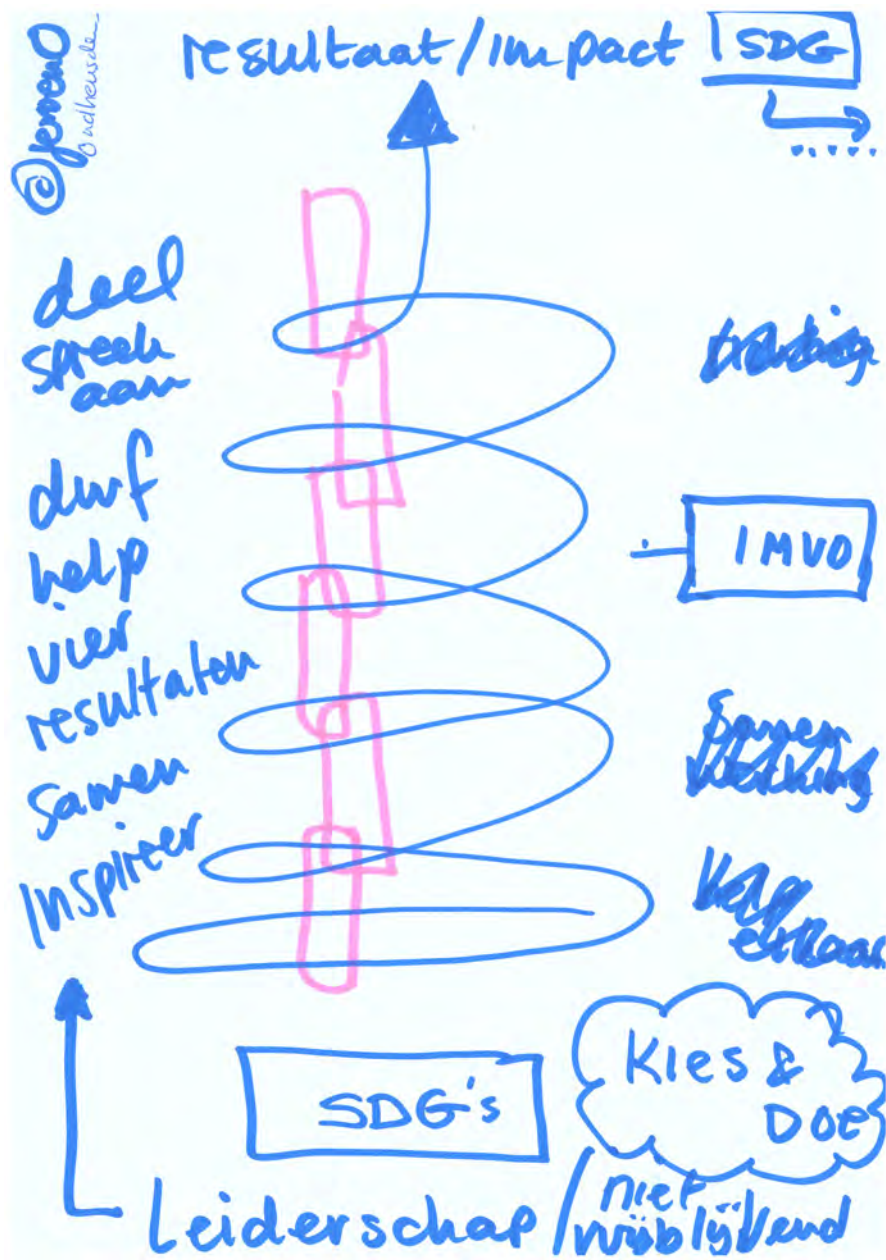
Deelnemers aan de dialoogsessies tekenden hun ideaalbeeld van de samenhang tussen IMVO en SDG's

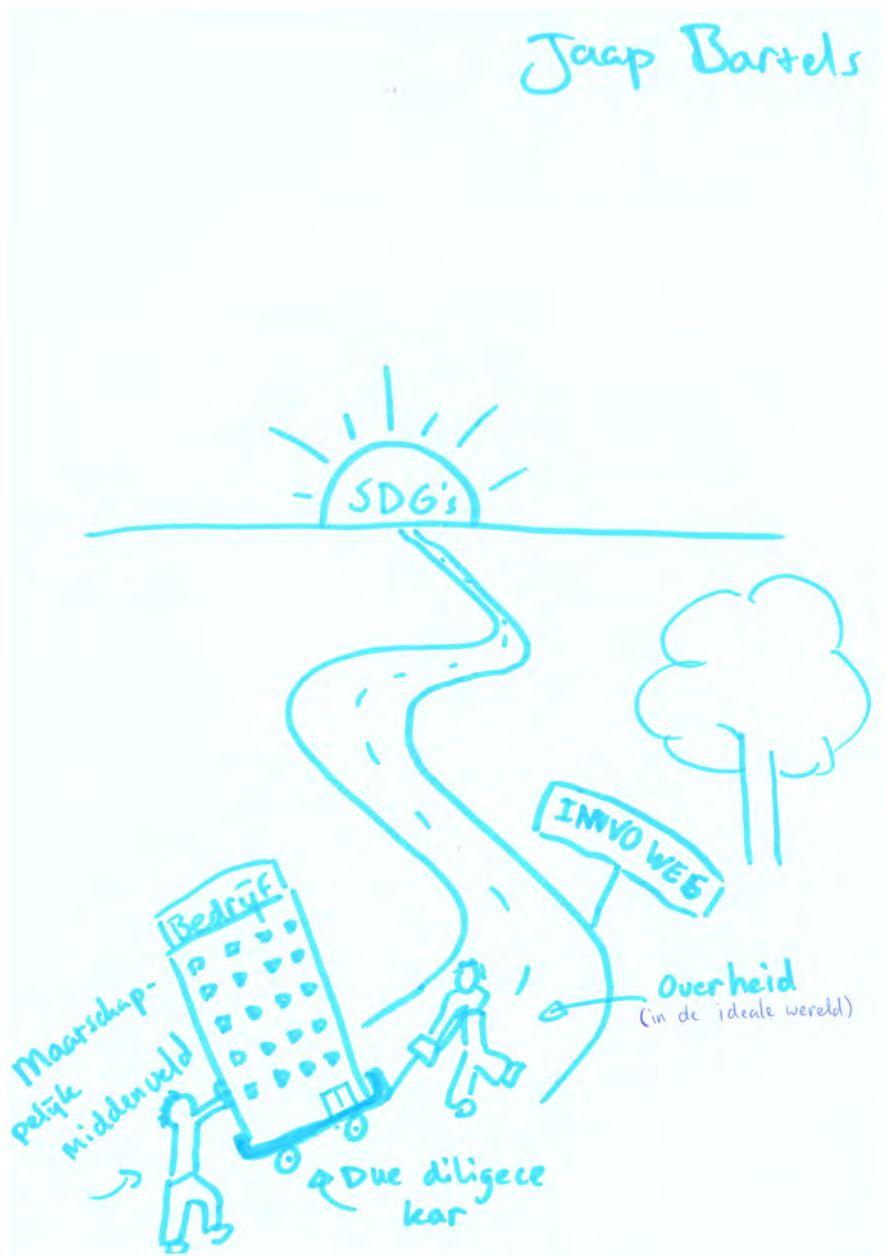

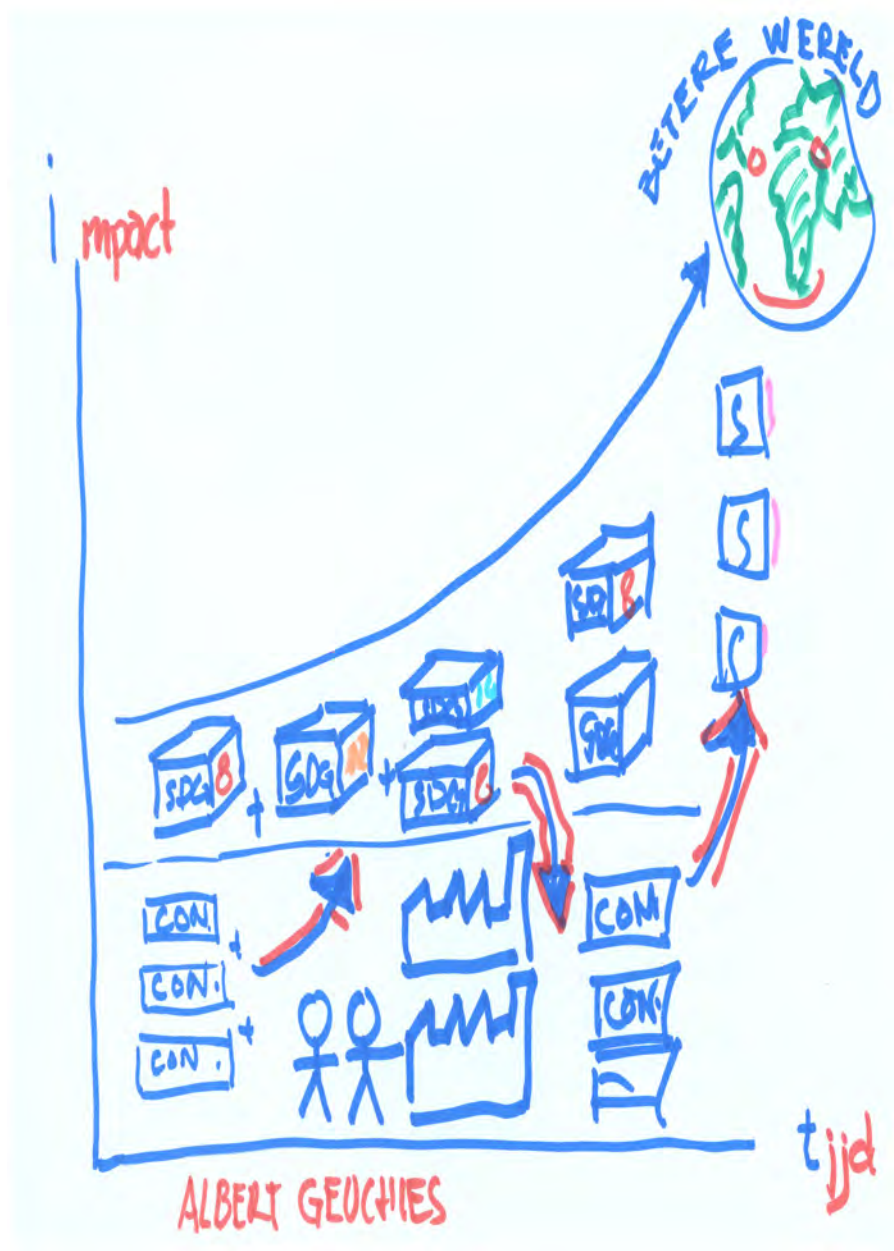

Beata Karpinińska
Terre des Hommes

De ideale wereld.

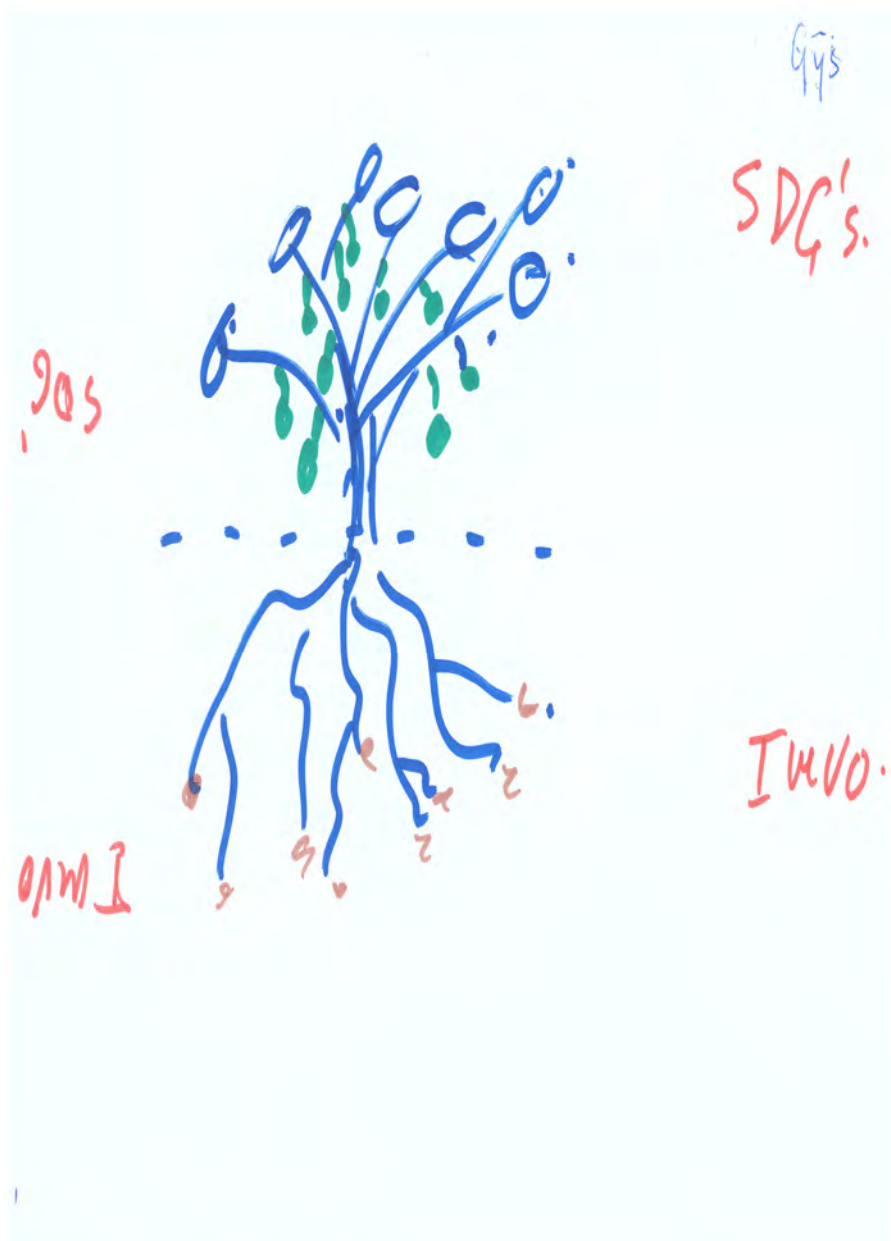
financieel jaarverslag

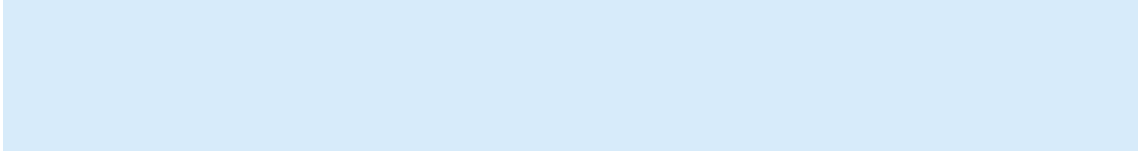

sdg's waarderen

Edith Maat.

Rollen van de overheid, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, waaronder vakbonden

Rollen

Alle betrokkenen kunnen bijdragen aan het versterken van de synergie tussen IMVO en de SDG's. Deze paragraaf gaat in op de mogelijkheden die overheden, bedrijven en het maatschappelijk middenveld hebben, om vanuit verschillende rollen hieraan invulling te geven.

De overheid

De overheid vult haar *duty to protect* in overeenkomstig internationale mensenrechten- en milieuverdragen, UNGP's, het Nationaal Actieplan Mensenrechten, de aanbeveling over mensenrechten en bedrijfsleven van de Raad van Europa en de inzet om mensenrechten internationaal te bevorderen, zoals beschreven in de beleidsnota's *Investeren in Perspectief*, *Respect en Recht voor ieder mens* en *MVO Loont*.

De overheid heeft verschillende beïnvloedingsmogelijkheden om een bijdrage te leveren aan een integrale benadering van IMVO-beleid en de SDG's. Hieronder worden zes rollen onderscheiden¹:

- **Reguleren:** naast vergunningverlening uit deze taak zich in wetgeving en het opstellen van voorschriften. Wetgeving geeft de overheid de mogelijkheid om corrigerend en regulerend op te treden. Wetgeving en coördinatie op internationaal niveau is vrij beperkt. Wel wordt in verschillende Europese landen wetgeving ingevoerd.² De SDG's worden niet sterk gereguleerd, er is in Nederland gekozen voor lichte coördinatie.
- **Faciliteren:** door subsidieregelingen te koppelen aan IMVO-voorwaarden, ondersteunende wetgeving, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, maar ook ondersteuning door ambassades. Bewustwording, voorlichting en kennisdeling en extra inzet via branches en netwerkorganisaties kunnen een vliegwieleffect genereren om in IMVO stappen vooruit te zetten en SDG's tijdig te realiseren.
- **Samenwerken in partnerschap:** met behulp van partnerschappen kunnen ondernemingen hun bedrijfsstrategie voor duurzame productie en handel beïnvloeden en opschalen. Ook dit vraagt om voorlichting, kennisdeling en aanvullende inzet via netwerkorganisaties en branches. De problematiek rond

¹ Grotendeels ontleend aan AIV (2016) *Daadkracht door de Dutch Diamond*.

² Zoals op het gebied van due diligence in Frankrijk of op specifieke thema's (Wet zorgplicht kinderarbeid in Nederland en de Modern Slavery Act in het VK).

het achterblijven op SDG's wordt aangepakt, waarbij verschillende belangengroepen een stem krijgen en kennis wordt gebundeld om zo (sociale) innovatie en (sector)transitie tot stand te brengen.

- **Goedkeuring** (endorsement): bijvoorbeeld door het publiceren van best practices. Dit pakt het probleem van informatie-asymmetrie aan en draagt bij aan een *level playing field*. De overheid treedt hierbij op als actieve 'marktmeester' bij het vormen van duurzame markten. Een voorbeeld hiervan is de Transparantiebenchmark en het verschaffen van informatie over keurmerken.
- Overheid als **eerste afnemer** (launching customer) of als marktpartij bij bijvoorbeeld het inkopen van goederen en diensten. De overheid kan IMVO-voorwaarden stellen bij aanbestedingen om zo bij te dragen aan de SDG's en om innovatie te bevorderen.
- De mogelijkheid van overheden om **andere (nationale) overheden aan te spreken op de verantwoordelijkheid** om internationale verdragen na te leven (zoals het garanderen van vakbondsvrijheid). Hierbij gaat het om het dichten van de governance gap en het creëren van een level playing field.

Bedrijfsleven

Het bedrijfsleven is nodig om internationale handel te verduurzamen en zo bij te dragen aan de SDG's. Hieronder wordt een aantal rollen en verantwoordelijkheden omschreven.

- **Ketenverantwoordelijkheid**: bedrijven kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan duurzame ontwikkeling als zij hun keten op orde hebben. Ze moeten daartoe de risico's in de keten in kaart brengen en op verantwoorde wijzen inkopen, uitbesteden en verkopen. Door ketenverantwoordelijkheid te nemen en gepaste zorgvuldigheid (due diligence) te betrachten, kunnen zij een belangrijke bijdrage leveren aan de SDG's. Daarbij helpt het als bedrijven zichzelf concrete (tussen)doelen stellen op de SDG's die nauw aansluiten op de eigen productieprocessen en de mogelijkheden voor impact. Bedrijven worden geacht hun invloed in de keten te gebruiken om maatschappelijk verantwoord ondernemen af te dwingen bij hun leveranciers. Bij het vaststellen van misstanden moet worden gewerkt aan herstel. Het meenemen van alle schakels in de keten levert een bijdrage aan het bereiken van de SDG's.
- **Ontwikkeling van de private sector en bijdragen aan werkgelegenheid**: bedrijven kunnen met investeringen, innovatieve oplossingen en duurzame producten en diensten bijdragen aan het behalen van de SDG's. Zo dragen zij direct bij aan inkomen en werkgelegenheid en daarmee aan het behalen van SDG 8 (bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei,

volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen), indirect aan SDG 1 en door het aanbieden van duurzame producten en diensten ook aan de andere SDG's. Bedrijven investeren middelen en creëren een afzetmarkt voor lokale ondernemers in zich ontwikkelende landen.

- **Impact investeringen:** bedrijven die uitgaan van duurzame ontwikkeling binnen hun businessmodel, kunnen grote SDG-impact realiseren. Het is van belang dat bedrijven een integrale afweging maken van hun SDG-impact, omdat een positieve bijdrage aan één SDG mogelijk kan leiden tot een negatief effect op een andere SDG. Bedrijven die IMVO-standaarden volgen, vergroten hun kansen op positieve effecten op de SDG's. Het uitvoeren van due diligence kan hierin een belangrijke rol spelen omdat hiermee de belangrijkste risico's worden beperkt. Voor individuele bedrijven geldt dat aansluiten bij een IMVO-convenant een manier is om het meten van impact op te schalen. Ook financiële instellingen, zoals investeringsmaatschappijen, verzekeraars, banken en pensioenfondsen, spelen een belangrijke rol in het verduurzamen van de economie en kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen door de SDG-impact mee te wegen.

Maatschappelijke organisaties, waaronder vakbonden

De volgende rollen en verantwoordelijkheden zijn van toepassing op maatschappelijke organisaties, waaronder de vakbonden.

- **Expertise delen:** maatschappelijke organisaties hebben specifieke kennis en informatie over thema's als mensenrechten, arbeidsrechten, gendergelijkheid, klimaatverandering, natuur en gezondheid in lokale omgeving waarin misstanden zich kunnen voordoen. Maatschappelijke organisaties kunnen hun beschikbare expertise delen met bedrijven en overheid, zoals contacten met lokale belanghebbenden en collega- en partnerorganisaties, de risico's en impacts op het gebied van IMVO, de bescherming van (mensenrechten-) activisten, het vergaren van lokaal bewijs ten aanzien van schendingen, verbetering van de situatie van de benadeelden. Binnen het verband van de IMVO-convenanten hebben maatschappelijke organisaties, waaronder vakbonden, afspraken gemaakt over het delen van expertise met bedrijven, brancheorganisaties en de overheid.
- **Enabling rights:** vakbonden hebben specifieke kennis van en informatie over arbeidsrechten, waaronder vrijheid van vereniging, vrijheid van collectieve onderhandelingen en leefbaar loon, in de lokale context waarin misstanden zich kunnen voordoen. Zij kunnen daarmee een belangrijke bijdrage leveren aan de inspanningen om mogelijke misstanden op het gebied van arbeidsrechten te

voorkomen, op te sporen, te verminderen en te herstellen. Op deze terreinen kunnen zij ook een bijdrage leveren aan specifieke SDG's.

- **Opbouw van maatschappelijk middenveld:** bijdragen aan de opbouw van het maatschappelijk middenveld in zich ontwikkelende landen, door maatschappelijke organisaties en vakbonden in het buitenland te ondersteunen en zo nodig te versterken. Hierdoor kunnen burgers en werkenden meer zeggenschap ontwikkelen en zich bijvoorbeeld uitspreken over mogelijke lokale schendingen. Zo kunnen zij een volwaardige partner zijn bij het realiseren van de SDG's.

Voorbeelden van regelingen met een specifieke focus op IMVO-beleid en/of de SDG's

Fonds Verantwoord Ondernemen

Begin 2019 is het Fonds Verantwoord Ondernemen opgericht om bedrijven te ondersteunen die samen met maatschappelijke organisaties risico's en misstanden willen aanpakken in de waardeketen. Het FVO helpt samenwerkingsverbanden van (Nederlandse) bedrijven en maatschappelijke organisaties met het opzetten van multistakeholderprojecten om IMVO-risico's of -misstanden in internationale waardeketen(s) aan te pakken. Daarnaast biedt het FVO financiële ondersteuning aan maatschappelijke organisaties bij de uitvoering van IMVO-convenanten. Het FVO is een voorbeeld van een beleidsinstrument dat via integraal IMVO-beleid een bijdrage zou kunnen leveren aan de SDG's en is daarbij impliciet gericht op partnerschappen (SDG 17).

Fonds Bestrijding Kinderarbeid

Het vijfjarig (2018-2022) subsidieprogramma Fonds Bestrijding Kinderarbeid (FBK) ondersteunt Nederlandse bedrijven en hun partners om verantwoordelijkheid te nemen in het aanpakken van kinderarbeid in hun productieketen. Het doel van het FBK is om bij te dragen aan ontwikkelingsdoel SDG 8.7: het wereldwijd uitbannen van alle vormen van kinderarbeid in 2025.

Het FBK is een voorbeeld van een beleidsinstrument dat via een thematische invalshoek een bijdrage levert aan het behalen van een van de SDG's.

Het FBK is een voorbeeld van een thematisch instrument dat kan worden ingezet door bedrijven waarbij dit thema als een prioriteit uit de risicoanalyse naar voren is gekomen.

SDG-Partnerschapsfaciliteit

Het doel van de meerjarige (2018-2027) SDG-Partnerschapsfaciliteit (SDGP) is om door de inzet van publiek-private partnerschappen (PPP's) een bijdrage te leveren aan het behalen van meerdere SDG's. SDGP geeft ook invulling aan de Nederlandse inspanningen voor het realiseren van verschillende SDG's (2, 8, 12, 13 en 17).

Bedrijven wordt gevraagd een verklaring te ondertekenen waarin staat dat zij de OESO-richtlijnen en de daarin benoemde thema's naleven en een aantoonbaar beleid voeren dat deze richtlijnen respecteert. Voor de beoogde activiteiten worden bedrijven gevraagd een risicoanalyse te maken op basis van de thema's in de OESO-richtlijnen. Op basis van deze analyse kunnen mitigerende maatregelen worden genomen. Verder dienen de partnerschappen een monitoringsprotocol te hebben voor zaken die op MVO-gebied relevant zijn. Ten slotte zal in de

financieringsvoorwaarden worden opgenomen dat bedrijven transparant moeten zijn naar hun stakeholders toe.

Het SDGP is een voorbeeld van een instrument dat expliciet is gericht op het behalen van verschillende SDG's, waarbij het MVO-kader wordt toegepast.

Partners for International Business

Partners for International Business (PIB) is een handelsbevorderend instrument dat tot doel heeft het Nederlandse bedrijfsleven binnen de topsectoren te positioneren in de buitenlandse markt. Een PIB is gericht op een cluster van minimaal vijf samenwerkende bedrijven (meestal uit het MKB) voor een periode van twee of drie jaar. Het instrument is mede gebaseerd op toekenning van punten voor IMVO en de SDG's. Een van de toetsingscriteria is de mate waarin de economische activiteiten van het cluster aansluiten op de maatschappelijke uitdagingen, zoals vormgegeven in de SDG's.

Dutch Good Growth Fund

DGGF richt zich zowel op het Nederlandse MKB dat zaken doet in het buitenland als op intermediaire fondsen die investeren in lokaal MKB. Bedrijven die aanspraak willen maken op een bijdrage uit het fonds moeten voldoen aan het IMVO-kader. In het DGGF is geen expliciete koppeling aan de SDG's opgenomen.

IMVO-vouchers

Met de IMVO-voucher kunnen MKB-ondernemers 50 procent van advieskosten voor het verduurzamen van de internationale handelsketen terugkrijgen. Onderdeel van de aanvraag is het invullen van de MVO Risicochecker om te achterhalen welke IMVO-thema's mogelijk spelen bij de handelspartner. Aanvragen moeten bijdragen aan een van de SDG's en krijgen voorrang als ze bijdragen aan een verbetering op een van de door het ministerie van Buitenlandse Zaken gedefinieerde focusthema's, te weten ontbossing, gender, kinderarbeid en leefbaar loon.

Dit is een voorbeeld van een instrument met een sterke verbinding tussen IMVO en de SDG's, zij het dat de focusthema's van het ministerie hierin de voorrang bepalen.

Publicatieoverzicht

Algemeen

Publicaties van de SER verschijnen digitaal. Alle publicaties zijn te downloaden op onze website www.ser.nl. Sommige publicaties zijn in boekvorm te bestellen via communicatie@ser.nl. Van de adviezen verschijnt eveneens een Engelstalige samenvatting. Deze is te vinden op de webpagina van het desbetreffende advies en de Engelstalige website van de SER.

Adviezen

Advies IMVO/SDG's

2019, 144 pp., publicatienummer 19/13

Advies Diversiteit in de top, tijd voor versnelling

2019, n.n.b. pp., publicatienummer 19/12

Advies Hoge verwachtingen: Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2019

2019, n.n.b. pp., publicatienummer 19/11

Verkenning Overleg met en consultatie van sociale partners in de publieke sector

2019, 30 pp., publicatienummer 19/10

Advies Verkorting termijnen actief en passief kiesrecht leden ondernemingsraad

2019, 22 pp., publicatienummer 19/09

Advies Grenswaarde voor o-Toluidine

2019, 18 pp., publicatienummer 19/08

Advies Grenswaarde voor vinylchloridemonomeer (VCM)

2019, 18 pp., publicatienummer 19/07

Advies Nationale klimaataanpak voor regionale industriële koplopers

2019, 40 pp., publicatienummer 19/06

Advies Naar een nieuw pensioenstelsel

2019, n.n.b., publicatienummer 19/05

Verkenning Integratie door werk. Meer kansen op werk voor nieuwkomers

2019, 82 pp., publicatienummer 19/04

Advies Prioriteiten voor een fair Europa - Samen sterker in een onzekere wereld

2019, 162 pp., publicatienummer 19/03

Advies Samen werken aan taal - Een advies over laaggeletterdheid

2019, 94 pp., publicatienummer 19/02

Advies Grenswaarde voor Hydrazine

2019, 18 pp., publicatienummer 19/01

Advies Grenswaarde schimmel alfa-amylase

2018, 16 pp., publicatienummer 18/08

Advies Grenswaarde voor Tarwemeelstof

2018, 18 pp., publicatienummer 18/07

Advies Grenswaarde voor 4,4'-methyleendianiline (MDA)

2018, 16 pp., publicatienummer 18/06

Signalering Vluchtelingen en Werk - Een nieuwe tussenbalans

2018, 98 pp., publicatienummer 18/05

Verkenning Financiële instrumenten voor een circulaire economie

2018, 136 pp., publicatienummer 18/04

Energietransitie en werkgelegenheid - Kansen voor een duurzame toekomst

2018, 96 pp., publicatienummer 18/03

Verkenning De vele kanten van banen combineren

2018, 90 pp., publicatienummer 18/02

Advies optimalisering verlof na geboorte kind

2018, 22 pp., publicatienummer 18/01

Advies Toekomstgericht beroepsonderwijs - Deel 2 Voorstellen voor een sterk en innovatief beroepsonderwijs

2017, 130 pp., publicatienummer 17/09

Consumentengeschillen moeten sneller en eenvoudiger opgelost kunnen worden

2017, 26 pp., ISBN 978-94-6134-102-0, publicatienummer 17/08

Passie Gewaardeerd - Versterking van de arbeidsmarkt in de culturele en creatieve sector

2017, 114 pp., ISBN 978-94-6134-100-6, publicatienummer 17/07

Grenswaarde voor acrylamide

2017, 18 pp., ISBN 978-94-6134-099-3, publicatienummer 17/06

Governance van het energie- en klimaatbeleid

2017, 22 pp., ISBN 978-94-6134-098-6, publicatienummer 17/05

Leren en ontwikkelen tijdens de loopbaan - Een richtinggevend advies

2017, 112 pp., ISBN 978-94-6134-097-7, publicatienummer 17/04

Opgroeien zonder Armoede

2017, 166 pp., ISBN 978-94-6134-095-5, publicatienummer 17/03

Medezeggenschap Pensioen in Kleine Ondernemingen

2017, 30 pp., ISBN 978-94-6134-094-8, publicatienummer 17/02

Regionaal samenwerken: Leren van praktijken

2017, 116 pp., ISBN 978-94-6134-093-1, publicatienummer 17/01

Signalering Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen

2016, 116 pp., ISBN 978-94-6134-092-4, verkrijgbaar via www.ser.nl

Grenswaarde voor meelstof

2016, 20 pp., ISBN 978-94-6134-091-7, bestelnummer 16/09

Rapporten

Verbreding en versterking financiering MKB

2014, 80 pp., ISBN 978-94-6134-067-2

Energieakkoord voor duurzame groei

2013, 146 pp., ISBN 978-94-6134-057-3

Nederlandse economie in stabiel vaarwater: een marco-economische verkenning

2013, 64 pp., ISBN 978-94-6134-052-8

Engelstalige publicaties

TTIP - Transatlantic Trade and Investment Partnership

2016, 196 pp., ISBN 978-94-6134-081-8, ordeno. 16/04E

The power of consultation: The Dutch consultative economy explained

General brochure, 2010, 34 pp., ISBN 978-94-6134-011-5

Europe 2020: The New Lisbon Strategy

Abstract, 2009, 40 pp., ISBN 90-6587-991-9, ordeno. 2009/04E

Social and Economic Council's Statement on International Corporate Social Responsibility

Statement, 2008, 91 pp., ISBN 90-6587-983-8

On sustainable globalisation: A world to be won

Abridged version, 2008, 132 pp., ISBN 90-6587-979-X, ordeno. 2008/06E

Overige publicaties

IMVO Covenant Pensioen - internationaal verantwoord beleggen Pensioenfondsen

2018, 72 pp., verkrijgbaar via IMVO website: www.imvoconvenanten.nl/

IMVO Covenant Verzekeringen - internationaal verantwoord beleggen in de verzekeringssector

2018, 64 pp., verkrijgbaar via IMVO website: www.imvoconvenanten.nl/

IMVO Covenant Voedingsmiddelen

2018, 72 pp., verkrijgbaar via IMVO website: www.imvoconvenanten.nl/

IMVO Covenant Goud - Werken aan een verantwoorde goudketen

2017, 66 pp., verkrijgbaar via IMVO website: www.imvoconvenanten.nl/

Convenant Duurzame Kleding en Textiel

2016, 100 pp., verkrijgbaar via IMVO website: www.imvoconvenanten.nl/

Leidraad personeelsvertegenwoordiging - met toelichting en bijlagen

2010, 104 pp., ISBN 90-6587-998-6

Voorbeeldreglement Ondernemingsraden - met toelichting en bijlagen

2010, 264 pp., ISBN 90-6587-997-8

Colofon

Uitgave

Sociaal-Economische Raad
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 525

E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

Tekst

Commissie Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO)

Fotografie

Omslag: SER

Pagina 12: Dirk Hol

Pagina 124: SER

Vormgeving en druk

2D3D, Den Haag (basisontwerp);

SER, afdeling Communicatie, Grafische vormgeving

© 2019, Sociaal-Economische Raad

Alle rechten voorbehouden

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding.

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD

Bezuidenhoutseweg 60

Postbus 90405

2509 LK Den Haag

T 070 3499 525

E communicatie@ser.nl

www.ser.nl